

***A*DMINISTRAREA *P*UBLICĂ**

Revistă metodico-științifică
trimestrială
fondată în noiembrie 1993
aprilie - iunie 2008
nr. 2 (58)

15 ani de la fondarea Academiei

**CHIȘINĂU,
2008**

ADMINISTRAREA PUBLICĂ

Revistă metodică-științifică trimestrială

Fondată on noiembrie 1993 de Academia de Administrare Publică
pe longă Președintele Republicii Moldova
Revista este onregistrată la Ministerul Justiției al Republicii Moldova
cu nr. 172 din 15 septembrie 2004.

Nr. 2 (58), aprilie - iunie 2008

Colegiul redacțional

ROMAN Alexandru,
rector al Academiei, redactor-șef, doctor habilitat on științe istorice, profesor universitar
POPOVICI Corneliu,
doctor on filozofie, conferențiar universitar
STEPANIUC Victor,
viceprim-ministru, doctor on științe istorice
GUZNAC Valentin,
ministru al administrației publice locale
BALAN Oleg,
șef Direcție administrare publică a Academiei, doctor on drept, conferențiar universitar
BURIAN Alexandru,
director al Institutului de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar, doctor habilitat on drept, profesor universitar
CIOBU Emilian,
șef Direcție relații internaționale a Academiei, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar, doctor on filozofie, conferențiar universitar
COJOCARU Svetlana,
șef Catedră economie și management public a Academiei, doctor on economie, conferențiar universitar
GOREA Ana,
șef Catedră limbi moderne aplicate a Academiei, doctor on filologie, confe-

rențiar universitar

GUCEAC Ion,
doctor habilitat on drept, profesor universitar
GUȚULEAC Victor,
doctor on drept, profesor universitar
IAȚENKO Ivan,
doctor on drept, conferențiar universitar, Academia Serviciului de Stat pe longă Președintele Federației Ruse (Moscova)
MANOLE Tatiana,
doctor habilitat on economie, profesor universitar
OBOLENSKI Aleksei,
doctor habilitat on economie, profesor universitar, prim-vicepreședinte al Academiei Naționale de Administrare (Ucraina, Kiev)
PLATON Mihail,
doctor habilitat on economie, profesor universitar, consilier principal de stat
PATRAȘCU Dumitru,
șef Direcție management public a Academiei, doctor habilitat on pedagogie, profesor universitar
ROMANDAȘ Nicolae,
doctor on drept, profesor universitar
SAKOVICI Vasili,
Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar al Republicii Belarus on Republica Moldova, doctor habilitat on științe politice, profesor universitar (Belarus, Minsk)
VELICIKA Alfonsas,
profesor, directorul Institutului Lituanian

SUMAR

Zinaida GRECEANOI

<i>PROGRAMUL ACTIVITĂȚII GUVERNULUI REPUBLICII MOLDOVA „PROGRES ȘI INTEGRARE”</i>	<i>8</i>
---	----------

650 DE ANI DE LA ONTEMEIEREA STATULUI MOLDOVENESC

Alexandru ROMAN

<i>FORMAREA STATULUI MOLDOVENESC ȘI CONSTITUIREA SISTEMULUI TRADIȚIONAL DE ADMINISTRARE (III).....</i>	<i>25</i>
--	-----------

Alexandru BURIAN

<i>UNELE ASPECTE PRIVIND PERSPECTIVELE GEOPOLITICE ALE STATALITĂȚII MOLDOVENEȘTI</i>	<i>40</i>
--	-----------

Nicolae STEFANOV

<i>PERSONALITATEA LUI DIMITRIE CANTEMIR ON CONTEXTUL EVOLUȚIEI ISTORIEI A MOLDOVEI.....</i>	<i>53</i>
---	-----------

ACADEMIA DE ADMINISTRARE PUBLICĂ: 15 ANI DE MODERNIZARE A SERVICIULUI PUBLIC DIN REPUBLICA MOLDOVA

Tatiana ȘAPTEFRAȚI

<i>POSSIBILITĂȚI VALORIFICATE PRIN INTERMEDIUL MONITORIZĂRII.....</i>	<i>63</i>
---	-----------

Oleg BALAN

<i>DISCERNĂMONT ȘI EFICIENȚĂ ON ADMINISTRAREA PUBLICĂ.....</i>	<i>66</i>
--	-----------

Dumitru PATRAȘCU

<i>ISTORIE, ORIZONTURI, ACTIVITĂȚI ȘI CONȚINUTURI DE STUDII LA DIRECȚIA MANAGEMENT PUBLIC).....</i>	<i>70</i>
---	-----------

Emilian CIOBU

<i>APORTUL DIRECȚIEI RELAȚII INTERNAȚIONALE LA PROMOVAREA INTERESULUI NAȚIONAL PE ARENA INTERNAȚIONALĂ.....</i>	<i>73</i>
---	-----------

ADMINISTRAREA PUBLICĂ: TEORIE ȘI PRACTICĂ

Mihail PLATON

<i>ETICA ȘI ETICHETA FUNCȚIONARULUI PUBLIC.....</i>	<i>79</i>
---	-----------

Emilian CIOBU

<i>PROMOVAREA INTERESULUI NAȚIONAL – MISIUNEA ADMINISTRAȚIEI PUBLICE: TRADIȚII, REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE.....</i>	<i>86</i>
---	-----------

LEGISLAȚIE

<i>LEGEA CU PRIVIRE LA CODUL DE CONDUITĂ A FUNCȚIONARULUI PUBLIC.....</i>	<i>101</i>
---	------------

SOCIETATEA CIVILĂ ȘI STATUL DE DREPT

Victor PUȘCAȘ

<i>PERFEȚIONAREA PROCESULUI DE RIDICARE A EXCEPȚIEI DE NECONSTITUȚIONALITATE ÎN REPUBLICA MOLDOVA.....</i>	<i>107</i>
--	------------

Nicolae ROMANDAȘ

<i>CONSTITUIREA SINDICATELOR - BAZA DREPTULUI CONSTITUȚIONAL DE ASOCIERE</i>	<i>113</i>
--	------------

Eufemia VIERIU

<i>COMPARAȚIE ÎNTRE STATUTUL FUNCȚIONARULUI PUBLIC ȘI CODUL MUNCII</i>	<i>122</i>
--	------------

ECONOMIE ȘI FINANȚE PUBLICE

Tatiana MANOLE

<i>FINANȚAREA CHELTUIELILOR ÎN INSTITUȚIILE DE ÎNVĂȚĂMÎNT: METODE ȘI PRINCIPII</i>	<i>129</i>
--	------------

TRIBUNA TONĂRULUI CERCETĂTOR

Aurelia ȚEPORDEI

<i>MECANISMUL DE COORDONARE A ACTIVITĂȚILOR DE PERFEȚIONARE PROFESIONALĂ A PERSONALULUI DIN ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ.....</i>	<i>140</i>
--	------------

Galina MARDARE

<i>TRANSPARENȚA ADMINISTRATIVĂ – UN ELEMENT INTRINSEC AL MODERNIZĂRII ADMINISTRAȚIEI PUBLICE</i>	<i>145</i>
--	------------

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

Alexandru ROMAN

<i>ВАЖНЫЙ ВКЛАД В РАЗВИТИЕ ИСТОРИЧЕСКОЙ НАУКИ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА.....</i>	<i>151</i>
---	------------

Emilian CIOBU

<i>“TRATAT DE PROTOCOL ȘI COMPORTAMENT CIVILIZAT” – O CARTE AȘTEPTATĂ DEMULT</i>	<i>154</i>
--	------------

CONTENTS

Zinaida GRECEANOI

GOVERNMENT OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA ACTIVITY PROGRAM "PROGRESS AND INTEGRATION"..... 8

650TH ANNIVERSARY SINCE THE FOUNDATION OF THE MOLDOVAN STATE

Alexandru ROMAN

FORMATION OF THE MOLDOVAN STATE AND THE CONSTITUTION OF THE TRADITIONAL SYSTEM OF ADMINISTRATION (III)..... 25

Alexandru BURIAN

*SOME ASPECTS REGARDING THE GEOPOLITICAL PERSPECTIVES
OF THE MOLDOVAN STATE 40*

Nicolae STEFANOV

*DIMITRIE CANTEMIR'S PERSONALITY IN THE CONTEXT
OF MOLDOVA'S HISTORICAL EVOLUTION..... 53*

ACADEMY OF PUBLIC ADMINISTRATION: 15 YEARS OF MODERNIZATION OF THE PUBLIC SERVICE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Tatiana ȘAPTEFRAȚI

POSSIBILITIES ENHANCED THROUGH MONITORING..... 63

Oleg BALAN

DISCERNMENT AND EFFICIENCY IN PUBLIC ADMINISTRATION..... 66

Dumitru PATRAȘCU

*HISTORY, HORIZONS, ACTIVITIES, AND EDUCATIONAL CONTENTS WITHIN PUBLIC
MANAGEMENT DEPARTMENT..... 70*

Emilian CIOBU

*CONTRIBUTION MADE BY INTERNATIONAL RELATIONS DEPARTMENT
IN PROMOTING THE NATIONAL INTEREST AT INTERNATIONAL LEVEL..... 73*

PUBLIC ADMINISTRATION: THEORY AND PRACTICE

Alexandru BURIAN

*SOME ASPECTS REGARDING THE GEOPOLITICAL PERSPECTIVES
OF THE MOLDOVAN STATE 79*

Emilian CIOBU

*PROMOTION OF THE NATIONAL INTEREST AS MISSION OF PUBLIC
ADMINISTRATION: TRADITIONS, REALITIES AND PERSPECTIVES..... 86*

LEGISLATION

<i>LAW ON THE CODE OF CONDUCT OF THE PUBLIC SERVANT</i>	<i>101</i>
---	------------

CIVIL SOCIETY AND THE STATE OF LAW

Victor PUȘCAȘ

<i>PERFECTION OF THE PROCESS OF LIFTING THE NON-CONSTITUTIONAL EXEMPTION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA</i>	<i>107</i>
---	------------

Nicolae ROMANDĂȘ

<i>FORMATION OF TRADE UNIONS AS A BASIS OF THE CONSTITUTIONAL RIGHT TO ASSOCIATION</i>	<i>113</i>
--	------------

Eufemia VIERIU

<i>COMPARISON BETWEEN THE STATUTE OF THE PUBLIC SERVANT AND THE CODE ON LABOUR.....</i>	<i>122</i>
---	------------

ECONOMY AND PUBLIC FINANCES

Tatiana MANOLE

<i>FINANCING EXPENDITURES IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS: METHODS AND PRINCIPLES.....</i>	<i>129</i>
--	------------

THE TRIBUNE OF THE YOUNG RESEARCHER

Aurelia ȚEPORDEI

<i>THE COORDINATING MECHANISM OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT ACTIVITIES FOR THE PUBLIC ADMINISTRATION PERSONNEL</i>	<i>140</i>
--	------------

Galina MARDARE

<i>ADMINISTRATIVE TRANSPARENCY AS AN INTRINSIC ELEMENT OF PUBLIC ADMINISTRATION MODERNIZATION</i>	<i>145</i>
---	------------

REVIEWS AND BIBLIOGRAPHY

Alexandru ROMAN

<i>AN IMPORTANT CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF THE HISTORICAL SCI- ENCE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA</i>	<i>151</i>
--	------------

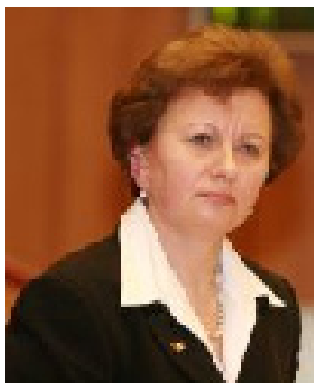
Emilian CIOBU

<i>“PROTOCOL TREATY AND CIVILIZED CONDUCT” – A BOOK MUCH AWAITED FOR</i>	<i>154</i>
--	------------

PROGRAMUL ACTIVITĂȚII GUVERNULUI REPUBLICII MOLDOVA „PROGRES ȘI INTEGRARE”

Zinaida GRECEANOI,

Prim-Ministru al Republicii Moldova
Republicii Moldova a aprobat, la 31 martie curent, Programul

de guvernare și componența nominală a noului Guvern al Republicii Moldova on frunte cu Zinaida Greceanoi.

Prezentond membrilor Legislativului Programul de guvernare «Progres și integrare» și echipa sa, Zinaida Greceanoi, a menționat că membrii Guvernului oși vor concentra eforturile pentru asigurarea unei creșteri economice solide, sporirea bunăstării poporului și progresului țării. Acțiunile primordiale care urmează să fie implementate sont fondate pe politicile reușite ale guvernărilor precedente.

Rămonond fideli vectorului integrării europene, pentru noul Executiv Programul de guvernare va fi o temelie pentru relațiile viitoare dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană.

Dat fiind perioada restronsă de guvernare, Zinaida Greceanoi a subliniat că din primele zile după onvestire, Executivul va ontreprinde acțiuni imediate on scopul realizării cu succes a programului său. Acestea-s: debirocratizarea procesului de luare a deciziilor, eliminarea deciziilor formale și cu caracter declarativ, consolidarea planificării strategice și capacității de prioritizare a politicilor prin crearea și fortificarea Unității de politici on cadrul Aparatului Guvernului.

Pentru asigurarea democrației participative Guvernul oși va concentra activitatea imediată pe trei direcții de bază: libertatea mass-media, dialogul activ cu societatea civilă și independența justiției. Guvernul va acorda o atenție deosebită atragerii investițiilor și creării noilor locuri de muncă, reglementării conflictului transnistrean și asigurării unei securități naționale interne și externe, menținerii neutralității statului și extinderii politicilor de bună vecinătate, precum și promovării securității economice a Republicii Moldova.

Activitatea Guvernului on următoarea perioadă se va ghida de regula: acțiunile trebuie să fie concrete, realiste și realizabile.

Propunem on continuare textul integral al Programului de activitate a Guvernului.

Introducere

Bunăstarea poporului și progresul societății sunt rațiunea de a exista a Guvernului. Vom continua politicile guvernării precedente, fiind motivați de necesitatea producerii unui impact sesizabil asupra calității vieții cetățenilor țării și încurajați de șansele reale de reușită.

Calitatea vieții este rezultatul combinat al unui stat democratic bazat pe supremația legii; al unei economii dinamice, viabile și competitive; al unor politici distributive care ținesc incluziunea socială, echitatea și prosperitatea cetățenilor țării. Experiența ultimilor ani denotă cu elocvență că dezvoltarea economică bazată pe principiul pieței și al liberei concurențe este modul cel mai adecvat de a crea valoare și de a redistribui valoarea creată în folosul cetățenilor țării.

Concurența nu este totul, însă înțelegem că în lipsa unei economii de piață eficiente nu poate fi distribuită decot sărăcia și nicidecum – bunăstarea. Rămonem fideli principiului liberalizării economiei și vom implementa în continuare politicile reușite ale statului pentru accelerarea creșterii economice, dezvoltarea unui sistem sigur de protecție socială, atingerea unui nivel înalt al calității vieții oamenilor.

Scopul Guvernului este de a servi binele țării în ansamblu și al fiecărui cetățean în parte. Un serviciu public eficient și calitativ este spiritul unei administrații publice moderne orientate spre rezultate concrete. Cadrul limitat de mijloace financiare impune exigențe majore față de procesul de prioritizare, planificare strategică și alocare eficientă

a resurselor.

Chiar dacă mandatul actual este limitat în timp, orizontul politicilor promovate este pe termen mediu și lung, fiind ancorat în prioritățile stipulate în Strategia Națională de Dezvoltare pentru anii 2008-2011. Fără a subestima provocările prezentului, ne angajăm să maximalizăm valorile societății pentru viitor. Vom construi și vom investi, fiind conștienți că infrastructura reprezintă un bun public fundamental, iar starea proastă a acesteia – un impediment critic pentru dezvoltarea economică.

Sontem patrioți ai țării, ne identificăm cu Europa și sperăm că rolul nostru în structurile europene să fie bine conturat și să obțină o finalitate clară. Considerăm că asigurarea supremației legii, consolidarea instituțiilor democratice și respectarea regulilor economiei de piață ne vor plasa în spațiul valorilor europene, caz în care integrarea europeană se va reduce la un act firesc de recunoaștere. Astfel vom transpune în viață spre binele țării principiile acquis-ului comunitar.

Conștrânși de factorul timp și de cadrul limitat de resurse, sontem conștienți că sarcina actualei guvernări este să mobilizeze întregul potențial al administrației publice în parteneriat cu societatea civilă și să accelereze ritmul reformelor începute punând accentul pe calitatea acestora. Scopul nostru este să realizăm integral acțiunile prevăzute în strategiile naționale, planificate pentru perioada de acțiune a mandatului, respectând angajamentele asumate față de poporul țării și față de partenerii de dezvoltare ai Republicii Moldova.

Axarea prioritară a activității Guvernului pe domeniile incluse în acest

Program este fondată pe viziunea și convingerea că anume pe această cale putem realiza un progres notabil în dezvoltarea polivalentă a societății noastre. Domeniile prioritare ținute sunt de egală importanță pentru avansarea și integrarea europeană a țării noastre și Guvernul le va acorda o atenție majoră. Totodată, politicile și acțiunile Guvernului vor asigura continuitatea planurilor strategice de dezvoltare a țării, adoptate și demarate anterior. Mai mult decât atât, este convingerea Guvernului că prioritizarea respectivă va stimula și va accelera realizarea și atingerea obiectivelor acestora.

Capitolul I. Sporirea calității actului de guvernare

Viziune strategică:

Guvernul Republicii Moldova este hotărât să dezvolte o administrație publică competentă, profesionistă și eficientă, orientată spre prestarea unor servicii calitative societății. Procesul decizional în administrația publică trebuie să fie transparent, fondat pe practicile moderne de guvernare și lipsit de orice elemente de corupție. Aparatul de stat trebuie să fie redus ca număr și eficient în activitate. Un aparat de stat eficient și bine pregătit este crucial pentru asigurarea competitivității economiei și a țării în general.

Continuarea eforturilor de îmbunătățire a performanței administrației publice va fi orientată spre îmbunătățirea calității serviciilor publice prestate cetățenilor, îmbunătățirea imaginii țării pe plan intern și extern și reducerea cheltuielilor administrative. Guvernul consideră că reformarea administrației publice va avea un impact decisiv și asupra

calității și ritmului de implementare a tuturor politicilor publice și atingerii obiectivelor programului în termenele stabilite.

Obiective pe termen mediu:

În raport cu situația existentă, viziunea strategică a Guvernului Republicii Moldova poate fi realizată prin promovarea următoarelor obiective pe termen mediu:

- redefinirea competențelor și atribuțiilor autorităților administrative centrale, îmbunătățirea managementului resurselor umane, sporirea capacităților funcționarilor publici și accelerarea dezvoltării unui proces decizional eficient;

- optimizarea numărului de instituții și funcționari publici în scopul eficientizării utilizării resurselor financiare și direcționarea prioritară a acestora pentru prestarea unor servicii publice mai calitative;

- asigurarea utilizării eficiente a finanțelor publice prin elaborarea și aplicarea unor proceduri și mecanisme formalizate, transparente și incoruptibile;

- cultivarea intoleranței față de corupție în administrația publică de toate nivelele, prin implementarea unor politici și reforme structurale care ar elimina stimulentele pentru corupție din sistem.

Prioritățile de politici ale Guvernului pentru anii 2008-2009:

În scopul atingerii obiectivelor pe termen mediu, Guvernul Republicii Moldova își va axa activitatea imediată pe trei direcții de bază:

- reforma administrației publice centrale;

- utilizarea transparentă și eficientă a finanțelor publice;
- combaterea corupției.

On acest context, Guvernul va asigura realizarea acțiunilor de prevenire și combatere a corupției on sectorul public, inclusiv a celor prevăzute on Planul Preliminar de Țară al Programului „Provocările Mileniului”:

1) reforma administrației publice centrale:

- perfecționarea procesului decizional on cadrul Guvernului prin fortificarea capacităților analitice la nivelul Aparatului Guvernului, consolidarea capacităților de formulare, implementare, monitorizare și evaluare a politicilor publice on cadrul autorităților publice centrale și perfecționarea cadrului metodologic pentru elaborarea documentelor de politici;

- eficientizarea activității autorităților publice prin delimitarea funcțiilor și atribuțiilor on cadrul administrației publice centrale, identificarea politicilor prioritare și orientarea activității autorităților publice spre realizarea acestora și informatizarea fluxului de documente;

- formarea unui corp profesionist de funcționari publici prin crearea unei subdiviziuni cu atribuții on serviciul public la nivel central, extinderea practicii de angajare prin concurs și introducerea mecanismelor de evaluare a performanțelor funcționarilor publici;

- sporirea gradului de motivare a funcționarilor publici prin elaborarea unei grile de clasificare și gradare a funcțiilor publice și implementarea reformelor sistemului de salarizare on

conformitate cu noul sistem;

2) utilizarea transparentă și eficientă a finanțelor publice:

- dezvoltarea cadrului normativ pentru implementarea on sectorul public a unui sistem de control financiar intern bazat pe trei piloni – răspunderea managerială, auditul intern funcțional independent și armonizarea centralizată – on stronsă corespundere cu cele mai bune practici UE și standarde on domeniu, inclusiv standardele internaționale ale practicii profesionale a auditului intern (ISPPA) și standardele de control intern COSO;

- adoptarea unui cadru normativ nou on domeniul finanțelor publice locale on concordanță cu obiectivele Legii descentralizării administrative, on scopul sporirii independenței și responsabilității autorităților publice locale on elaborarea și gestionarea autonomă a resurselor financiare;

- reformarea și racordarea sistemului și procesului bugetar la bunele practici internaționale, dezvoltarea cadrului normativ aferent; descentralizarea și sporirea responsabilităților beneficiarilor de mijloace bugetare, evaluarea eficienței utilizării finanțelor publice prin raportarea performanțelor obținute la efortul financiar depus;

- dezvoltarea sistemului de achiziții publice on scopul eficientizării și sporirii credibilității acestuia, prin promovarea transparenței și accesului nediscriminatoriu al tuturor potențialilor furnizori și prestatori, inclusiv prin lansarea și realizarea achizițiilor publice on mod electronic;

3) combaterea corupției:

- sporirea transparenței actelor

administrative și a deciziilor politice prin implicarea societății civile în procesul de elaborare a deciziilor de interes public și comunicarea deschisă cu mass-media;

- promovarea parteneriatului între societatea civilă, autoritățile administrației publice locale și centrale și sectorul privat pentru implementarea comună a strategiilor anticorupție;

- consolidarea expertizei coruptibilității actelor legislative și extinderea acestei practici asupra actelor normative aprobate de autoritățile publice centrale și locale;

- sensibilizarea opiniei publice față de fenomenul corupției și consolidarea rolului mass-media;

- introducerea de noi metode de evaluare a personalului în cadrul organelor de poliție, serviciului vamal și fiscal;

- implementarea standardelor în domeniul conflictului de interese.

Capitolul II. Consolidarea instituțiilor democratice

Viziune strategică

Guvernul Republicii Moldova este hotărât să asigure o democrație modernă. Democrația participativă presupune nu doar desfășurarea unor alegeri libere, ci și tolerarea diversității de opinii, edificarea unor instituții de consultare permanentă a cetățenilor și respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale fiecărei persoane. În acest sens, Guvernul va depune eforturi pentru fortificarea instituțiilor care asigură libertatea de expresie, stimulează spiritul civic și garantează supremația legii.

Pornind de la afirmația că democrația nu poate exista fără un adevărat dialog

social, un sistem funcțional de reprezentare a intereselor și o societate civilă dezvoltată, Guvernul Republicii Moldova consideră că realizarea prevederilor programului său de activitate va fi posibilă numai în cazul participării plenare a cetățenilor, în dialog cu exponenții societății civile, în procesul de formulare, implementare, monitorizare și evaluare a politicilor publice. În același timp, asigurarea drepturilor și libertăților omului, libera dezvoltare a personalității și pluralismul politic nu pot fi realizate fără un sistem judiciar independent, eficient și transparent.

Obiective pe termen mediu:

În raport cu situația existentă, viziunea strategică a Guvernului poate fi realizată prin promovarea următoarelor obiective pe termen mediu:

- promovarea pluralismului de opinii, toleranței și spiritului de deschidere prin sporirea continuă a gradului de transparență a deciziilor politice și actelor administrative și încurajarea dezvoltării și consolidării societății civile;

- garantarea accesului cetățeanului la justiție, prin eradicarea corupției din sistemul judecătoresc, eficientizarea funcționării și îmbunătățirea performanței sistemului judiciar și executarea necondiționată a hotărârilor judecătorești definitive;

- garantarea unei independențe efective a puterii judecătorești prin consolidarea cadrului instituțional ce asigură autoadministrarea sistemului judecătoresc și garantarea finanțării corespunzătoare.

Prioritățile de politici ale Guvernului pentru anii 2008-2009:

On scopul atingerii obiectivelor pe termen mediu, Guvernul Republicii Moldova oși va axa activitatea imediată pe trei direcții de bază:

- libertatea mass-media;
- dialogul activ cu societatea civilă;
- independența justiției.

On aceste direcții va continua implementarea consecventă a Strategiei Naționale de Dezvoltare și a standardelor Consiliului Europei.

1) libertatea mass-media:

- sporirea gradului de comunicare a informațiilor și ideilor de interes general ce corespund interesului publicului;
- asigurarea accesului nediscriminativ al mass-media la informația oficială;
- consolidarea capacităților instanțelor judecătorești la examinarea cauzelor privind exercitarea libertății de exprimare.

2) dialogul activ cu societatea civilă

- instituirea unui mecanism de interacțiune între Guvern, autoritățile publice centrale, pe de o parte, și societatea civilă, pe de altă parte, prin crearea cadrului transparent, stabilirea principiilor generale și standardelor de cooperare;
- edificarea unui cadru coerent și eficient de consultare a organizațiilor societății civile (informare, colectarea contribuțiilor), care va permite analiza diverselor opinii și poziții on scopul elaborării unor strategii de consultare pentru propunerile de politici;
- perfecționarea legislației care reglementează activitatea sectorului neguvernamental prin simplificarea procedurilor de onregistrare, raportare și lichidare (din inițiativă proprie) a

organizațiilor neguvernamentale;

- consolidarea durabilității financiare a organizațiilor societății civile, motivond cetățenii, prin intermediul instrumentelor fiscale și nonfiscale, de a susține organizațiile societății civile și contractond organizațiile neguvernamentale pentru prestarea serviciilor publice on domeniile prioritare.

3) independența justiției

- implementarea sistemului informațional complex al justiției și lansarea portalului instanțelor de judecată, prin care se va asigura accesul la: sistemul automatizat de distribuire aleatorie a cauzelor, sistemul electronic de statistică judiciară, hotărorile judecătorești și informația despre activitățile instanțelor de judecată;

- asigurarea funcționalității Institutului Național al Justiției și ameliorarea pregătirii profesionale a judecătorilor și a personalului justiției, inclusiv on domeniul asigurării efective a respectării drepturilor omului;

- asigurarea activității organizatorice, administrative și financiare a instanțelor judecătorești și utilizarea eficientă și deplină a mijloacelor bugetare alocate pentru onținerea și repararea sediilor acestora, precum și ameliorarea dotării tehnico-materiale a instanțelor judecătorești;

- implementarea mecanismelor de soluționare alternativă a cauzelor (mediere, arbitraj) și de ispășire alternativă a pedepselor (probațiune), pentru promovarea accesului la justiție, reducerea presiunii asupra sistemului judiciar și ombunătățirea condițiilor de detenție on penitenciare;

- asigurarea accesului efectiv la justiție pentru persoanele socialmente

vulnerabile prin reformarea sistemului de acordare a asistenței juridice garantate de stat;

- sporirea gradului de executare a hotărârilor judecătorești prin implementarea sistemului unic de evidență informațională a procedurilor de executare a hotărârilor judecătorești și sporirea responsabilității creditorilor și debitorilor implicați în procedura de executare silită.

Capitolul III. Asigurarea securității și integrității țării

Viziune strategică

Guvernul Republicii Moldova este hotărât să edifice un stat neutru, unitar, sigur și deschis spre integrare. Reglementarea conflictului transnistrean și reintegrarea țării reprezintă o condiție de bază pentru asigurarea securității pe termen lung și dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova. Aceasta presupune demilitarizarea statului, democratizarea și consolidarea încrederii, precum și restabilirea spațiului politic, economic, social și cultural unic. Guvernul consideră drept sarcină primordială implicarea mai accentuată a țării în sistemul relațiilor internaționale, răspunzând astfel provocărilor integrării politice și globalizării economice. Totodată, rămânem fideli principiului neapartenenței la oricare dintre blocurile cu caracter militar existente astăzi sau care vor fi create în viitor.

Asigurarea securității statului presupune și reducerea condițiilor care contribuie la vulnerabilitatea externă a țării din perspectiva accesului la energie și la piețele de desfacere. Având în vedere constrângerile pe care le-a resimțit Republica Moldova în ultimii

doi ani, Guvernul consideră securitatea energetică, accesul mărfurilor pe piețele externe și circulația liberă a cetățenilor drept elemente principale ale sistemului securității naționale. În domeniul energetic, Guvernul este hotărât să diminueze efectele factorilor externi asupra sistemului energetic al țării și să elimine factorii interni care compromit activitatea acestui sistem vital pentru economia și populația țării. În scopul asigurării securității economice, ne vom concentra asupra reducerii constrângerilor de circulație condiționate de amplasarea geografică prin dezvoltarea căilor noi de acces.

Obiective pe termen mediu

În raport cu situația existentă, viziunea strategică a Guvernului Republicii Moldova poate fi realizată prin promovarea următoarelor obiective pe termen mediu:

- demilitarizarea și reintegrarea sistemelor social-economice ale țării;
- apropierea nivelului de dezvoltare social-economică a celor două maluri ale Nistrului;
- continuarea democratizării și dezvoltării societății civile pe baza valorilor europene și a normelor și standardelor internaționale pe ambele maluri ale Nistrului;
- asigurarea securității economice a statului prin sporirea securității energetice și diversificarea căilor de acces la piețele regionale și globale.

Prioritățile de politici ale Guvernului pentru anii 2008-2009

În scopul atingerii obiectivelor pe termen mediu, Guvernul Republicii Moldova își va axa activitatea imediată pe trei direcții de bază:

1) reintegrarea țării;

2) neutralitatea și politica de bună vecinătate a țării;

3) securitatea energetică a țării și diversificarea căilor de acces.

1. Reintegrarea țării:

- activitatea consecventă și continuă în vederea realizării dezideratului de reintegrare a țării prin impulsionearea și amplificarea negocierilor politice de reintegrare în actualul format „5+2” și evaluarea costurilor necesare pentru restabilirea unității statului sub aspect politic, juridic, economic, social;

- incluziunea social-economică a locuitorilor din regiunea transnistreană în sistemele naționale, în special prin extinderea beneficiilor de care se bucură restul populației Republicii Moldova (posibilități de deschidere a afacerilor, burse, programe sociale) și oferirea agenților economici din partea transnistreană a țării a tuturor avantajelor pe care le oferă regimul preferențial de comerț cu țările Uniunii Europene și statutul de membru al structurilor regionale de care beneficiază și agenții economici din partea dreaptă a Nistrului;

- susținerea inițiativelor civice din partea stângă a Nistrului pentru reintegrarea socială;

- elaborarea și implementarea proiectelor comune cu regiunea transnistreană de reabilitare, modernizare și dezvoltare a infrastructurii, ținând în mod special elementele de infrastructură care reprezintă o constrângere pentru dezvoltarea social-economică a ambelor maluri ale Nistrului. Dezvoltarea și extinderea măsurilor și proiectelor orientate spre ontărirea încrederii între cele două maluri.

2. Neutralitatea și politica de bună vecinătate a țării:

- accentuarea și consolidarea statutului de neutralitate a Republicii Moldova;

- dezvoltarea continuă a relațiilor multilaterale reciproc avantajoase cu țările vecine, bazate pe principiul respectării suveranității și independenței statelor;

- explorarea potențialului relațiilor economico-sociale cu țările-membre ale Uniunii Europene și intensificarea cooperării în cadrul politicilor de bună vecinătate cu Uniunea Europeană și cu țările-membre ale altor structurilor regionale;

- valorificarea potențialului relațiilor bilaterale în cadrul Comunității Statelor Independente.

3. Securitatea energetică a țării și diversificarea căilor de acces:

- extinderea capacităților tehnice de producere și transport al energiei electrice pentru diminuarea dependenței de factorii externi tradiționali, în scopul reducerii cotei importurilor și îmbunătățirii interconexiunii cu sistemul electroenergetic european, precum și în scopul aprovizionării populației și economiei naționale cu resurse energetice calitative la costuri optime;

- demararea procesului de restructurare a capacităților existente ale sistemului energetic național prin gestionarea eficientă și transparentă a acestuia și optimizarea interacțiunii între elementele sistemului;

- diversificarea surselor de energie prin explorarea metodelor alternative de producere a energiei, inclusiv promovarea energiei regenerabile;

- obținerea calității de membru al structurilor europene și regionale din domeniul energiei;

- asigurarea liberei circulații a cetățenilor și mărfurilor prin identificarea căilor alternative de acces, cum ar fi porturile fluviale și aeriene.

Capitolul IV. Sporirea competitivității economice

Viziune strategică

Guvernul Republicii Moldova este hotărât să dezvolte o economie puternică, dinamică și flexibilă. Modelul economic bazat pe costul relativ scăzut al forței de muncă nu este capabil să producă o creștere economică durabilă pe termen mediu și lung, iar stabilizarea macroeconomică și creșterea robustă a economiei naționale, care a avut loc pe parcursul ultimilor ani, a fost cauzată de reformele structurale realizate în ultimii ani, care au condus la expansiunea sectorului privat, la eficientizarea întreprinderilor cu capital de stat și la creșterea rapidă a locurilor de lucru în construcții și comerț.

Guvernul intenționează să promoveze în continuare o creștere economică calitativă bazată pe potențialul de eficiență generat de dezvoltarea sectorului privat și intensificarea concurenței. Un mediu de afaceri caracterizat de stabilitatea regulilor de joc, limitarea imixtiunii statului în activitatea de antreprenariat, existența unui cadru normativ favorabil și a unor reglementări practice și simple, care nu ar majora în mod excesiv povara administrativă, constituie aspectul fundamental care determină decizia de a investi în dezvoltarea afacerii sau de a porni o afacere nouă. Guvernul va stimula și va reglementa procesele economice prin

utilizarea mecanismelor compatibile cu principiile economiei de piață, în scopul creării condițiilor pentru dezvoltarea echilibrată a sectoarelor.

O piață financiară dezvoltată este indispensabilă pentru creșterea economică calitativă. Guvernul, în colaborare cu Banca Națională a Moldovei și Comisia Națională a Pieței Financiare, va urmări intensificarea concurenței în sistemul financiar, ținând dezvoltarea infrastructurii pieței sub formă de instituții și instrumente financiare noi, precum și diminuarea costurilor de intermediere.

Fiind în esență un bun public, infrastructura este domeniul prioritar al statului. În limita constrângerilor obiective, Guvernul este decis să utilizeze la maximum mijloacele proprii, formule de cooperare noi (cum ar fi parteneriatul public-privat) și mijloace externe pentru a reabilita infrastructura economiei naționale.

Obiective pe termen mediu

În raport cu situația existentă, viziunea strategică a Guvernului Republicii Moldova poate fi realizată prin promovarea următoarelor obiective pe termen mediu:

- menținerea stabilității macroeconomice, previzibilității măsurilor cu caracter economic, menite să accelereze ritmurile de creștere a veniturilor populației și să creeze condițiile necesare pentru creșterea devansantă a economiilor în raport cu consumul curent;

- majorarea volumului investițiilor, inclusiv a celor străine directe, în economia națională, care va permite ridicarea competitivității sectoarelor existente, modernizarea și restructurarea economiei naționale și creșterea noilor sectoare

eficiente cu orientare la export;

- reducerea disproporțiilor structurale și regionale în dezvoltarea economiei naționale;

- creșterea exporturilor, fabricarea mărfurilor și prestarea serviciilor substituibile celor importate, în scopul îmbunătățirii balanței de bunuri și servicii;

- sporirea gradului de utilizare în economia națională a rezultatelor cercetărilor științifice și inovațiilor, în scopul stimulării competitivității economice;

- asigurarea unei conexiuni mai eficiente între oferta de forță de muncă și cererea pe piața muncii, inclusiv reducerea ratei și duratei șomajului în rândul tinerilor prin crearea unor locuri de muncă atractive;

- dezvoltarea infrastructurii cu îmbunătățirea ulterioară a calității acesteia și integrarea în rețelele regionale de transport.

Prioritățile de politici ale Guvernului pentru anii 2008-2009

În scopul atingerii obiectivelor pe termen mediu, Guvernul Republicii Moldova oși va axa activitatea imediată pe nouă direcții de bază:

- reforma regulatorie;
- dezvoltarea antreprenoriatului;
- protecția concurenței;
- atragerea investițiilor;
- cercetarea și inovarea;
- dezvoltarea pieței financiare;
- dezvoltarea comerțului;
- piața forței de muncă;
- reabilitarea infrastructurii.

1. Reforma regulatorie:

- instituționalizarea practicii de evaluare a impactului de reglementare anterior introducerii reglementărilor

adiționale;

- delimitarea funcțiilor diferitelelor organe de control în procesul monitorizării și controlului activității de întreprinzător și implementarea sistemelor bazate pe evaluarea riscurilor, în scopul limitării implicării organelor de control în activitatea de întreprinzător;

- reducerea numărului și a costurilor serviciilor contra plată prestate de autoritățile administrației publice și reducerea poverii administrative prin simplificarea procedurilor financiare, fiscale și de raportare;

- reducerea numărului, costurilor și termenelor de eliberare a autorizațiilor, introducerea ghișeului unic la eliberarea acestora;

- introducerea principiului ghișeului unic în activitatea autorităților publice, inclusiv prin interconectarea electronică a acestora pentru efectuarea schimbului electronic de date (e-Guvern).

2. Dezvoltarea antreprenoriatului:

- reducerea presiunii fiscale prin optimizarea contribuțiilor sociale și implementarea unui mecanism stimulatoriu;

- simplificarea procedurilor de raportare și oferirea posibilității de prezentare a dărilor de seamă fiscale în regim online;

- facilitarea accesului la finanțare al întreprinderilor debutante, în special al celor care angajează tineri, sunt amplasate în regiuni și/sau sunt capabile să ofere pieței produse inovatoare;

- dezvoltarea culturii antreprenoriale și acordarea sprijinului practic întreprinderilor debutanți, în special celor tineri, prin promovarea și extinderea educației antreprenoriale, expansiunea

serviciilor de consultanță acordate întreprinderilor mici și mijlocii și facilitarea procesului de deschidere a afacerii;

- încurajarea utilizării remitențelor la deschiderea și extinderea afacerii prin mecanisme inovative compatibile cu principiile economiei de piață.

3. Protecția concurenței:

- racordarea legislației din domeniul protecției concurenței la prevederile comunitare în domeniul protecției concurenței;

- reglementarea ajutorului de stat, a tipurilor de ajutor de stat (subvenții, facilități fiscale etc.) și aprobarea mecanismelor de stabilire a politicii de ajutor de stat, limitate la cazuri evidente de deficiențe ale pieței;

- sporirea concurenței, inclusiv prin deetatzarea transparentă a proprietății publice și atragerea investitorilor strategici în sectoarele-cheie ale economiei naționale;

- asigurarea concurenței loiale între agenții economici din diferite sectoare și cu diferite forme de proprietate.

4. Atragerea investițiilor:

- implementarea transparentă a politicii de promovare a investițiilor, minimizarea procedurilor administrative și birocratice, nediscriminarea investițiilor;

- adoptarea bazei legislative și încurajarea creării parteneriatelor public-private pentru finanțarea proiectelor investiționale, în special în domeniul utilităților publice;

- atragerea investițiilor străine în sectoarele cu valoare adăugată înaltă, cum ar fi tehnologiile informaționale, serviciile financiare, cercetarea și inovarea;

- extinderea numărului de țări semnatare ale acordurilor cu privire la evitarea dublei impuneri și protecția investițiilor, inclusiv cu țările-membre ale UE;

- atragerea investitorilor strategici în Republica Moldova prin intermediul organizării vizitelor potențialilor investitori și efectuarea unor prezentări ale perspectivelor țării în centrele financiare cheie;

- promovarea imaginii Republicii Moldova și consolidarea cadrului instituțional de atragere a investițiilor;

5. Cercetarea și inovarea:

- atragerea investițiilor în dezvoltarea capacităților de inovare sub forma parcurilor industriale, tehnico-științifice și incubatoarelor de inovație, în scopul valorificării rezultatelor științifice în economia națională;

- stimularea activității de cercetare, creație și inovare, a implementării tehnologiilor moderne și a promovării valorilor performante prin consolidarea bazei tehnico-materiale a instituțiilor științifice, susținerea și tehnologizarea bibliotecilor și decernarea Premiilor de Stat pentru lucrările de importanță deosebită;

- stabilizarea și dezvoltarea potențialului științific inovativ și managerial uman, prin crearea mecanismelor juridice și economice de sporire a motivării cercetătorilor și activităților inovaționale, în funcție de rezultatele obținute în realizarea priorităților naționale.

6. Dezvoltarea pieței financiare:

- stimularea apariției noilor instrumente financiare pe piața de capital (obligațiuni corporative, valori mobiliare de stat cu termen de circulație mai

mult de 2-3 ani, instrumente derivate și sintetice (opțiuni și futures), valori mobiliare structurate);

- reducerea termenelor de examinare a documentelor prezentate pentru onregistrarea emisiunilor de valori mobiliare și perfecționarea procedurii de onregistrare a dării de seamă privind rezultatele emisiunii;

- asigurarea apariției unor noi instituții financiar-investiționale și a investitorilor instituționali (birourile istoriilor de credit, fondurile de investiții mutuale, companii ipotecare, companii de factoring, companii de leasing etc.);

- stimularea pieței secundare a valorilor mobiliare prin dezvoltarea pieței organizate, crearea institutului de market-maker și implementarea sistemului de tranzacționare ondepărtată on cadrul bursei de valori prin aplicarea tehnologiilor informaționale noi.

7. Dezvoltarea comerțului:

- valorificarea oportunităților oferite de regimurile de comerț negociate de către Republica Moldova ontru facilitarea accesului pe piețele de desfacere din est și vest (Sistemul de Preferințe Comerciale Autonome, CEFTA, CEMN etc.) on special prin mediatizarea avantajelor acestuia pe plan intern și extern;

- racordarea sistemului național de metrologie, standardizare, testare și control al calității la normele comunitare și compensarea parțială a costurilor implementării sistemelor de management al calității on baza standardelor internaționale de calitate ISO 9000:2000 pentru unele întreprinderi selectate pe bază de concurs;

- simplificarea și eficientizarea con-

troalelor de mărfuri la frontieră, on scopul reducerii costului și timpului necesar pentru efectuarea operațiunilor de import și export;

- crearea sistemelor de achiziționare a produselor agro-alimentare, inclusiv prin dezvoltarea cooperativei de consum;

- stimularea apariției centrelor de logistică și comerț pe teritoriul zonelor economice libere și a porturilor fluviale și aeriene, on scopul dezvoltării unor noduri comerciale regionale;

- stimularea valorificării potențialului de producție autohton ca răspuns la cererea crescondă față de anumite produse de consum, generată de creșterea veniturilor populației on ansamblu.

8. Piața forței de muncă:

- informatizarea sistemului de mediere a pieței muncii, perfecționarea cooperării cu agențiile private de ocupare, colectarea și sistematizarea mai eficientă a datelor privind piața forței de muncă on funcție de categorii (vorbă, sex, regiune, educație, statut social-economic) și constituirea unui sistem eficient de analiză și prognoză;

- sporirea eficienței, a gradului de cuprindere și a corespunderii programelor de orientare profesională, precum și a consultanței acordate de autoritățile publice, on conformitate cu cerințele pieței forței de muncă, monitorizarea mai eficientă și evaluarea periodică a acestor programe;

- reducerea implicării statului on reglementarea relațiilor dintre salariați și patroni;

- promovarea diversității contractelor de angajare a forței de muncă, sporind flexibilitatea și securitatea muncii și promovond forme legale de

angajare sezonieră, temporară, cu regim de lucru parțial etc.;

- implicarea angajatorilor în pregătirea profesională a salariaților la locurile de muncă (în producție), cu stabilirea indicatorilor de performanță.

9. Reabilitarea infrastructurii:

- reabilitarea infrastructurii existente a transportului rutier și feroviar, cu crearea unor condiții acceptabile de trafic pentru transportul de călători și mărfuri, pornind de la segmentele circulate intens a căror stare constituie un obstacol în calea comerțului;

- atragerea investițiilor și a asistenței externe în vederea trecerii la standardul european de ecartament al căilor ferate pe unele segmente ale rețelei de căi ferate din Republica Moldova;

- dezvoltarea infrastructurii fluviale și portuare prin deschiderea portului de mărfuri și pasageri Giurgiulești;

- extinderea sistemelor de alimentare cu apă și canalizare;

- extinderea rețelelor de aprovizionare cu gaze naturale;

- liberalizarea și continuarea a pieței transportului aerian și dezvoltarea infrastructurii porturilor aeriene;

- asigurarea unei concurențe loiale în sectorul telecomunicațiilor;

- stimularea implicării capitalului privat în proiectele de infrastructură sub formă de investiții, parteneriat public-privat, concesiune și alte forme de participare.

Capitolul V. Promovarea incluziunii sociale și regionale:

Viziune strategică

Guvernul Republicii Moldova este hotărât să investească în potențialul uman al țării. Viitorul țării, competitivitatea și prosperitatea ei depind de cali-

tatea resurselor umane, de capacitatea forței de muncă de a adăuga valoare în sens economic, social, civic și cultural. În același timp, oamenii, securitatea și calitatea vieții lor reprezintă rațiunea de bază pentru existența statului și principalul obiectiv al politicilor publice implementate de Guvern.

Calitatea resurselor umane este condiționată, în primul rând, de accesul și calitatea sistemelor de educație și sănătate. Aceste sisteme trebuie să fie organizate, gestionate și finanțate într-un mod eficient, astfel ca investițiile publice și private în aceste sectoare să ducă la îmbunătățirea calității vieții pentru fiecare cetățean. Prosperitatea cetățenilor trebuie să fie bazată pe disponibilitatea locurilor de muncă și oferta diversificată de ocupații, salarii decente, pe de o parte, și pe mecanisme eficiente de protecție socială, orientate în special spre categoriile vulnerabile, cum ar fi copiii, bătrânii și persoanele cu dizabilități, pe de altă parte. Distribuția prosperității trebuie să fie echilibrată din punct de vedere social și geografic. Totodată, asigurarea durabilității dezvoltării presupune protejarea unor factori de mediu propice menținerii calității vieții pentru multiple generații viitoare.

Obiective pe termen mediu

În raport cu situația existentă, viziunea strategică a Guvernului Republicii Moldova poate fi realizată prin promovarea următoarelor obiective pe termen mediu:

- modernizarea multispectuală și consecventă a sistemului de educație în vederea asigurării dezvoltării și bunăstării cetățeanului, creării unei forțe de muncă calificate, cu cunoștințe

și deprinderi avansate, precum și dezvoltării societății on ansamblu;

- sporirea calității serviciilor de educație și sănătate și creșterea eficienței cheltuielilor on aceste sectoare prin optimizarea rețelelor instituționale și dimensionarea acestora la nevoile comunității;

- asigurarea accesului echitabil al populației la servicii de sănătate de calitate prin dezvoltarea asistenței medicale integrate, asigurând dezvoltarea prioritară a asistenței medicale primare ca element-cheie on promovarea sănătății și profilaxia maladiilor;

- creșterea gradului de flexibilitate a sistemului asigurărilor obligatorii de asistență medicală on plata contribuțiilor ajustate la sursele de venit, sporirea transparenței on utilizarea și distribuția fondurilor de asigurări;

- sporirea incluziunii sociale prin eficientizarea sistemului de asistență socială spre cheltuieli mai echitabile, bazate pe testarea veniturilor populației, consolidarea rețelei de asistenți sociali și aplicarea standardelor de calitate pentru serviciile de asistență socială;

- dezvoltarea echilibrată a regiunilor și localităților țării prin atragerea investițiilor on regiuni și implementarea proiectelor regionale de dezvoltare;

- menținerea calității mediului onconjurător prin prevenirea și reducerea degradării resurselor naturale și minimalizarea efectelor antropogene asupra factorilor de mediu.

Prioritățile de politici ale Guvernului pentru anii 2008-2009

On scopul atingerii obiectivelor pe termen mediu, Guvernul Republicii Moldova oși va axa activitatea imediată

pe șase direcții de bază:

- educație;
- sănătate;
- protecție socială;
- cultură și turism;
- dezvoltarea regională;
- protecția mediului și utilizarea resurselor naturale.

On raport cu direcțiile menționate, va continua implementarea consecventă a Programului Național „Satul Moldovenesc”. Activitatea Guvernului on domeniul promovării incluziunii sociale va fi orientată inclusiv la realizarea cu succes a acțiunilor consacrate Anului Tineretului.

1. Educație:

- implementarea on continuare a angajamentelor asumate on contextul aderării la Procesul de la Bologna și ancorarea politicilor educaționale naționale on cadrul european și mondial al obiectivelor educației;

- perfecționarea continuă a metodologiilor de evaluare a rezultatelor instruirii și revizuirea sistemului actual de evaluare și acreditare a instituțiilor de onvățământ;

- dezvoltarea proceselor de instruire și formare profesională prin racordarea programelor educaționale și de formare profesională la cerințele și exigențele pieței muncii, implicarea beneficiarilor direcți on modernizarea; continuă a programelor instruirii și formării profesionale și implicarea tinerilor on procesele de guvernare a instituțiilor de onvățământ;

- optimizarea rețelei instituțiilor de onvățământ secundar general și revizuirea mecanismului de finanțare a onvățământului secundar pentru a ține cont de surplusul de capacități;

- asigurarea dezvoltării și funcționalității infrastructurii și a bazei didactice a onvățământului: informatizarea sistemului de onvățământ; modernizarea continuă a echipamentelor și dotărilor.

2- Sănătate:

- fortificarea sănătății publice, prin orientarea asistenței medicale de la politica de tratament spre politica de promovare a sănătății și prevenire a maladiilor, sporirea gradului de informare a populației cu privire la factorii de risc pentru sănătate, on special alcool și tutun și implicarea comunității și societății civile on promovarea unui mod de viață sănătos;

- asigurarea unei protecții financiare mai sigure a populației față de riscurile financiare legate de serviciile de sănătate prin creșterea gradului de cuprindere on sistemul de asigurări obligatorii de stat, on special a populației din mediul rural;

- sporirea calității vieții on regiunile rurale prin dezvoltarea asistenței medicale primare, atragerea cadrelor medicale calificate pentru activitate on mediul rural, reabilitarea centrelor de sănătate și dotarea acestora cu echipament necesar și transport sanitar;

- ombunătățirea managementului instituțiilor medico-sanitare publice prin implementarea mecanismului de angajare a managerilor și conducătorilor de nivel mijlociu on condiții de concurs public;

- creșterea accesului populației din ontreaga țară la asistență medicală onalt specializată prin crearea Centrului de Performanță on baza Spitalului Clinic Republican și demararea construcției blocului chirurgical.

3. Protecție socială:

- introducerea sistemului de asistență socială bazat pe testarea veniturilor și evaluarea necesităților solicitanților;

- dezvoltarea rețelei naționale de asistenți sociali prin instituirea unui mecanism de formare inițială și continuă a asistenților sociali;

- consolidarea durabilității financiare a sistemului de asigurări sociale prin realizarea principiului dependenței dintre mărimea pensiei și a contribuțiilor pentru fiecare persoană asigurată și dezvoltare a sistemului nestatal de pensii;

- crearea mecanismelor de susținere socială a familiilor tinere la onchirierea, procurarea sau construcția spațiului locativ;

- extinderea și simplificarea sistemului de facilități acordate angajatorilor pentru angajarea tinerilor sau a unor categorii de persoane supuse riscului de excluziune socială;

- oncurajarea creșterii demografice prin dezvoltarea mecanismelor de protecție socială a familiilor cu copii.

4. Cultură și turism:

- restaurarea și conservarea obiectelor din patrimoniul cultural național;

- stimularea accesului la procesul cultural la nivelul comunităților locale prin renovarea și dezvoltarea infrastructurii instituțiilor de cultură, inclusiv cu atragerea resurselor alter-native, on special a celor private;

- dezvoltarea bibliotecilor publice prin facilitarea accesului la rețelele de comercializare a cărții și introducerea sistemelor informaționale on gestionarea fondurilor de carte;

- dezvoltarea turismului intern și internațional, on special prin ame-

najarea, întreținerea și promovarea rutelor turistice.

5. Dezvoltarea regională:

- efectuarea studiilor de fezabilitate și crearea parcurilor industriale în cîteva regiuni-pilot pentru atragerea investițiilor în regiuni;

- crearea instituțiilor de dezvoltare regională în regiunile Nord, Centru, Sud pentru sporirea capacităților de elaborare, implementare și gestionare a proiectelor investiționale în regiuni;

- consolidarea capacităților instituțiilor regionale și a administrației publice locale de atragere a investițiilor și promovare a potențialului investițional al regiunilor;

- susținerea de către stat și acordarea facilităților fiscale pentru încurajarea investițiilor în regiuni;

- diseminarea informației cu privire la potențialul economic al regiunilor, inclusiv prin elaborarea unei hărți electronice interactive de amenajare a teritoriului, care va oferi informații cu privire la amplasarea întreprinderilor industriale, terenurilor agricole, și spațiilor disponibile pentru lansarea afacerilor.

6. Protecția mediului și utilizarea resurselor naturale:

- creșterea gradului de conștientizare a populației cu privire la importanța calității mediului prin informarea despre efectul negativ al deșeurilor menajere solide și a celor de producere evacuate în mediul ambiant asupra calității sănătății oamenilor, importanța colectării separate a deșeurilor menajere și crearea capacităților de prelucrare a deșeurilor selectate;

- ridicarea gradului de împădurire, inclusiv prin împădurirea terenurilor agricole degradate, prin plantarea și regenerarea foșilor împăduriți de protecție a terenurilor agricole, cu utilizarea oportunităților noi de finanțare a procesului de împădurire din contul creditelor de carbon;

- modernizarea și eficientizarea sistemului național de monitoring privind starea și evoluția condițiilor hidrometeorologice, inclusiv starea atmosferei și fenomenelor climatice solide;

- crearea infrastructurii de prelucrare a deșeurilor, inclusiv prin

650

**de ani de la ontemeierea
Statului Moldovenesc**

FORMAREA STATULUI MOLDOVENESC ȘI CONSTITUIREA SISTEMULUI TRADIȚIONAL DE ADMINISTRARE (III)*

Alexandru ROMAN,
rector al Academiei de Administrare
Publică pe longă Președintele Republicii
Moldova, doctor habilitat on științe is-
torice, profesor universitar

SUMMARY

The foundation of the Moldovan State, six and a half centuries ago, is perfectly integrated into the complex historical process of the configuration of medieval states conceived as superior form of organizing the social life within some well-established territorial spaces. These historical phenomena of major importance led to the establishment of some individual administrative systems within each newly created state. The elucidation of the process of forming the Moldovan State and the creation of its administrative system allows us to undertake analysis regarding the formation of state institutions and of administrative system of all levels.

Realizarea acestui obiectiv de bază necesită o cercetare riguroasă a principalelor surse documentare istorice și juridice on problema dată. On condițiile unei lipse totale de studii științifice referitoare la istoria administrației publice din Moldova pe parcursul unei jumătăți de mileniu de existență (anii 1359-1859), situația a fost relativ redresată acum un deceniu, cond specialiștii de la Academia de Ad-ministrare Publică pe longă Preșe-dintele Republicii Moldo-
va

au

purces la o muncă științifică migăloasă, de depistare și sistematizare a multitudinii de fapte istorice, implicate on acest proces, de analiză și sinteză, care a condus la elaborarea și editarea primului și unicului studiu istoric special on problema abordată¹.

Concomitent cu procesul formării statale, are loc și constituirea instituțiilor de stat, ce se oncadrează on crearea unui sistem propriu, tradițional, de administrare. Acest fenomen nou și complex de creare a instituțiilor proprii s-a produs

*Continuare. Partea I - "Administrarea Publică" nr. 4, 2007; partea II - nr. 1, 2008.

pe parcursul sec. XIV, cond de rond cu consolidarea Statului Moldovenesc, s-a dezvoltat organizarea sa politică internă.

Un aspect esențial al vechii organizări administrative a Moldovei de la începuturile sale ca stat unificat constă în necesitatea organizării acțiunilor statale de ordin administrativ, fiscal etc. Astfel, „din cele 755 de sate moldovenești, menționate în documente în primele nouă decenii ale vieții de stat (până la 1449 inclusiv), 525, adică peste două treimi, au fost străvechi, dinaintea de întemeiere”². Toate aceste unități administrative, fiind organizate pe ținuturi, urmau să plătească dări către instituția domniei, biserică și proprietarii lor, în funcție de prosperitatea ținutului respectiv.

Unificarea formațiunilor statale preexistente în cadrul statului Moldova (despre care s-a vorbit în prima parte a studiului – revista „Administrația Publică”, 2007, nr. 4, pag. 14-20), a generat procesul formării cadrului teritorial și administrativ. Aceste evenimente majore au influențat substanțial evoluția politică internă a Statului Moldovenesc, lăsând o amprentă distinctă în practica administrativă.

Structurile administrative cu caracter tradițional moldovenesc se extind ulterior pe întreg spațiul de la Carpați până la Marea Neagră, când domnitorul Roman I (1391–1394) se intitula solemn în hrisoavele domnești: „...Io Roman voievod, stăpânind Țara Moldovei de la munte până la mare”.

Astfel, procesul istoric de unificare politică și de formare a Statului medieval Moldova cu sistemul propriu de administrare a evoluat neuniform. Faptul că totuși statul și-a păstrat

numele oficial de Țara Moldovei se datorează voievodatului propriu-zis al Moldovei cu centrul administrativ la Baia, care a jucat rolul hotărâtor în realizarea unității politice a spațiului carpato-nistean. Formațiunea politică statală situată pe cursul râului Moldova, treptat, concomitent cu extinderea teritoriului, și-a deplasat capitala administrativă în cetatea Siretului și apoi s-a stabilit definitiv în cetatea Sucevei de pe râul Siret. Denumirea oficială a statului nou-creat a fost extinsă pe întreg teritoriul de la munții Carpați până la Nistru și Marea Neagră, gurile Dunării și râul Milcov.

Realizarea procesului creării Statului Moldovenesc a condus la constituirea aparatului de conducere și administrare central-local. Acest proces amplu de instituționalizare statală a fost finalizat în cadrul reformelor administrative realizate către începutul domniei lui Alexandru cel Bun. Organizarea sistemului moldovenesc de administrare constă din două niveluri – central și local.

Principalul era primul nivel, reprezentat de instituția domniei. Astfel, în fruntea acestei instituții din Moldova se afla domnitorul sau marele voievod, care era monarhul principal cu atribuțiile supreme legislative, executive, judecătorești, militare și administrative în ansamblu.

Instituția domniei a fost inițiată acum 650 de ani, în 1359, fiind reprezentată de primul domnitor independent al Țării Moldovei Bogdan I întemeietorul (1359 - 1365). Consolidarea acestei instituții supreme în stat a început sub conducerea domnitorului Petru I Mușat (începutul anului 1376 – sfârșitul lui 1391) – fondatorul dinastiei domnești a Mușatinilor. Domnia și-a extins

aria de activitate on context teritorial-administrativ on perioada domniei lui Roman I (1391—1394), fratele lui Petru I Mușat. Documentele istorice atestau și fapte reale privind atentarea la tronul țării de către fratele său, Ștefan I, susținut de alte grupări boierești. On asemenea condiții, domnitorul Roman I a declanșat lupta pentru anularea practicii alegerii voievodului și revenirea la tradiția moștenirii puterii on cadrul familiei voievodale. Tentativa de a renaște practica anterioară de transmitere a domniei prin moștenire de la tată la fiu asigura suveranitatea domnitorului on calitatea sa de conducător suveran al statului. Onsă ea se lovea de tendința de a afirma dreptul excepțional al boierilor de a alege capul statului, ceea ce le garanta privilegiile și posibilitatea de a exercita o mare influență on viața politică a țării.

Voievodul Roman I, deși a domnit relativ puțin, fiind onlăturat de la tron prin violență, de asemenea, a ontreprins primele oncercări de a asigura on practica administrativă și dreptul de transmitere a tronului succesorilor direcți. Domnitorul a fost primul on istoria instituției domniei, care și-a desemnat moștenitorii prezumtivi ai săi.

Problema legiferării unui cadru juridic care să asigure ordinea succesiunii la tronul țării a fost preluată de domnitorul Alexandru cel Bun (1400 - 1432). Deja după primul deceniu de domnie se facea tot mai simțită insistența domnitorului de a legifera dreptul la moștenire copiilor săi. On asemenea mod s-a realizat revenirea la practica moștenirii tronului Țării Moldovei din tată on fiu.

Vom conchide, că acum 650 de ani și on următoarele 5 secole instituția

centrală de conducere a Statului Moldovenesc a fost Domnia, exercitată de către un Mare Voievod (și Domn), considerat stăpon al ontregii țări. Succesiunea la domnie, ereditară și electivă (alegerea de către boieri a unui membru din familia domnitoare) se statornicește prin asocierea la domnie a celui preferat de domnitorul on viață (de obicei, unul dintre fii).

Deși puterea domnitorului era nelimitată, totuși monarhul era asistat on realizarea atribuțiilor sale supreme on stat de două corpuri consultative: Marea Adunare a Țării (Națională) și Sfatul (Divanul) domnesc. Competențele acestor două organe erau similare, deosebindu-se doar prin gradul lor de responsabilitate față de destinele statului.

Marea Adunare a Țării, on calitate de structură administrativă centrală, era constituită din reprezentanții stărilor privilegiate. Ea avea atribuții politice, printre care principalele erau:

- alegerea domnitorului;
- aprobarea unor acțiuni sociale și fiscale majore;
- ratificarea tratatelor de pace și vasalitate etc.

Pe parcursul evului mediu Marile Adunări ale Țării se convocau cu participarea ontregii boierimi, a clerului și, on cazuri excepționale (cond urma să se ia o hotărâre ce schimba obiceiurile țării), intrau boierii mai mici și alte pături sociale.

Onceputul sec. XV, on anii domniei lui Alexandru cel Bun, devine o perioadă cu un avont economic și o afirmare politică distinctă. Oportunitate importantă pentru această perioadă este consolidarea Statului Moldovenesc independent, apariția căruia a fost un

produs al societății, ce ajunsese la o anumită treaptă de dezvoltare socială.

Deși Marea Adunare a Țării nu era un organ permanent și se convoca relativ mai rar, prerogativele sale erau primordiale. Ea se ontrunea, de obicei, on condiții și situații excepționale. Această structură centrală on stat era convocată pentru adoptarea unor decizii cardinale on viața statului, cond exista necesitatea susținerii acestor decizii de un cerc mai larg al păturilor superioare și de mijloc, iar uneori chiar și al păturilor de jos.

On fond, Marea Adunare a Țării se ontrunea on cazuri extraordinare cu participarea ontregii boierimi, a clerului, iar uneori și a reprezentanților orașenilor și a țăranimii din satele privilegiate (răzeșești). Acest for reprezentativ era preocupat, de obicei, de alegerea domnitorului sau examina condițiile unui ultimatum din exterior, ale declarării războiului etc.

Documentele istorice ce s-au păstrat atestă doar coteva cazuri de convocare a Marii Adunări a Țării (ulterior - Naționale). Prima mențiune: Marea Adunare a Țării on Moldova este datată cu 25 iunie 1441 (on Valahia apare chiar mai torziu - peste circa un secol, abia on 1522).

Foarte semnificativă a fost convocarea acestui organ colectiv suprem on Moldova, ce s-a produs la Vaslui pe parcursul lunilor martie-mai 1456. Necesitatea convocării a fost dictată de factorul extern - examinarea ultimatumului Imperiului Otoman onaintat Țării Moldovei on octombrie 1455. Marele imperiu musulman, constituit cu centrul on fosta capitală a creștinismului de rit răsăritean—orașul Constanti-nopol (cucerit de turci la 29 mai 1453,

cond ultimul ompărat al Imperiului Roman de Răsărit Constantin al XII-lea Dragases căzuse pe compul de luptă, capitala fiind transformată on Istanbul), invadond nordul Dunării, a cerut Moldovei, on mod ultimativ, să plătească un tribut anual. Domnitorul Petru Aron s-a văzut nevoit să convoace Marea Adunare a Țării, la care au participat mitropolitul Teoctist, marii dregători, membrii Sfatului domnesc și marea boierime. După multiple dezbateri aprinse s-a decis să fie acceptat ultimatumul turcesc și plata haraciului (tributului) anual on sumă de două mii de galbeni. De asemenea, a fost formată delegația oficială condusă de logofătul Mihai, care urma să poarte negocieri cu turcii. On urma celei de-a doua solii, la 9 iunie 1456, a fost semnat tratatul moldo-turc, care prevedea oncetarea incursiunilor turcești asupra Moldovei, on schimbul achitării regulate a haraciului.

Extrem de importantă pentru destinele istorice ale Statului Moldovenesc a fost și Marea Adunare a Țării din 14 aprilie 1457 convocată on condiții excepționale pe Compia Direptate, din preajma capitalei Suceava. Aici, ontr-o zi de joi a Săptămânii Paștelui, s-a ontrunit cu mare alai, unde mitropolitul Teoctist și reprezentanții clerului, o parte a marii boierimi și comandanții oștirii moldovene l-au ales pe Ștefan al III-lea (cel Mare) domnitor al Țării Moldovei.

La onceptul primăverii anului 1574 domnitorul Ioan-Vodă cel Viteaz a ontreprins o nouă tentativă de convocare a Marii Adunări a Țării. La cererea ultimativă a Imperiului Otoman din februarie 1574 de dublare a haraciului de la 40 mii ponă la 80 mii de galbeni, domnitorul a adunat toți

membrii Divanului Domnesc și curtenii, la care a participat boierimea mică și cea de mijloc, mulți din foștii demnitari și dregători de curte, comandanții de oști. Această Mare Adunare convențională (modificată ontr-un fel) a luat decizia de a respinge ultimatumul turcilor și, on general, de a nu mai plăti tribut Imperiului Otoman. De facto, aceasta onsemna starea specifică „cazus belum” și, ontr-adevăr, aici Moldova a declarat un război sfont antiotoman, de apărare a independenței sale.

Un jalon important pentru dezvoltarea socială și politică a Statului Moldovenesc reprezintă Marea Adunare a Țării de la 6 aprilie 1749, convocată la Iași de domnitorul fanariot Constantin Mavrocdrat — personalitate politică marcantă și mare cărturar (aproape patru decenii consecutiv, on perioada anilor 1730—1769, a onregistrat 10 domnii, un caz fenomenal: de 4 ori a fost domnitor al Țării Moldovei și de 6 ori — al Munteniei). La această Mare Adunare de la mănăstirea Trei Ierarhi, din capitala Statului Moldovenesc, on prezența a 120 de boieri de bază, mulți mari dregători și 32 de reprezentanți ai clerului s-a decis lichidarea șerbiei și eliberarea gratuită a țăranilor vecini (dependenți) și a lăturașilor. Alte foruri supreme de acest rang nu sont atestate on documentele timpului.

On cadrul sistemului central de administrare, un alt instrument administrativ de participare la conducerea statului, care s-a constituit on perioada domniei lui Alexandru cel Bun, era reprezentat de Sfatul domnesc (al boierilor). Acest sfat (denumit ulterior “divan”) devine o instituție prin intermediul căreia era satisfăcut dreptul boierilor de a participa la exercitarea puterii

și de a-i acorda suzeranului “slujbă și sfat”. Prin intermediul acestui instrument administrativ el oși recruta, de asemenea, părtașii și selecta cele mai capabile personalități pentru a deține onaltele dregătorii de curte.

Componența Sfatului domnesc era inițial foarte dinamică, schimbătoare on cea mai mare parte. Onsă datorită guvernării abile a domnitorului Alexandru cel Bun, Sfatul domnesc a fost surprins de o relativă stabilitate. Moldova istorică se prezenta la acea perioadă ca un stat bine consolidat on interior, cu o organizare instituționalizată și administrativă bine definită și avond on frunte o domnie stabilă, puternică, capabilă să țină sub control politic și administrativ situația on țară.

Sistemul moldovenesc de administrare s-a consolidat definitiv și a cunoscut ulterior o dezvoltare ascendentă, ondeosebi on perioada domniei ondelungate a lui Ștefan al III cel Mare (1457 - 1504). Anume cele circa opt decenii de dezvoltare a Statului Moldovenesc sub domniile lui Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare au reprezentat apogeul puterii politice și administrative a Moldovei istorice (on hotarele istorice, integrale, ale statului nostru pe parcursul unei jumătăți de mileniu — on perioada anilor 1359 - 1859).

Pe longă celelalte organe administrative centrale, Sfatul domnesc sau Sfatul sfetnicilor domnești se compunea din demnitarii mari, numiți sfetnici ai domnitorului. On componența lui erau aleși marii dregători (on limbaj medieval aceasta onsemna funcționari), din rondul familiilor stăponitoare ce formau nobilimea. Mai torziu, se alegeau după felul on care se făceau remarcați

prin serviciile și devotamentul lor față de domn, chiar și dintre oamenii de rând.

Astfel, Sfatul domnesc care activa pe lângă domnitor era compus inițial din boierii numiți sfetnici (uneori era numit sfatul boierilor) și cu sau fără onalții dregători. Curond, acest organ se compunea de domnitor personal on exclusivitate din marii dregători (funcționari). Componenta numerică a Sfatului domnesc on Moldova varia ontre 20 și 30 de persoane.

Analiza evoluției sistemului tradițional moldovenesc de administrare de-a lungul secolelor demonstra că cel mai mobil organ administrativ suprem, care activa pe lângă domnitor, era on continuare Sfatul domnesc. Componenta lui depindea de voința domnitorului și consta, de obicei, din reprezentanții marii boierimi și din onalți dregători. Bunăoară, Ștefan cel Mare a introdus on componenta Sfatului și porcălabii cetăților, numiți on funcție de către domnitor. Această modificare onțarea și mai mult puterea domnească. Oncepond cu sec. XVI, on Sfatului domnesc se practica includerea foștilor dregători de stat. On diverse documente se indica convocarea, cu ocazii speciale, a divanului cel mare, la care participau, alături de membrii titulari (să-i numim astfel on limbaj modern), și dregătorii de rang mic, foști on trecut dregători, și toate căpeteniile oștirii. Aceste foruri se asemănau cu Marea Adunare a Țării (sau chiar o substituiau).

Evoluția politico-administrativă a acestui organ de stat a condus la onlăturarea treptată a boierilor și el consta totalmente din marii dregători cu atribuții publice și private. Onsă

concomitent cu instaurarea regimului dominației otomane, din prima jumătate a sec. XVI sultanul turc și-a impus reprezentantul său on Sfatul domnesc, numit divan-efendi. Drept consecință a rolului decisiv al acestui demnitar turc on activitatea Sfatului domnesc, ultimul și-a schimbat treptat denumirea on Divan domnesc.

Dregătorii erau veriga principală on organul administrativ de stat, din rondul cărora se completa componenta Sfatului domnesc. Cele mai importante atribuții le aveau următorii mari dregători: vornicul, logofătul, vistiericul, portarul de Suceava (de la Cetatea de Scaun) ș.a. Funcții secundare on aparatul administrativ superior aveau următorii mari dregători: spătarul, paharnicul, postelnicul etc.

Sursele documentare ale timpului confirmă faptele veridice ale apariției și procesului constituirii funcțiilor principalilor dregători din cadrul Sfatului domnesc. Astfel, acest organ consultativ suprem era alcătuit din dregători sau funcționari de la curte, care ontr-o succesiune strictă urmau imediat după domnitor. Aceste denumiri au fost omprumutate din Bulgaria, iar on parte –din Statul Rus Vechi Kievean. Analiza documentelor istorice confirmă că on sistemul adminmistrativ din Moldova, on această perioadă, sont aproape aceleași dregătorii ca și on societatea medievală apuseană (unica deosebire fiind doar prin titulatura lor).

Cel mai vechi dregător on Moldova a fost Marele vornic (etimologia cuvontului este de origine slavonă). Fiind atestat documentar pentru prima dată la 26 septembrie 1387, acest mare funcționar era capul administrației curții domnești, judecătorul suprem

al țării și al personalului curții, având chiar omnipotnăția de a condamna la moarte pe bandiți, asasini și jefuitorii averii bisericii. Tot vornicul se considera capul poliției, iar mai torziu era ceea ce se numește acum ministru de interne (conducând structura specializată, numită ulterior Vornicia Treburilor din Lăuntru). On lipsa domnitorului (plecat on campanii militare, vizite oficiale interne și externe), el comanda armata.

On secolul XV, funcția de Mare vornic se dublează astfel: Marele vornic al Țării de Sus (de Nord) cu reședința la Dorohoi; Marele vornic al Țării de Jos (de Sud) cu reședința la Borlad.

Atunci comanda oștilor moldovene a fost preluată de la Vornici și atribuită Marelui hatman (un nou dregător instituit on cadrul Sfatului domnesc al Moldovei, care prin intermediul Poloniei a ajuns și s-a implementat on cadrul sistemului tradițional moldovenesc de administrare). Astfel, on Moldova apare relativ mai torziu dregătorul numit hatman (on Muntenia dregătorul cu funcții similare numit banul, ce administra inițial Oltenia, este atestat din 27 decembrie 1391). Hatmanul era, de asemenea, comandantul cavaleriei și al tuturor oștirilor de mercenari. Mai torziu oi mai zicea și portarul orașului Suceava, fiind șeful garnizoanei capitalei.

Oncă din 1436, există prima mențiune documentară a Portarului de Suceava. Acest onalt dregător participa activ la ședințele Sfatului domnesc, rolul lui crescând considerabil on timpul domniei lui Ștefan cel Mare. Cel dintoi deținător

al titlului de portar de Suceava a fost Șendrea, cumnatul domnitorului. Fiind inițial onșărcinat cu apărarea capitalei și a curții domnești, Ștefan cel Mare a substituit prin această dregătorie funcția Vornicului de Suceava, iar din sec. XVI dregătoria portarului capitalei se contopește cu cea de Mare hatman, care avea misiunea de a comanda, on lipsa domnitorului, ontreaga oștire a Moldovei.

Alt dregător era Marele logofăt (termen și funcție de origine bizantină, preluat din limba greacă), atestat documentar la 28 noiembrie 1399, capul cancelariei domnești, care pregătea documentele de stat și ale Sfatului domnesc. Totodată, el era și intermediar ontre boieri și domn, ongrijitor de toate procesele și limitările moșilor domnești, de actele de proprietate financiară a feodalilor etc. Marele logofăt era păstrătorul pecetii mari a statului, el avea grijă de redactarea actelor Sfatului Domnesc, pe care aplica sigiliul.* Această funcție de logofăt se mai numea cancelarius. Pe longă Marele logofăt mai activau on viața cotidiană al doilea și al treilea logofăt.

Dregătorul care avea on sarcina sa administrarea financiară a țării și păstrarea vistieriei statului se numea Marele Vistiernic (etimologia cuvontului este de origine latină). Atestat documentar oncă on anul 1400, el ținea registrele dărilor, ale veniturilor și cheltuielilor la vistierie, cumula, totodată, funcția de vameș.

La onceput, vistieria domnească era ompreună cu cea a statului, dar odată cu dezvoltarea instituțiilor statale, fis-

*Analiza specială și descrierea sigiliului mare al Statului Moldovenesc se conțin on prima parte a studiului, publicat on revista "Administrarea Publică", nr. 4, 2007, pag.

calitatea s-a amplificat și, ca urmare, se onființează un alt dregător numai pentru vistieria particulară a domnului — Marele cămăraș.

Documentar, printr-un act oficial din 26 septembrie 1387, este atestată on Moldova pentru prima dată dregătoria de porcălab (termen de origine maghiară), care avea importante atribuții administrative, militare și judecătorești.

Ulterior, on sursele istorice apare prima mențiune documentară a dregătorului numit stolnic (cuvont de origine slavonă), care este atestat on Moldova la 18 noiembrie 1393. Fiind un dregător personal al domnitorului, el se ocupa de masa domnească și de aprovizionarea curții domnitorului cu produse alimentare.

Domnitorul Ștefan cel Mare a introdus on Sfatul domnesc și pe Marele comis, dregător atestat documentar on anul 1435. Printre atribuțiile de bază ale lui era grija față de grajdurile, grăjdarii, ferarii și caretașii curții domnești. (Apropo, domnitorul ol lăsa on seama lui pentru ongrijire și pe cel-ebrul Catalan).

Analiza procesului istoric al constituirii sistemului tradițional moldovenesc de administrare demonstrează on mod convingător că on procesul formării și dezvoltării Statului Moldovenesc ultimul evoluează ascendent, fapt prioritar ce contribuie substanțial la consolidarea statală și politico-administrativă. On acest context general, au evoluat concomitent structurile și formele administrației centrale și locale ale sistemului autohton moldovenesc. Ca și on alte țări europene, din obligațiile slugilor personale ale domnului, care administrau curtea și domeniul domnesc, au luat naștere funcțiile onalte de

stat (dregătoriile).

Printre primele investigații științifice ale acestui fenomen istoric se evidențiază studiul renumitului istoric european din perioada interbelică Nicolae Iorga, intitulat “Apogeul puterii statului on timpul domniei de 50 de ani a lui Ștefan cel Mare, Domnul Moldovei”. Autorul demonstrează on mod obiectiv că, sub aspect comparativ, curtea domnească on componența marilor dregători ai domnitorilor Munteniei (Valahiei) și “aceea a moldoveanului Ștefan, fie chiar și on primii lui ani de domnie, se vede imediat superioritatea Moldovei”. On calitate de exemple evidente el aduce hrisoavele lui Ștefan cel Mare, on care “se văd apărond on el numeroși boieri mondri, a căror origine se poate urmări foarte bine on actele precedente privitoare la omprejurările interne sau externe, și la mulți se dau și numele de familie”.

Ierarhia dregătorilor din cadrul Sfatului domnesc a fost stabilită pentru prima oară on cadrul reformelor administrative, elaborate și realizate de domnitorul Alexandru cel Bun. Anume lui oi atribuiau oncă pe timpuri specialiștii on istoria administrației publice meritul privind “formarea unui stat normal, conform ceremonialului”. Astfel, on primul sfert al sec. XV s-a stabilit următoarea structură ierarhică a Sfatului Domnesc: Domnitorul țării ce stătea on frunte; urmau castelanii (de la curte, din familia domnească etc.); marii demnitari militari; porcălabii de Hotin, Cetatea Albă, Neamț, Roman și Orhei; marii dregători (curtenii), inclusiv: vornicul ce stătea on fruntea lor; urmau spătarul, vistiernicul, postelnicul, numit de Nicolae Iorga “cubiculariul voievodului”, apoi paharnicul.

Domnitorul ce stătea on fruntea instituției centrale a domniei era ajutat on exercitarea atribuțiilor sale supreme de un corp enorm de executori (agenți). Acest proces a decurs pe verticală și instituțiile dregătorilor, ce au evoluat treptat on funcționari de stat, se formau de sus on jos. Oncepond cu vorful piramidei ierarhice, după domnitor urmau diverși funcționari cu atribuții concrete, ce alcătuiau:

- Sfatul domnesc (transformat cu oncepere din sec. XVI on Divanul Țării);

- corpul dregătorilor de curte, ce aveau funcții private;

- dregătorii (funcționarii) ce asigurau raporturile dintre centru și administrațiile din teritoriu;

- funcționarii statului din cadrul administrațiilor ținutale, orășenești etc.

Drept consecință a reformelor admini-strative ale domnitorului Alexandru cel Bun și consolidării aparatului de stat din perioada domniei lui Ștefan cel Mare, a realizării unui complex integral de acțiuni diverse de ordin intern și extern, s-a constituit sistemul tradițional moldovenesc de administrare. Perfecționandu-se continuu, sistemul administrativ alcătuit din diverse dregătorii, menite să sporească cot mai eficient controlul instituției domniei asupra tuturor teritoriilor țării, s-a desăvârșit organizarea socială a statului, care a favorizat dezvoltarea social-economică și culturală a Moldovei istorice. Treptat dregătorii domnești au evaluat on funcționarii statului.

Astfel, funcționarii cu demnitate publică și private on Statul Moldovenesc se numeau dregători, iar instituțiile conduse de ei sau on cadrul

căroră activau, erau numite dregătorii. Dregătorul propriu-zis era un demnitar cu atribuții administrative, militare sau judecătorești on aparatul de conducere a statului. Avem tot temeiul să considerăm că on Moldova, precum și on majoritatea statelor medievale, din obligațiile slugilor personale ale domnitorului, care administrau curtea și domeniul domnesc, au luat naștere funcțiile onalte de stat, adică dregătoriile.

On funcție de esență conținutului și caracteristicile externe, dregătoriile (dar și demnitarii respectivi) se divizează on două categorii:

- cu funcții publice, de stat;

- cu funcții private, particulare.

Marii dregători participau, de obicei, la activitatea Sfatului domnesc și a Marii Adunări a Țării. Subalternii lor și dregătorii mai mici aveau diverse atribuții atot la curtea domnească, precum și on structurile administrative din țară.

Principalele dregătorii de stat on Moldova medievală erau următoarele:

Instituția on care-și exercita funcțiile sale Marele vornic, instituit de fondatorul Dinastiei Mușatinilor, domnitorul Petru I Mușat, se numea vornicie.

El era conducătorul personalului curții domnești, fiind, de asemenea, comandant militar on timp de război și judecător principal on lipsa domnitorului. Acest onalt dregător avea funcții publice, judiciare, militare și, parțial, diplomatice. Marele vornic era cel dintoi boier on componența Sfatului domnesc, avond și funcția de judecător al curții domnești, al ontregii țări.

Altă instituție administrativă (dregătorie) era reprezentată de logofeție, ce avea un caracter deosebit de complex. Principalul dregător aici

era Marele logofăt, care provine de la termenul grecesc “logothetis”, fiind șeful Cancelariei domnești și păstrătorul ștampilei de stat (al sigiliului domnitorului). De asemenea, se ocupa de coordonarea activității diecilor, pisarilor și uricarilor.

Marelui logofăt, logofătului al doilea și logofătului al treilea on cadrul Cancelariei domnești le revenea rolul de conducere și supraveghere. On Moldova istorică dregătoria de logofăt (inclusiv marele, al doilea și al treilea) era deținută numai de persoane laice. Toți subordonații lor și diecii, de asemenea, erau persoane laice. Specialiștii au determinat că din cei peste 540 de dieci, ce activau on Moldova, doar on prima jumătate a sec. XVII numai un nume avea rezonanță bisericească (diacul din Bahna semna: Epifanie Bahnașul). Marele logofăt era primul demnitar on succesiunea membrilor Sfatului domnesc și on lipsa domnitorului sau al mitropolitului prezida ședințele sfatului. Logofătul al doilea era locțiitorul Marelui logofăt și logofătul al treilea - secretarul Marelui logofăt. On Moldova istorică mai erau coteva tipuri de logofeți, inclusiv:

- logofătul domnesc (sau de taină) era secretarul particular al domnitorului;
- logofătul de vistierie, era secretarul vistieriei domnești;
- logofătul de obiceiuri, fiind dregătorul ce avea atribuții de maestru de ceremonii etc.

Marele vistiernic (provine de la latinescul “vestiarius”) era marele dregător care avea on sarcina sa administrarea financiară a țării și a vistieriei statului. Vistieria era instituția medievală ce administra banii publici, tezaurul statului, fiind, de asemenea,

și localul on care se păstra tezaurul public.

Marele spătar (provine de la termenul grecesc “spatharios”), pe longă serviciile acordate domnitorului la diverse ceremonii, mai torziu avea și comanda călărimii (cavaleriei), era comandantul suprem al armatei Moldovei on lipsa domnitorului. Acest mare dregător era păstrătorul armelor domnitorului și purta sabia de ceremonii (buzduganul), ca simbol al atribuțiilor sale de comandant de oștiri. On subordinea lui se afla spătarul, ce era un dregător de rang mic, care avea onsărcinarea de a păzi ordinea publică la sate, on timp de pace. On timpul războiului el avea atribuții militare.

Marele stolnic (provine de la slavonescul “stolniku”), era dregătorul ce purta grija mesei domnitorului, fiind șeful bucătarilor, al pescarilor și al grădinarilor. Oi erau subordonați stolnicii, ce erau dregătorii domnești preocupați de strongerea dijmei din pește etc.

Marele paharnic (provine de la termenul “pahar” - de origine maghiară “pohar” și sorbo-croată “pehar”) servea personal pe domnitor, gustond băutura onaintea acestuia pentru a se convinge că nu era otrăvită. El administra, de asemenea, toate viile domnești.

Marele postelnic era secretarul domnitorului pentru relații externe, ce se mai numea și Mareșal al curții domnești. Lui oi era subordonat Postelnicul (sau Stratornicul) - cel mai apropiat și cel mai de oncredere sftenic al domnitorului, care se ongrija de camera domnitorului, administra toate slugile de la curte. Avea, de asemenea, onsărcinarea să primească ambasadorii și să-i prezinte domnitorului.

Clucerul (provine de la cuvântul slavon "cluci" - cheie) avea cheile cămarilor cu provizii. Referitor la dregătorul clucerul vom menționa, că mai apoi apare în Moldova, fiind atestat deja la 12 mai 1435. În Muntenia, el apare cu coteva decenii mai târziu.

Marele armaș se ocupa de executarea sentințelor de condamnare la moarte. Prima atestare documentară a armașului este de la 13 martie 1489^{3*)}, în atribuțiile căruia intra aplicarea pedepselor decise de domnie (respectiv, de stat), inclusiv decapitarea.

Instituția condusă de marele armaș se numea armășie. Astfel, marele armaș era un important dregător domnesc. Printre atribuțiile de bază se număra, de asemenea, supravegherea onchisorilor și executarea sentințelor. În atribuțiile acestui dregător domnesc se mai includea și supravegherea orchestrei militare.

Marele armaș avea în activitatea sa subordonați armășiei din centru și din teritoriu. Aceștia, practic, erau niște oșteni ce se ocupau de executarea poruncilor date. Principalele lor atribuții erau prinderea hoților și a criminalilor, precum și a boierilor învinuiți de hiclenie sau care intenționau să fugă din țară.

Către mijlocul sec. XV mai apare un dregător în sistemul administrativ privat al Moldovei numit șulger. În atribuțiile acestui dregător de curte, prima mențiune oficială a căruia este atestată în documente la 13 iunie 1456^{4*)}, în grija de aprovizionarea cu carne a curții domnești, hrana oaspeților, delegațiilor străine etc.

De asemenea, dregător cu funcții private la curtea domnească era și me-

delnicerul. Acest dregător a fost atestat documentar pentru prima dată în anul 1463 și era preocupat de vesela domnească, de activitatea bucătăriei de la curtea domnitorului.

Documentele istorice atestă că pe o treaptă mai jos decât acești mari dregători se aflau numeroși demnitari ai curții domnești, care îndeplineau diverse funcții militare și administrative. Aceștia erau funcționarii subalterni, care purtau același titlu, precum marele dregător, numai cu adăugirea prefixului de "al doilea ori al treilea logofăt, vornic, vistiernic etc."

La rândul lor, acești dregători se împărțeau în două grupuri: de stat și, de curte.

În contextul evoluției istorice a funcțiilor administrative un loc tot mai distinct îl ocupau slugile marilor dregători. Aceștia erau, în primul rând, vorniceii, spătăreii, bănișorii, păhărniceii etc., care aveau ca sarcină mobilizarea locuitorilor la realizarea diverselor prestații.

De exemplu, începând cu sec. XVI, de Marele Vistiernic țineau numeroși slujbași fiscali cum ar fi birarii - percepătorii birurilor, care aveau fiecare altă denumire în funcție de birul strons, inclusiv: gostinarii - pentru birul de porci; albinarii - pentru birul de stupi; oierii - pentru birul de oi; fonarii - pentru birul de fon etc.

Acești funcționari făceau tot posibilul să se manifeste cu orice preț în slujba lor în fața marilor dregători sau chiar a domnitorului țării.

Dregătorul ce purta titlul de mare cămăraș era preocupat de administrarea cămării domnești. Printre atribuțiile principale ale acestui dregător se numărau: administrarea tuturor veni-

turilor, deosebite de veniturile publice ale vistieriei, pe care le avea domnitorul din dările percepute de la locuitorii torgurilor și ai satelor domnești, diferite amenzi, etc.; supravegherea activității negustorilor, ce trebuiau să-și vândă mărfurile în conformitate cu regulile stabilite. În subordonarea marelui cămăraș se aflau: cămărașul de izvoade (secretarul la logofetie), cămărașul de ocnă (administratorul și casierul ocnelor de sare), cămărașul de rafturi (ce avea grija hamurilor și șelăriilor curții domnești), cămărașul de sulgerie, cămărașul de jitniță, cămărașul de catastife etc. În contact cu acești dregători, mari și mici, mai activa cămărașelul, fiind un slujitor al iatacului domnesc.

Subalternii marilor dregători de la curte, adică ai celor cu atribuții private, se numeau curteni. Toți curtenii aveau obligații militare și făceau parte din oastea cea mică a domnitorului, constituind corpul de căpitani al oștirii.

Dregătoria privată a paharnicului se numea în documentele sec. XV-XVI de acum ceașnic. De asemenea, exista și un ceașnic separat al doamnei, adică a soției domnitorului.

Dregător de rang mic era și aprodul. Acești dregători proveneau din rondurile feciorilor de boieri, pe care-i amplasau la curtea domnească pentru a sluji domnitorului în calitate de valeți sau scutieri. Scopul principal al acestora era de a face carieră.

Oficial, funcția de aprod în Moldova apare în sec. XV. Aprozii erau subordonați vătavului de aprozi. În atribuțiile lor principale intrau paza curții domnești, mobilizarea locuitorilor la diverse munci în folosul

domnitorului, oncasarea unor dări de la populație, aducerea forțată în fața Divanului domnesc a celor făcuți vinovați și sancționați (se numeau, la general, “ompricinați”), aplicarea unor pedepse ușoare etc. Aprozii îl asistau pe domnitor și în campaniile militare, pe compul de luptă. Spre exemplu, era cunoscută ontregii țării fapta aprodului Purice, care i-a salvat viața lui Ștefan cel Mare în bătălia de la Șcheia, cedându-i propriul său cal etc.

Începând cu prima jumătate a sec. XVI, în Moldova pătrunde oficial un funcționar de stat turc numit “arcală”. Acesta era cel mai înalt demnitar al Imperiului Otoman din țară, care lua sub protecția sa pe domnitorul Moldovei după confirmarea sa de către sultan, adică după învestirea în funcție și primirea a firmanului de domnie.

Specificul respectiv de implantare a elementelor străine în administrația moldovenească, la nivel central, consta în factorul major de impunere forțată în cadrul Sfatului domnesc a supraveghetorului otoman, numit divan-efendy, ce avea un rol decisiv în activitatea administrativă. Ulterior, sub influența masivă a acestui demnitar străin, Sfatul domnesc și-a schimbat chiar și denumirea sa tradițională, moldovenească, devenind cu numele impropriu sistemului autohton de administrare – Divan Domnesc.

Vom examina succint cum au evoluat și cot de importante erau unele dregătorii. În special, funcția administrativă a portarului de Suceava din timpul domniei lui Ștefan cel Mare, pe care o deținea boierul Luca Arbure. Totodată, ultimul era ostil puterii centralizate, pentru care opta domnitorul. Documentele istorice atestă că

Luca Arbure a complotat omportiva lui Ștefan cel Mare. După plecarea on neființă a acestuia, portarul de Suceava Luca Arbure a avut o influență decisivă on eșalonul de vorf al administrației domnitorului Bogdan III. Oncepond cu anul 1517, a devenit chiar tutorele noului domnitor minor Ștefăniță Vodă. Onșă peste coțiva ani, on aprilie 1523, a fost scos de către domnitor din onalta funcție de portar de Suceava. Fiind acuzat de hiclenie, marele demnitar Luca Arbure a fost decapitat la porunca lui Ștefăniță-Vodă.

Sont atestați documentar mai mulți porcălabi, care au administrat cetățile și ținuturile la diferite etape. Bunăoară, on perioada domniei lui Ștefan cel Mare erau cunoscuți porcălabii de cetatea Chilia Ivașco și Maxim, care la 14 iulie 1484, miercuri, după 8 zile de asediu al turcilor, au pierdut cetatea moldovenească de la Dunăre. La 5 august 1484 porcălabii de Cetatea Albă Gherman și Ioan, de asemenea, au fost nevoiți să capituleze on fața agresiunii turcești, după un ondelungat asediu.

On evoluția istorică a procesului consolidării Sfatului domnesc un rol important i-a revenit ulterior domnitorului Petru Rareș (1527-1538, 1541-1544). Chiar de la onceputul lunii martie 1529, el a operat mai multe remanieri on Sfatul domnesc. On a c e a s t ă componentă neschimbată, Sfatul domnesc s-a aflat ponă al 23 aprilie 1530. La acea dată Toader, fratele domnitorului, a fost numit mare porcălab de Hotin. Membru al Sfatului domnesc devine atunci și marele ceașnic Popescu.

Domnitorul Petru Rareș a fost primul care l-a lansat on viața publică pe fiul nelegitim al lui Bogdan III, viitorul domnitor Alexandru Lăpușneanu.

On timpul celei de-a doua domnii Petru Rareș l-a numit mare stolnic și, astfel, Petru stolnicul, devenit peste un deceniu Alexandru Lăpușneanu, și-a onceput activitatea on cadrul organelor de administrare.

De rond cu aceștia, și marele logofăt Toader Bubuiog a deținut dregătorii onalte on timpul domniei lui Petru Rareș, fiind frate de pe mamă al domnitorului. Acest onalt dregător deține mai torziu funcția de mare porcălab de Hotin, onșă ulterior și-a pierdut viața, on decembrie 1538, cond Petru Rareș a pornit război ompotriva turcilor.

Foarte important era că se promova consecvent principiul stabilității on sistemul administrativ moldovenesc privind desemnarea și respectarea numirii moștenitorului tronului. Aceasta se confirmă și prin faptul că la nivel central fiul legitim al domnitorului, Bogdan Rareș, ce a rezultat din prima căsătorie, cu oncepere din anul 1528 și ponă on 1534 continua să apară on fruntea Sfatului domnesc alături de domnitor (fiind de facto moștenitor al tronului).

On anul 1572, odată cu urcarea la tron a domnitorului Ioan Vodă cel Viteaz, membru al Sfatului domnesc a devenit și marele dregător Ion Golia. Fiind on dregătoria de mare logofăt, curond el a devenit unul din adversarii politici ai domnitorului. Pentru a evita războiul cu oștirile otomane, Ion Golia i-a cerut on mod ultimativ domnitorului să se supună turcilor sau să părăsească Moldova. Apoi s-a manifestat on activitatea Sfatului domnesc marele vistiernic Eremia (zis și Cernăuțeanul), care era proprietarul satului din preajma Chișinăului, numit apoi Vistierniceni. Deși a fost promovat de domnitorul Ioan

Vodă cel Viteaz, on 1574 el a devenit principalul trădător al domnitorului, ce a ontreprins acțiuni militare de amploare on scopul scuturării jugului turcesc. Fiind trimis ontr-o misiune foarte importantă on fruntea unor trupe pentru a ompiedica trecerea armatelor turcești peste Dunăre, s-a lăsat cumpărat de domnitorul Țării Rombnești Alexandru II Mircea cu 30 mii de galbeni, a onlesnit forțarea fluviului de inamic și apoi a transmis lui Ioan Vodă cel Viteaz informații false despre efectivele turcești. Marele dregător (și mare trădător) Eremia a trecut on timpul luptei cu oastea on tabăra turcească, fiind apoi ucis on bălăie.

După urcarea la tron a marelui vistiernic - boier moldovean de origine albaneză - Vasile Coci (sau Lupu Coci), sub numele de Vasile Lupu, on Sfatul domnesc activau doi frați de-ai lui. Ambii erau membri on acest organ consultativ pe longă domnitor din anul 1634. Onsă on lupta pentru tron, la care atenta marele logofăt Gheorghe Ștefan, fratele mai mare al domnitorului, Gheorghe Coci, a fost prins on 1653 de părtașii lui Gheorghe Ștefan și exterminat. Fratele lui mai mic, Gavriil Coci, a devenit, de asemenea, captiv la Gheorghe Ștefan și moare on ompejurări necunoscute.

Reprezentanții onaltului cler activau, de asemenea, on cadrul Sfatului domnesc și jucau un rol considerabil on viața politică a Țării Moldovei. Oncepond cu un act de semnificație supremă de “a unge” domnitorii, ei participau la luarea celor mai importante decizii, de rond cu marii demnitari de stat. O argumentare veridică a acestor teze servește analiza situației oficiale a mitropolilor

Moldovei pe parcursul jumătății a doua a sec. XVI. La onceptul acestei perioade zbuciumate episcopul de Roman (din anii 1548-1551) Gheorghe a fost onscăunat on 1551 ca Mitropolit al Țării Moldovei, susținut direct de domnitorul Ștefan Rareș. Onsă soarta acestui mitropolit a fost extrem de tragică. Deja on anul următor, 1552, a fost onlăturat din scaun și din Sfatul domnesc de noul domnitor Alexandru Lăpușneanu, văzându-se nevoit să pribegască prin Polonia (apoi din 1564 activa la Mănăstirea de la Bistrița). Onsă cu urcarea la tronul Moldovei a lui Ioan Vodă cel Viteaz, on anul 1572, din porunca lui, fostul mitropolit Gheorghe a fost ars pe rug.

Astfel, diferiți demnitari și diverse dregătorii se manifestau pe cot de benefic, pe atos și de contradictoriu. Multiple dificultăți și contradicții evidente se produceau, mai ales, la nivel central.

Pentru a crea un tablou complet al sistemului tradițional moldovenesc de administrare, vom menționa că de rond cu organele centrale de stat — instituția domniei, Marea Adunare a Țării și Sfatul domnesc — sistemul tradițional de administrare din Moldova istorică includea, de asemenea, organele administrative pe teren. Componenta lor se schimba periodic on funcție de organizarea administrativ-teritorială a țării.

Unitatea administrativă elementară on Moldova ontotdeauna a fost reprezentată de localitățile rurale. Tradițional, oncă on epoca anterioară formării statului, acestea constituiau obștile sătești cu sistemul propriu de administrare. Structurile administrative se organizau on funcție de statutul localității rurale: sate libere, popu-

late de răzeși, ce se mai numeau sate privilegiate; sate dependente, inclusiv domnești, boierești și mănăstirești, populate de țărani dependenți.

Sistemul administrativ al satelor libere avea un caracter eligibil: anual, din rondul celor mai destoinici (și mai vorstnici) locuitori, se alegea judele sau vătămanul satului. Vătămani se numeau administratorii satelor din nordul Moldovei. În activitatea sa practică de administrare, vătămanul era asistat de un consiliu (sau sfat) numit “oamenii buni și bătroni”, care se alegea anual la 6 mai - sărbătoarea Sfontului Gheorghe. Atribuțiile lor erau de ordin administrativ, judiciar etc. Satele dependente erau dirijate de același sistem de administrare, supravegheat de reprezentantul proprietarului (domnesc, boieresc, mănăstiresc sau bisericesc)

numit vornicelul satului.⁴ Ultimul reprezenta interesele proprietarului și, astfel, sistemul de administrare locală căpăta un caracter dualist, având drept atribuție principală strongerea dijmei.

Orașele sau torgurile din Moldova istorică se bucurau de autonomie relativă. Sistemul lor de administrare era organizat în funcție de această calitate esențială, având, de asemenea, un caracter eligibil. Localitățile urbane erau conduse de organe alese: anual se alegea cote un șoltuz (de obicei, în ziua Sfontului Gheorghe), care se mai numea voit. Șoltuzul era asistat în activitatea sa administrativă de un consiliu orășenesc alcătuit din 12 porgari (consilieri), de asemenea aleși. Acestor organe eligibile le-au fost suprapuși dregătorii domnești,

numiți vornici de torg sau ureadnici. (Astfel, se întrevăde corelarea funcțiilor administrative: marele vornic, vornicul de torg și vornicul satului).

Ținuturile erau unități administrative tradiționale în Moldova istorică și aveau în fruntea sistemului de administrare porcălabii, numiți personal de domnitor. Ei își aveau aparatul și cancelariile proprii. Inițial, statul medieval Moldova era divizat în 24 de ținuturi.

Desăvârșirea formațiunilor structurilor administrative de stat, finalizată de domnitorul Alexandru cel Bun către anul 1412, a condus la evoluția politică internă a Țării Moldovei, s-a soldat cu constituirea unui sistem rigid al administrației locale de pe teren. Pe de altă parte, acest proces s-a încheiat și prin crearea unei organizări judiciare respective, deși în perioada medievală organizarea politico-administrativă nu era diferențiată de organizarea judecătorească. Astfel, domnitorul și Sfatul domnesc ce aveau atribuții supreme administrative judecau concomitent cele mai importante procese. Dregătorii respectivi în teritoriu, de asemenea, judecau procesele din localități.

Totalizând procesul construcției statale și a constituirii inițiale a sistemului de administrare, vom releva că nucleul Țării Moldovei se afla în valea fluviului

UNELE ASPECTE PRIVIND PERSPECTIVELE GEOPOLITICE ALE STATALITĂȚII MOLDOVENEȘTI

Alexandru BURIAN,
doctor habilitat on drept,
profesor universitar, director al
Institutului de Istorie, Stat și Drept
al Academiei de Științe a Moldovei

SUMMARY

The Moldovan statehood has its origin in the XIV century when the Principality of Moldova was created to the east of the Carpathians. As a pro-state bordering formation, it played the role of a bumper between the civilized Europe and the barbarian world. Initially, in the period since 1352 to 1359, Moldova was under the suzerainty of the Hungarian kings, but starting with the reign of Bogdan I, the principality obtained two of the most important attributions of statehood: sovereignty and independence. Even though the notions of sovereignty and independence were at that time notions somewhat different from the modern ones, it is probably not the case to overestimate their role in the political life of any state. In 1359-1538, the period when the Moldovan state was flourishing, the Principality of Moldova ascertained by itself its internal and external policy. The possibility to consolidate the fledgling Moldovan society and to establish political, economic and military relations with its neighbors appeared namely then. It was very important to trace the borders of its territory as a state recognized

internationally.

1. Din istoria statalității moldovenești

Izvoarele statalității moldovenești tin de sec. XIV, cond la est de Carpați s-a format Principatul Moldovei, formațiune frontalieră prostatală, care a jucat rolul de tampon între Europa civilizată și lumea barbară.

Inițial, din anul 1352 până în 1359,

Moldova s-a aflat sub suzeranitatea regilor ungari, însă oțepend cu domnia lui Bogdan I, principatul a dobândit două dintre cele mai importante atribuțe ale statalității: suveranitatea și independența. Chiar dacă suveranitatea și independența erau pe atunci niște noțiuni care se deosebeau ontrucotva de cele actuale și probabil că nu e

cazul de a supraestima rolul lor în viața politică a oricărui stat, cu toate acestea, anii 1359-1538 constituie o perioadă când Principatul Moldovei și-a determinat de sine stătător politica sa internă și externă, când statalitatea moldovenească a cunoscut o înflorire. Anume atunci a apărut posibilitatea de a consolida societatea moldovenească abia înfripată, de a stabili relații politice, economice și militare cu vecinii săi și, ceea ce este mai important, de a-și trasa teritoriul statului, granițele căruia erau recunoscute pe plan internațional.

La fel de importante erau și afirmarea în conștiința de sine a moldovenilor a unor noțiuni ca “Țara Moldovei”, “moldovean”, “limba moldovenească” etc., ceea ce a favorizat procesul de formare a poporului moldovenesc. Anume în sec. XV-XVI s-au consolidat aceste noțiuni, dar nicidecum în sec. al XX-lea, în “perioada stalinismului”, cum afirmă unii politicieni și istorici contemporani.

Principala particularitate geopolitică a Principatului Moldovei constă în faptul că Țara Moldovei se afla (și continuă să se afle și până acum) la o răspunție, la confluența sau chiar la hotarul dintre trei culturi mari (slavonă, latină și orientală), trei religii mari (ortodoxă, catolică și musulmană), trei mari populații (slavi, latini și turci) și trei curente ideologice (panslavism, panturcism și panlatinism). Situația excepțională a statului și poporului frontalier au făcut ca Principatul Moldovei de-a lungul secolelor să manevreze permanent între marile puteri, marile religii și marile curente ideologice în încercarea de a se ține la suprafață, păstrându-și suveranitatea

și identitatea sa națională.

Evident că la o anumită etapă Moldova a fost nevoită să accepte unele condiții care îi garantau existența de mai departe. Astfel, menținând o latină vulgară ca limbă de comunicare, moldovenii au adoptat ortodoxia. Păstrându-și și limba, și religia, moldovenii, cu toate acestea, au fost nevoiți să accepte în anul 1538 suzeranitatea Imperiului Otoman. Numai acest lucru i-a ajutat Statului Moldovenesc medieval să supraviețuiască în acea etapă istorică concretă.

Totodată, contradicțiile interne și externe n-au permis conducerii Principatului Moldovei în acea etapă istorică să-și aleagă un partener strategic pentru ca în litigiul îndelungat dintre marile puteri să supraviețuiască cu ajutorul unui aliat puternic. De la înălțimea zilei de azi noi conștientizăm faptul că Moldovei i-a fost greu atunci să depășească atracția firească față de Austria, Ungaria, cnezatul Polono-Lituanian și, respectiv, față de Europa de Vest din cauza divergențelor religioase (ortodoxie-catolicism). Concomitent, era imposibil de a învinge gravitația obiectivă spre Imperiul Rus din cauza disensiunilor de ordin cultural și lingvistic. A existat și o atracție neconștientizată către Imperiul Otoman din partea unor pătri conservatoare ale populației, mai cu seamă din partea boierilor care doreau foarte mult liniște și continuarea bunăstării lor personale.

În cele din urmă, lupta dintre marile puteri de-a lungul secolelor XVIII-XIX a avut ca urmare dezmembrarea Principatului Moldovei în trei părți: în anul 1775 Moldova de Nord (Bucovina) a fost cucerită de Imperiul Austriac, în

1812 Moldova de Est (Basarabia) a fost cucerită de Imperiul Rus, Moldova de Vest (Moldova dintre Prut și Carpații Orientali) a rămas până în anul 1878 sub suzeranitatea Imperiului Otoman.

Istoria fiecăruia dintre cele trei teritorii moldovenești dezmembrate a continuat în componența unui sau altui stat.

Astfel, Moldova de Nord (mai târziu numită Bucovina) s-a aflat din anul 1775 până în 1867 în componența Imperiului Austriac, din anul 1867 până în 1918 - în componența Imperiului Austro-Ungar, din 1918 până în 1940 și din 1941 până în 1944 în componența Regatului României, iar din 1940 până în 1941 și din 1944 până în 1991 în componența Uniunii Sovietice. Din 1991 Moldova de Nord (Bucovina) se află în componența Ucrainei.

Moldova de Vest, care avea în componența sa ținuturile moldovenești de la Carpați până la Prut și cursul inferior al Dunării, după cea de-a doua dezmembrare a Moldovei din 1812 continuă să rămână sub suzeranitatea Imperiului Otoman. În anul 1859 ea a creat împreună cu Valahia (un alt principat dunărean) o Uniune personală, care în anul 1861 s-a transformat într-o Uniune reală, numită inițial Moldo-Vlahia, iar din 1862, România. Moldova de Vest (dintre Prut și Carpații Orientali) este parte componentă a României.

Moldova de Est (numită mai târziu Basarabia) a devenit în anul 1812 parte a Imperiului Rus. După Revoluția din Octombrie din Rusia, în decembrie 1917, Moldova de Est s-a proclamat Republica Democratică Moldovenească, însă ea

n-a fost în stare să-și apere suveranitatea și independența, deoarece în martie-aprilie 1918 a fost alipită la România.

În urma înțelegerii convenite între guvernele celor două țări, la 28 iunie 1940 Moldova de Est (Basarabia) a fost cedată de către România Uniunii Sovietice. La 2 august al aceluiași an Moldova de Est a fost proclamată Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, devenind una dintre cele 15 republici unionale ale U.R.S.S. În componența ei au fost incluse 5 raioane ale fostei R.A.S.S.M., formațiune autonomă în componența Ucrainei. Totodată, de la Moldova de Est au fost detașate și transmise R.S.S. Ucrainene teritoriile din nordul și sudul Basarabiei (județul Hotin la nord și litoralul Mării Negre și Gura Dunării la sud).

De la 22 iunie 1941 până în august 1944 pe teritoriul Moldovei s-au aflat trupe românești și germane care au participat la războiul împotriva Uniunii Sovietice. Din august 1944 până în august 1991 Moldova intra în componența U.R.S.S. în calitate de republică unională (formațiune pseudostatală în componența federației sovietice).

La 27 august 1991, Parlamentul Moldovei a proclamat independența de stat a țării, care în scurt timp a fost recunoscută de comunitatea internațională, devenind subiect cu drepturi depline al dreptului internațional.

2. Statalitatea moldovenească și chestiunile succesiunii de drept a statelor

Problemele succesiunii de drept a statelor, cu alte cuvinte, a trecerii drepturilor și obligațiilor unui stat la altul, au

fost studiate și reglementate minuțios în dreptul internațional.

Din punct de vedere practic, aspectele succesiunii de drepturi ale statelor sunt extrem de importante pentru statele noi, deoarece anume lor le revine sarcina de a rezolva astfel de sarcini, cum ar fi reexaminarea acordurilor internaționale, denunțarea lor, calitatea de membru în organizațiile internaționale, succesiunea de drepturi asupra proprietății, activelor și datoriilor externe, succesiunea de drepturi asupra frontierelor de stat etc.

În anul 1978 a fost adoptată Convenția de la Viena privind succesiunea de drepturi ale statelor asupra contractelor, iar în 1983 - Convenția de la Viena privind succesiunea de drepturi ale statelor asupra proprietății de stat, arhivelor de stat și datoriilor statului.

Republica Moldova nu este parte la convențiile indicate și, în legătură cu aceasta, la interpretarea problematicii succesiunii de drepturi ale statelor se călăuzește de principiile și normele generale ale dreptului internațional, conform cărora problema succesiunii de drepturi ale statelor apare:

1. În cazul revoluției sociale de pe urma căreia are loc o schimbare a orânduirii obștești (de exemplu, proclamarea în anul 1949 a RPC pe teritoriul Chinei).

2. În cazul apariției noilor state independente ca rezultat al unui război de eliberare națională (bunăoară, separarea Eritreei de Etiopia în anul 1993).

3. La formarea cotorva state pe teritoriul predecesoarelor lor (de exemplu, dezmembrarea Austro-Ungariei în anul 1919, dezmembrarea U.R.S.S. și Iugoslaviei în 1991, dezmembrarea

Cehoslovaciei în anul 1992).

4. În cazul dezmembrării unor state comune create anterior (uniuni personale și reale, federații și confederații). De exemplu, dezmembrarea Uniunii personale Suedezo-Norvegiene și separarea Norvegiei de Suedia în anul 1905; dezmembrarea Republicii Arabe Unite în anul 1961; dezmembrarea Senegambiei în anul 1989.

5. În cazul formării unui nou stat ca rezultat al fuzionării a două sau mai multe state (de exemplu, fuzionarea temporară a Siriei și Egiptului în anul 1958 și crearea Republicii Arabe Unite; unirea Zanzibarului și Tanganykai în anul 1964 și crearea Republicii Unite Tanzania; unirea temporară a Senegalului și Gambiei în 1982 și crearea Senegambiei; reunificarea Vietnamului în anul 1975; reunificarea celor două Germanii în anul 1990; reunirea celor două Yemenuri în anul 1991).

6. În cazul modificărilor teritoriale.

Cot privește aspectele succesiunii de drepturi ale statelor apărute în procesul dezmembrării Uniunii Sovietice în anul 1991, ele și-au găsit o soluționare adecvată în cadrul acordurilor realizate între țările membre ale C.S.I. Este vorba de Memorandumul cu privire la înțelegerea reciprocă relativ la acordurile fostei U.R.S.S. de interes reciproc (1992), Acordul cu privire la distribuirea întregii proprietăți de peste hotare a fostei U.R.S.S. (1992), Acordul cu privire la succesiunea de drepturi în privința arhivelor de stat ale fostei U.R.S.S. (1992), Hotărârea Consiliului șefilor de state ale C.S.I. din 20 martie 1992 în problemele succesiunii de drepturi. Sub acest aspect, Republica

Moldova, la fel ca și alte noi state independente apărute pe teritoriul fostei U.R.S.S., a rezolvat parțial problemele succesiunii de drepturi în conformitate cu principiile și normele generale ale dreptului internațional.

Totodată, din momentul proclamării independenței sale la 27 august 1991, Republica Moldova a fost pusă într-o situație ambiguă, care într-un fel sau altul pune pe prim-plan problemele succesiunii de drepturi ale statelor referitoare la doi subiecți ai dreptului internațional, care au existat în diferite epoci istorice. Se au în vedere disputele pur retorice despre relațiile reciproce, sau poate despre lipsa lor între Republica Moldova și Principatul Moldovei.

Este necesar de precizat că aceste așa-zise “dispute” și “discuții” se poartă nu atât între specialiști, ci între diferiți politicieni, jurnaliști și politologi ai noului val, care, de obicei, nu sunt specialiști în domeniul dreptului internațional, și, cu atât mai mult, în domeniul succesiunii de drepturi ale statelor. Mai mult decât atât, în cadrul „discuțiilor” menționate nu se operează cu fapte și argumente, cum se obișnuiește în disputele și discuțiile cu adevărat științifice, dar cu noțiuni de tipul: “adevăr istoric”, “a sosit ora adevărului”, “basarabeni mancortizați”, “creaturi staliniste”, “popor moldovenesc fictiv”, “limba moldovenească inventată de Stalin”, „basarabeni sunt calicii Europei” etc., etc., adică cu o terminologie neștiințifică, propagandistică, improprie științei dreptului internațional.

Fără a intra într-o polemică inutilă cu autorii la care ne-am referit, am dori să facem totuși o scurtă analiză a legăturii reciproce istorice referitoare la

succesiunea de drepturi ale statelor, raporturi care au existat între Principatul Moldovei și Republica Moldova.

Înainte de a trece la analiză propriu-zisă a problematicii respective, se cere subliniat faptul că problema ca atare privind relațiile reciproce dintre un oarecare stat medieval și oricare stat contemporan nu influențează asupra calității de subiect de drept a acestuia din urmă, deoarece sub aspect juridic internațional problema subiectului de drept, mai precis a calității de a fi subiect de drept internațional, se rezolvă pe calea recunoașterii reciproce a drepturilor și obligațiilor fiecărui stat în parte.

Cu alte cuvinte, indiferent de existența sau lipsa relațiilor reciproce dintre Moldova medievală și contemporană, acest lucru nu afectează nici într-un fel statutul său juridic. Mai mult decât atât, acest lucru nu provoacă nici un fel de complicații sau încurcături în relațiile internaționale datorită faptului elementar că Republica Moldova este recunoscută de comunitatea internațională în calitate de subiect de drept internațional, fără luarea în considerare a relațiilor reciproce amintite și pornind de la normele și principiile dreptului internațional contemporan.

În afară de aceasta, temelia relațiilor internaționale contemporane o constituie nu interacțiunea dintre formațiunile de stat antice, medievale și moderne, pe de o parte, și statele contemporane, pe de altă parte, ci baza contractual-juridică ce reglementează relațiile reciproce dintre statele contemporane, atribuindu-le anumite drepturi și obligații. Dacă ar fi fost altfel, n-ar fi existat nici un fel de

lume contemporană, dar ar fi fost un război neîntrerupt de achitare a conturilor la capitolul “adevărul istoric” care, după cum se știe, nu e numai unul – fiecare-i cu adevărul său.

Totodată, nu poate fi ignorat și faptul că la determinarea politicii sale interne și externe orice stat “se onarmează” cu fapte și evenimente care favorizează extinderea influenței sale și potențialului său sau, cel puțin, “justifică” tendința spre atingerea acestui obiectiv. Se face exces de zel mai ales în cazul în care este vorba de dezvoltarea istorică a statelor și teritoriilor. Anume din această cauză istoria se transcrie în permanență, încă și încă o dată, făcând pe placul clanurilor, partidelor dominante și unor guvernanți luați în parte.

În contextul celor expuse, acțiunile unor „teoreticieni”, care încearcă să demonstreze “nelegitimitatea” existenței Republicii Moldova și lipsa oricăror legături reciproce între Moldova medievală și contemporană, camuflând, astfel, pretențiile teritoriale față de Moldova, nu sunt o excepție de la reguli, ci, mai curând, o confirmare a lor. Fenomenul nu e deloc nou, el e întru totul obișnuit.

De menționat, că în istoria mondială există analogii, când forțele interesate ale unui stat, iar uneori și organele oficiale ale puterii sale de stat, încercau să pună la îndoială legitimitatea existenței altui stat la al cărui teritoriu, într-un fel sau altul, ele pretindeau, motivând acțiunile lor prin pseudoargumente și pseudofapte bazate pe “adevărul istoric”.

Să luăm fie și istoria tragică a Finlandei, Norvegiei sau Luxemburgului, mici state europene, care de-a lun-

gul secolelor au trecut prin aceleași peripecii și chinuri ca și Moldova, a căror independență și originalitate erau puse, de asemenea, la îndoială și supuse atacurilor din partea “fraților și surorilor mai mari” – Suedia, Olanda, Germania sau Rusia.

Aceste țări, la fel ca Moldova, și-au pierdut în evul mediu suveranitatea și independența, devenind părți ale unui sau altui stat vecin mai puternic la etapa respectivă, care cu timpul a început să pretindă la rolul de “patriemamă” a tuturor celorlalte state mai mici, devenite dependente. Când însă Norvegia, Finlanda și Luxemburgul și-au redobândit independența (fiecare în parte și, spre marea lor regret, doar pe o parte din fostele lor teritorii), din partea fostelor metropole au început atacuri “științifice” vizând “artificialitatea” și “netemeinicia” statelor nou-formate.

Ceva asemănător are loc și în cazul cu Republica Moldova. Pe de o parte, sunt trecute sub tăcere evenimente istorice importante și fapte incontestabile, care au avut loc de-a lungul secolelor în Principatul Moldovei și au rămas consemnate în tratate și acorduri internaționale, ele pot fi urmărite distinct în legislația internă a statului moldovenesc medieval. Pe de altă parte, se pun accente și sunt scoase în prim-plan detalii secundare, nesubstanțiale, iar uneori și “argumente” și “dovezi” inexistente care, în opinia unor “teoreticieni” ar argumenta ideea că există “două state românești”, chestie ce ar contribui la “contopirea” lor într-un viitor apropiat.

Una dintre aceste “teze” este afirmația că, chipurile, numai România este succesor de drepturi al Principatului

Moldovei, iar Republica Moldova nu are nici o atribuție cu elementul moldovenesc, deoarece Moldova este un “produs stalinist” născocit de bolșevici ca un antipod al “spiritualității românești progresiste” chemate de providență “să apere Occidentul de barbari”.

Și de ce oare nu am recunoaște, că atot România, cot și Republica Moldova sunt succesoare de drepturi ale Principatului Moldovei?

După cum am menționat deja, Principatul Moldovei în anul 1538 a căzut sub suzeranitatea Imperiului Otoman și anume în limitele acestui imperiu el și-a pierdut statalitatea. Subliniem cuvântul statalitatea, deoarece unii autori identifică această noțiune cu noțiunile de suveranitate și independență. Căzând sub jugul otoman, Principatul Moldovei și-a pierdut suveranitatea și, parțial, independența, dar și-a păstrat statalitatea până la momentul cînd Moldova continuă să existe ca identitate politico-juridică.

Procesul pierderii statalității moldovenești a decurs treptat, în cîteva etape și a fost legat reciproc de procesul împărțirii Principatului Moldovei între imperiile Otoman, Austriac și Rus, precum și de procesul de creare a unei noi formațiuni statale în Balcani – România, în componența căreia a intrat doar 1/3 din teritoriul Principatului Moldovei medieval.

Problemele formării României în anii 1859-1862, ca nou stat unitar în limitele Imperiului Otoman, precum și ale dobândirii independenței în anul 1878 sunt studiate și descrise temeinic și multilateral de știința istorică și ceea ce ne face să revenim la această problemă sunt doar circumstanțele nefaste: astăzi

fapte și evenimente incontestabile, atot de bine cunoscute și documentate, sunt falsificate și denaturate de „teoreticienii unirii” cu o obraznicie nemaivăzută. Astăzi am ajuns la situația, cînd istoria statului, ai cărui cetățeni suntem, este negată și pongărită, iar dorința de a „șterge de pe fața pămîntului” ideile statalității moldovenești a devenit fixă la unii politicieni și „teoreticieni”.

Ideea unirii celor două principate dunărene - Valahia și Moldova a apărut la mijlocul sec. XIX în legătură cu reacțiunea care s-a declanșat după evenimentele revoluționare din anii 1848-1849, cînd a devenit clar că nici unul dintre principatele supuse Porții nu va izbuti de unul singur să scuture jugul stăpînirii otomane. Indiferent de opțiunile personale, caracterul progresist al acestei uniri nu poate fi pus la îndoială.

Unirea principatelor a parcurs în cîteva etape, prima dintre care a fost alegerea concomitentă în anul 1859 a domnitorului Moldovei Alexandru Ion Cuza și ca domnitor al Valahiei. Prin acest act, prin alegerea concomitentă a uneia și aceleiași persoane în calitate de conducător al două formațiuni statale a fost creată Uniunea Personală Moldo-Vlahia (Moldova – Valahia), care în 1861 s-a transformat în Uniune Reală și a existat sub aceeași denumire (Moldo-Vlahia) până în anul 1862, cînd, pentru prima dată, a fost aprobată noua denumire a statului nou-format, România. Abia din acest moment, din anul 1862, încep să circule termenii “român”, “popor român”, “națiune română”, “limbă română” etc., dar nu din perioada preistorică, cum afirmă unii “savanți” români și moldoveni.

Uniunea Reală a Moldovei și Valahiei a existat până în anul 1866, când România s-a transformat într-o monarhie constituțională, invitând la tron un reprezentant al dinastiei austriece – Carol I Hohenzolern.

Este necesar de precizat că Uniunea reprezintă o varietate de stat complex. Uniunea Personală se numește unirea a două sau a catorva state sub puterea conducătorului unic de stat. Rolul de subiect al dreptului internațional îl are nu Uniunea, ci fiecare dintre statele care intră în componența ei. Uniunea Reală se caracterizează prin unirea statelor nu numai sub puterea șefului unic de stat, dar și prin organe comune ale puterii și administrației. Subiect al dreptului internațional este Uniunea reală luată în ansamblu, dar nu formațiunile de stat luate aparte care intră în componența ei, cum este în cazul Uniunii personale.

Este necesar de a mai preciza, că atât Uniunea personală, cât și Uniunea reală au fost create de cele două principate dunărene, care în momentul creării acestor uniuni ele purtau doar denumirea principatelor (Moldova și Valahia), dar nu aveau în componența lor toate teritoriile care au aparținut cândva acestor principate. Astfel, Principatul Moldovei a participat la procesul de formare a României, având în componența sa doar 1/3 din fostul său teritoriu, deoarece alte 2/3 au fost pierdute pe parcursul celor două împărțiri precedente.

Prima împărțire a Principatului Moldovei s-a făcut în anul 1755, când în urma războiului austro-turc o parte din teritoriul controlat de Imperiul Otoman (partea de nord a Principatului

Moldovei numită ulterior Bucovina) a fost trecută sub jurisdicția Austriei.

Se cere de subliniat că în anul 1775 a avut loc nu doar transmiterea unei părți din teritoriul moldovenesc de la Imperiul Otoman către Imperiul Austriac. Predarea teritoriului presupune, în afară de multe altele, și transmiterea drepturilor și obligațiilor ce țin de acest teritoriu. Evident, că pe teritoriul transmis a rămas o parte din populația Principatului Moldovei, care moștenise de la strămoșii săi și de la statul său precedent limba, obiceiurile, tradițiile și alte atribute ale apartenenței etnice și statale.

A doua împărțire a Principatului Moldovei a avut loc în anul 1812 ca rezultat al războiului ruso-turc din anii 1806-1812, când partea de est a Moldovei, numită mai târziu Basarabia, a fost trecută sub jurisdicția Imperiului Otoman sub jurisdicția Rusiei. Aceste teritorii, de asemenea, au fost luate de la turci și transmise rușilor împreună cu populația care trăia acolo.

Teritoriul Moldovei de Est (Basarabia) a trecut de cîteva ori de la un stat la altul (de altfel, ca și Bucovina, Alsacia, Lorena, Saar și multe alte teritorii) și metamorfozele care s-au petrecut cu populația acestui teritoriu au fost identice cu cele care au avut loc și pe alte teritorii transmise periodic de sub jurisdicția unui stat sub jurisdicția altui stat.

Totodată, spre deosebire de Bucovina, care trece de la un stat la altul conform normelor și principiilor în vigoare pe atunci ale dreptului internațional, adică pe baza unei înțelegeri reciproce ale statelor care oficiază procedura modificărilor

teritoriilor, on cazul Moldovei de Est (Basarabiei) acest principiu nu a fost respectat ontotdeauna.

Este vorba despre administrarea românească a Basarabiei, on perioada 1918-1940, cond procedura de transmitere a teritoriului respectiv n-a fost perfectată on conformitate cu normele și principiile dreptului internațional on vigoare la acea perioadă. Esența acestei afirmații constă on faptul că orice transfer de teritorii de la un stat la altul se consideră legitim din punctul de vedere al dreptului internațional numai on cazul on care: 1. Există o onțelegere ontre aceste state referitoare la transmiterea teritoriilor respective. 2. Există voința liber exprimată a populației care trăiește pe teritoriul dat obținută prin plebiscit (referendum). Alte temeuri legale privind trecerea teritoriilor de la un stat la altul dreptul internațional nu recunoaște.

De-ar fi să revenim la anul 1918 și să ne amintim de procedura “marii uniri a Basarabiei”, vom fi nevoiți să constatăm că această “unire” a fost, eufemistic vorbind, nelegală, deoarece nu a existat nici un fel de onțelegere ontre România și Rusia referitor la trecerea acestui teritoriu de sub jurisdicția unui stat sub jurisdicția altui stat. Fără o atare onțelegere, transmiterea teritoriilor nu poate fi considerată legitimă, deoarece astfel se oncalcă principiul unanim recunoscut al dreptului internațional privind respectarea tratatelor (pacta sunt servanda), ceea ce poate să conducă, on cele din urmă, la zdruncinarea stabilității relațiilor contractuale ontre state.

Se mai cere de menționat și faptul că Uniunea Sovietică n-a recunoscut

niciodată această transmitere și nu a semnat careva contracte care ar fi legalizat-o, fapt care din punct de vedere al dreptului internațional a pus problema Basarabiei on categoria celor nesoluționate, care necesitau o reglementare juridică.

Un alt temei legitim pentru trecerea teritoriilor de sub jurisdicția unui stat sub jurisdicția altui stat poate fi numai plebiscitul (referendumul) care se bazează pe un alt principiu fundamental unanim recunoscut al dreptului internațional, care consfințește dreptul popoarelor la autodeterminare. Bucureștiul onșă n-a riscat să inițieze on Basarabia nici plebiscit, nici referendum care i-ar fi conferit legitimitate “actului unirii” amintit.

Oncercările unor „teoreticieni” de a califica hotărœrea “Sfatului Țării” din 27.03.1918 (09.04.1918) cu privire la unirea Republicii Democratice Moldovenești cu România drept “voință legitimă și inalienabilă a poporului” nu rezistă nici unei critici, deoarece onsuși “Sfatul Țării” nu avea legitimitatea deplină, fiind doar un organ provizoriu al puterii, numit de “reprezentanții soldaților, muncitorilor și țăranilor” care, la rondul lor, nu erau aleși de către populația din regiune, ci autoproclamați, nefiind de nimeni omputerniciți pentru aceasta. Reieșind din faptul, că “Sfatul Țării” nu a fost ales de ontreaga populație a Basarabiei, mai are oare rost să fie dezbătută problema referitor la faptul dacă un organ nelegitim poate sau nu poate să adopte hotărœri legitime, ba oncă depășind competențele sale, deoarece problemele legate de predarea teritoriilor se rezolvă fie pe bază contractuală

ontre subiecții unanim recunoscuți ai dreptului internațional, fie pe calea plebiscitului (referendumului).

Problema Basarabiei deranja mult autoritățile bucureștene și, ulterior, ele au încercat să “legalizeze” în repetate rânduri printr-un careva act internațional această achiziție teritorială.

Toate încercările autorităților românești s-au dovedit a fi însă zadarnice, deoarece SUA și Germania, două mari puteri, nici n-au dorit să poarte tratative cu România la tema amintită. Alte puteri mondiale, Franța, Marea Britanie, Italia și Japonia, profitând de posibilitatea de a „pune la punct” Rusia bolșevică, au semnat, în cele din urmă, la Paris în ziua de 29.10.1920 protocolul privind recunoașterea transmiterii teritoriului menționat. Dar și acestui plan de “legalizare a unirii” nu i-a fost dat să se realizeze, deoarece Japonia n-a ratificat tratatul amintit și, prin urmare, el așa și n-a intrat în vigoare.

“Epopoea basarabească” s-a prelungit prin evenimentele de la 28 iunie 1940 când guvernele URSS și României au convenit, ca „...România să înapoieze teritoriul Basarabiei și să transmită teritoriul Bucovinei de Nord Uniunii Sovietice”. Despre acest eveniment s-au scris nenumărate cărți, articole, monografii și studii, la el cercetătorii revin mereu în încercarea de a “justifica” sau de a “dezminți” acțiunile unei sau altei părți.

De menționat, că evenimentele legate de “transmiterea” și “retrocedarea” teritoriilor din Estul Moldovei ba de la Rusia către România, ba de la România către Rusia, cu nimic nu se deosebesc de oricare alte evenimente și acțiuni legate

de transmiterea teritoriilor în litigiu de la un stat la altul. Singura trăsătură distinctivă prin care evenimentele din anul 1940 se deosebesc de evenimentele anului 1918 este doar aceea, că în anul 1940 s-a ajuns la o înțelegere între cele două state suverane despre transmiterea unui teritoriu concret de sub o jurisdicție sub o altă jurisdicție și acest lucru se califică în dreptul internațional ca “tranzacție legitimă”, pe când în anul 1918 un asemenea acord n-a fost realizat, ceea ce din punctul de vedere al dreptului internațional poartă calificativul de “acaparare de teritorii” și constituie un act nelegitim.

Relațiile reciproce dintre România și Uniunea Sovietică din perioada 1941-1945, când România “restabilește cumpăna dreptății”, din punct de vedere juridic internațional se califică drept un act de agresiune și atrage după sine aplicarea unor sancțiuni concrete din partea comunității internaționale. Lucrul acesta a fost făcut în anul 1947 când statele aliate și conexe au încheiat cu România tratatul de pace în care au fost determinate granițele și statutul ei.

De menționat, că Tratatul de pace cu România din anul 1947 rămâne până în prezent în vigoare. Esența problemei constă în faptul că, potrivit prevederilor dreptului internațional, pe parcursul apariției noilor state independente pe teritoriul predecesorului lor (iar Republica Moldova anume așa a apărut pe teritoriul fostei URSS), succesiunea de drepturi a statelor nu afectează frontierele stabilite prin tratat, precum și obligațiile și drepturile referitoare la regimul de frontieră. Cu alte cuvinte, tratatele cu privire la frontiere trebuie respectate de statul succesor, dacă de

comun acord cu statul vecin nu se va ajunge la o înțelegere privind modificarea lor în conformitate cu dreptul internațional.

Prin urmare, Tratatul de pace cu România din anul 1947 în care a fost stabilit regimul frontierei de stat între România și Uniunea Sovietică a devenit, după dezmembrarea URSS, un tratat cu privire la frontierele dintre Republica Moldova și România. Acesta este un tratat cu termen nelimitat de acțiune și poate să rămână în vigoare pentru o perioadă nelimitată de timp dacă părțile nu vor conveni reciproc asupra necesității încheierii unui nou tratat cu privire la frontiere.

„Jonglarea” de către unele grupări politice a problematicii legate de așa-zisele „probleme de frontiere”, care ar fi niște „...rezultate ce provin din consecințele Pactului Ribbentrop-Molotov” sunt tentative de revizuire unilaterală a acordurilor internaționale, chestie ce contravine principiului de drept internațional pacta sunt servanda. Marile puteri nu susțin această idee năstrușnică, căci schimbarea situației reale privind frontierele existente în Europa ar putea zdruncina sistemul de stabilitate și securitate europeană și mondială stabilit prin acordurile de pace de la Paris încheiate în 1946-1947 și confirmate prin Actul de la Helsinki din 1975.

Analizând problematica referitoare la pactul Ribbentrop-Molotov și la așa-zisele “consecințe” ale acestui pact, s-ar putea să ne oprim doar asupra aspectelor lui care țin de dreptul internațional, deoarece toate celelalte “aspecte” ale acestui pact au un caracter pur propagandistic și nu vizează în mod direct

problema.

În primul rând, trebuie să pornim de la ideea că orice acord internațional este o înțelegere între două sau câteva state sau subiecți ai dreptului internațional privind instituirea, modificarea sau suspendarea drepturilor și obligațiilor lor reciproce cu caracter politic, economic și de altă natură. De regulă, orice acord internațional se încheie pe un anumit termen și acțiunea lui poate fi suspendată fie conform prevederilor stipulate în acord, fie în cazul anulării lui de către oricare dintre părți. În al doilea rând, se cere de subliniat și faptul că numai participanții la acord îl pot interpreta, adică pot clarifica adevăratele intenții ale părților contractante și adevăratul sens al prevederilor lui și numai participanții la acord pot declara acordul nevalabil.

Precizăm în legătură cu cele expuse că pactul Ribbentrop-Molotov a fost în vigoare doar de la 23 august 1939 până la 22 iunie 1941, adică din momentul semnării lui și până la începutul acțiunilor militare dintre U.R.S.S. și Germania, iar conținutul lui, ca și toate consecințele pactului, nu au fost, pur și simplu, anulate de către părți, ci supuse unor modificări radicale pe parcursul războiului. În cazul dat este vorba nu numai despre acordul propriu-zis, ci și despre Pactul de neagresiune dintre U.R.S.S. și Germania, dar și despre protocoalele secrete care, fără îndoială, erau parte componentă a Acordului.

Pentru cei care nu sunt de acord cu cele expuse, explicăm că textul Pactului conținea prevederi despre caracterul relațiilor reciproce dintre U.R.S.S. și Germania la etapa concretă a perioadei

de timp, precum și obligațiile părților de “a nu se agresa “reciproc. Protocoalele secrete consemnau “zonele de interes” ale părților, adică erau precizate teritoriile care nu puteau fi “atinse” fără acordul sau fără notificarea celeilalte părți.

Totodată, lucrurile nu trebuie interpretate în așa fel, că Pactul de neagresiune ar fi fost o înțelegere între Stalin și Hitler privind un atac asupra Europei, cum îl interpretează unii cercetători. După părerea noastră, aceasta a fost doar o înțelegere în sensul că fiecare parte își promovează politica sa externă astfel, încot să nu afecteze “interesele” celeilalte părți. Și nu mai mult. Este adevărat, că acest lucru „dezlega

moinile” și oferea posibilitatea de a face “minunății” în zonele pe care Stalin și Hitler le considerau drept “feude” ale lor. Dar oare Acordul de la Munchen nu permitea același lucru?

Bineînțeles că îndeplinirea condițiilor Pactului i-a permis lui Stalin să “rezolve” problemele legate de Polonia, Finlanda, Țările Baltice și Basarabia așa cum a dorit el. Paralel, el a “soluționat” și problema Bucovinei de Nord, deși atât în Pact, cât și în protocoalele secrete despre ea nu se spunea nimic. Există, printre altele, și părerea că anume din cauza “întrecerii măsurii” de către Stalin în privința Bucovinei de Nord Hitler a ajuns la concluzia că este necesar de a începe operațiunea “Bar-

barossa”. O circumstanță întru totul posibilă, dacă ne vom aminti că Bucovina din anul 1775 până în anul 1918 a fost parte componentă a Imperiilor Austriac și Austro-Ungar și, astfel, intra în “zona intereselor” celui de-al Treilea Reich. De altfel, ca și Transilvania, Banatul și alte coteva “străvechi teritorii românești” care au trecut la “patria-mamă” conform prevederilor Tratatului de pace de la Trianon, nerecunoscut de Germania.

Subliniem în legătură cu aceasta că urmările care au survenit după “campaniile de eliberare” staliniste în Europa de Est erau legate nu de Pactul de neagresiune dintre U.R.S.S. și Germania, ci de politica externă a lui Stalin și a Uniunii Sovietice la această etapă. Prin urmare, noi trebuie să vorbim nu despre consecințele Pactului Ribbentrop-Molotov, ci despre consecințele politicii externe staliniste din perioada interbelică. Acesta este un moment substanțial care are un rol extrem de important la determinarea situației geostrategice care se crease în Europa în preajma începerii războiului sovieto-german.

Este necesar de accentuat, de asemenea, că războiul dintre U.R.S.S. și Germania, început la 22 iunie 1941, a anulat consecințele politicii externe staliniste, dar nu a restabilit statu-quo care a existat până la încheierea pactului, generând alte consecințe, tot atât de grele și nu mai puțin legitime decât primele. Este vorba despre faptul că la 22 iunie 1941, împreună cu Germania, în războiul împotriva U.R.S.S. a intrat și România, care prin participarea sa la război “a lichidat” consecințele amintite, fie ele “consecințe ale Pactului Ribbentrop – Molotov,” fie “consecințe ale politicii externe staliniste”, și a generat noi urmări, de data aceasta ale acțiunilor sale, care ulterior au fost lichidate prin acțiunile comune

ale aliaților Coaliției antihitleriste.

Sunt cunoscute rezultatele celui de-al doilea Război mondial. El a lichidat atot „consecințele Pactului Ribbentrop–Molotov”, cot și „consecințele marșului Nach drang Osten”, lăsând consecințele sale pentru Europa și pentru întreaga lume, care au fost formulate juridic și sunt cuprinse în tratatele de pace din anul 1947 încheiate cu Italia, România, Bulgaria, Ungaria și Finlanda.

Este cunoscut și faptul că frontierele de după răzoi au fost stabilite de marile puteri conform înțelegerilor convenite la Ialta și consacrate la Potsdam. Nu e ridicol, oare, să afirmi că Stalin, Roosevelt și Churchill au stabilit frontierele de după război, conducându-se de protocoalele secrete ale Pactului Ribbentrop – Molotov?

A vorbi astăzi despre careva „consecințe” ale Pactului Ribbentrop-Molotov, cu atât mai mult pentru România sau pentru Republica Moldova, este o ocupație inutilă și ea nu are nici un rost.

BIBLIOGRAFIE

1. Arhiliuc, Victoria. *Diplomația preventivă și securitatea colectivă a statelor*, Chișinău, „Reclama”, 1999.
2. Bogdan, Damian, P. *Acte moldovenești dinaintea de Ștefan cel Mare*. - București, 1938.
3. Bull, Hedley. *Societatea anarhică. Un studiu asupra ordinii în politica mondială*, Editura „Știința”, Chișinău, 1998.
4. Burian, Alexandru. *Geopolitica lumii contemporane: Curs de lecții*. - Chișinău, F. E.-P. „Tipografia Centrală”, 2003- -P. 327-356.
5. Burian, Alexandru. *Relațiile internaționale, politica externă și diplomația. Curs de lecții. Ediția a 3-a, revăzută și adăugită*. - Chișinău., CEP USM, 2007 -P. 368-373.
6. Burian, Alexandru. *Principiul egalității suverane în sistemul relațiilor internaționale* // „Legea și Viața”, 2004, nr. 4.-P. 4-7.
7. Burian, Alexandru. *Unele aspecte privind politica externă în contextul evoluției sistemului internațional* // „Legea și Viața”, 2004, nr. 12.-P. 4-6.
8. Burian, Alexandru. *Schimbările geopolitice din lumea contemporană și problemele statalității moldovenești în contextul proceselor de integrare europeană* // „Revista Națională de Drept”, 2004, nr. 11.
9. Burian, Alexandru. *Geopolitical transformations in the South-East Europe and Institutional reforms in the Republic of Moldova* // „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”, nr. 1-2, 2007.-P. 49-52.
10. Burian, Alexandru. *Republica Moldova în contextul geopolitic contemporan* // „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”,

PERSONALITATEA LUI DIMITRIE CANTEMIR ON CONTEXTUL EVOLUȚIEI ISTORICE A MOLDOVEI

Nicolae STEFANOV,
doctor on filozofie, conferențiar universitar,
director-adjunct al Arhivei Naționale a
Republicii Moldova

SUMMARY

In the course of its multi-secular history, the Moldovan people was the promoter of personalities who have brought their contribution to the development of the society in different fields: economy, culture, education, science, archives, politics etc. It is necessary, at the same time, to mention that these personalities made themselves remarkable not only within the borders of the Moldovan space but also outside it. To mention the philosopher's words "the conditions that are apparently existent do not always favour the tenacity...". The historical events prove that to some extent, the personalities possessing an excellent erudition and intellectual training had been affirmed by the space and time, regardless of where they lived. We consider that the notion 'representative of a people' is outdated. The personalities of the 'genius' type belong to the whole humankind. Dimitrie Cantemir is one of these. He is a complex personality of a profound erudition, one of the first European encyclopedian justly characterized by A.D. Xenopol as "...

one of Europe's morning stars shining at the end of the XVII and the beginning of the XVIII century".

Pe parcursul istoriei sale multi-seculare poporul moldovenesc a fost un promotor al personalităților, care și-au adus aportul la dezvoltarea societății, on diferite domenii: economie, cultură, educație, știință, arhivistică,

politică etc. Totodată, este necesar de menționat, că aceste personalități s-au remarcat atot on hotarele spațiului moldovenesc, cot și on afara lui. Vorba filosofului, „condițiile aparent existente, nu tot timpul favorizează tenacitatea...” Evenimentele istorice ne dovedesc că, ontr-o măsură oarecare, personalitățile cu o erudiție și o pregătire intelectuală

excelentă s-au afirmat on spațiu și timp, indiferent unde viețuiau. Noțiunea de „reprezentant al poporului dat”, considerăm că s-a onvechit demult. Personalitățile cu apelativul „ge-niu” aparțin omenirii. Printre aceste personalități se numără și Dimitrie Cantemir, personalitate complexă de o imensă erudiție, unul dintre primii enciclopediști europeni, caracterizat, pe drept cuvont, de A. D. Xenopol ca fiind „...unul din luceferii Europei de la sforșitul sec. al XVII-lea și onceputul celui de-al XVIII-lea”¹.

Sontem de acord cu afirmația ilustrului istoric și om politic Mihail Kogălniceanu, cu rădăcini din Basarabia care a remarcat: „Dacă au autori cu care se pot fâli onaintea Europei, negreșit acești autori sont Cantemir, tatăl și fiul”.

La formarea lui Dimitrie Cantemir ca savant au contribuit mai mulți factori: familia, tatăl său, domnitorul Moldovei, Constantin Cantemir care, fiind el onsuși necărturar, a căutat să dea copiilor săi o instruire aleasă, invitond la curtea domnescă cele mai luminate minți ale timpului și să-și școlescă odraslele la cele mai renumite personalități ale culturii grecești: Ieremia Cacavela, dascălul său permanent, filozofii paripatetici Antonie, Spandonis Vizantinos, Balasios, filozofii Meletie, Iacob Manos, Teofil Coridaleu ș. a.²

On acest context confirmăm afirmațiile istoricului Xenopol și ale multor altor savanți care s-au interesat și au studiat viața și activitatea științifică a ilustrului reprezenant al neamului nostru - Dimitrie Cantemir. Constatăm că personalitatea domnitorului Moldovei a fost apreciată on

contextul relațiilor moldo-ruse sau on contextul activității științifice. Caracteristica personalității Dimitrie Cantemir: savant-enciclopedist, politolog, om de stat, poliglot și patriot al țării (mulți pot contesta această ipoteză, dar on realitate, el a fost prizonierul propriei concepții „de eliberare de sub influența otomană”).

Fiind obsedat de trecut, Cantemir a căutat mereu sursele istorice. Aflonduse timp ondelungat la Constantinopol, pătrunde, datorită cunoștințelor sale de acolo, on biblioteca sultanilor – instituție interzisă pentru creștini - unde copie portretele sultanilor, acumulond materiale pentru viitoarea istorie a Imperiului Otoman.

On Rusia, Cantemir a fost, de asemenea, un colecționar și cercetător neobosit. On 1722 participă, on calitate de cunoscător al limbilor orientale, la expediția lui Petru I ompotriva Persiei. Cu această ocazie inițiază cercetări științifice on Caucaz, studiază zidul caucazian, face note geografice, arheologice, etnografice la fața locului, acumulond materiale pentru o lucrare specială. După moartea lui Cantemir aceste materiale au fost publicate de onvățatul german P. S. Bayer, profesorul fiului său Antioh. Datorită acestor și altor surse, savantul a scris importante lucrări la istoria națională și la istoria universală³.

On realitate, sub trecerea anilor, mulți oncearcă să aprecieze activitatea lui Dimitrie Cantemir prin prisma evenimentelor ce se desfășoară on lume, inclusiv on spațiul european. Dar on realitate Cantemir a avut o obsesie: independența țării, intrarea Moldovei on familia statelor civilizate.

Cantemir a fost o minte cu vaste și multiple cunoștințe. Om, cu o pregătire savantă, a fost preocupat de istorie și filozofie, logică, teologie, geografie, era destul de versat în matematica și fizica acelor timpuri, în arhitectură și muzică. A fost ales membru al Academiei din Berlin, vorbea turca (osmana), persana, greaca, italiana, rusa, franceza, lăsondu-ne opere în latină, greacă, rusă ș.a. Dimitrie Cantemir s-a bucurat încă din timpul vieții de popularitate în mediile apusene și răsăritene. Generalizând opera, fără certitudine, conchidem că prin ea el a reprezentat mișcarea de apogeu al mișcării umaniste naționale. Gonditor „luminat”, cu preocupări intelectuale vaste, principele moldovean este interesat deopotrivă de disputele atât strict, religioase, cât și de cele raționaliste, totodată, fără neglijarea celor cu caracter social-politic.

Faima enciclopedistului a trecut fazele timpului datorită contemporanilor săi, nu atât compatrioților, cât unor personalități europene celebre cu care a colaborat într-un fel sau altul. Un fapt inedit, genialitatea tonărilor Cantemir a fost descoperită și recunoscută în Europa, datorită celor două lucrări publicate: *Divanul sau Golceava onțeleptului cu lumea sau giudețul sufletului cu trupul*⁴ (în greacă și română, 1698) și *Sistemul religiei muhamedane* (în rușește, 1722). Majoritatea ideilor cantemirene erau răspândite prin dialoguri și corespondență. Cultura elevată, cunoașterea mai multor limbi i-au permis ca, trăind la Constantinopol, în inima Imperiului Otoman, să țină legături cu ambasadorii marilor țări europene și cu personalități ilustre din Europa. A fost apreciat și protejat de

ambasadorul Franței – Feriol, iar ambasadorul Rusiei l-a inclus într-o societate de tip masonic, în care a fost atrasă marea majoritate a personalităților din Europa.

La recunoașterea gloriei principelui D. Cantemir a contribuit și pictorul flamand vsn Mour, care a imortalizat figura tonărilor principe, precum și amintirile contelui de Brassey, care l-a cunoscut în anul 1711, corespondența din 1714 cu filozoful german Leibnitz, care i-a trimis diploma și inelul de doctor al Academiei din Berlin...⁵ La cariera europeană a contribuit și polonezul Wiszniowskhi care l-a numit „principe al geniilor și geniu al principilor”. La cariera europeană al ideilor cantemirești un mare rol l-a jucat fiul său, Antioh, ambasador al Rusiei la Paris și Londra, prieten cu Montesquieu, care onțreținea corespondența cu Voltaire etc. Anume Antioh Cantemir pune la dispoziția Angliei, Franței, Germaniei ș.a. state pentru a fi traduse, operele lui D. Cantemir: *Istoria Imperiului Otoman*, *Descrierea Moldovei* ș.a. Ediția engleză a *Istoriei* conține o listă a principalelor lucrări ale principelui și un comentariu al traducătorului Tindal.⁶

În acest context, este necesar de menționat că D. Cantemir a fost și este apreciat ca un promotor al ideilor noi în studiul istoric. El a folosit pentru scrierea operelor cu caracter istoric o gamă largă de izvoare: lucrări ale istoricilor și scriitorilor antici, cronici bizantine, ungare, poloneze, germane, sorbe, letopisețe moldovenești și slavone (rușești), vestigii arheologice, diferite inscripții, obiecte numismatice, legende, obiceiuri etc., dintre ele pe prim-plan a apreciat izvoarele narrative. Apreciind

zelul istoricilor, care au relatat faptele istorice ale strămoșilor, Cantemir afirma că de n-ar fi „...urmat scroșnetul condeielor după trăsnetul și tunetul armelor”, atunci „ompreună cu factirii și faptele, tot ontr-un mormont s-ar fi ongropat”.⁷

Savantul a descris ținutirile și torgurile Moldovei, accentuând evenimentele ce au dus la ruinarea localităților Moldovei. Printre acestea el a enumerat ruinele și zidurile cetăților distruse de dușmani, la fel, șanțurile și valurile de pământ, movilele, ce au servit spațiu și mijloc de apărare ompotriva inamicilor.

Dimitrie Cantemir a sesizat și a fost convins că civilizația on spațiul nostru (ontre Balcani și Carpați) și-a constituit de timpuriu un stil original de viață și de cultură, nu prin izolare sau onchidere on sine, ci prin modul on care a știut să-și trăiască destinul istorico-geografic, decurgond din situarea la confluența a două mari tipuri de civilizație: occidentală și orientală. Această situație, tendințele de oscilare ontre aceste spații geopolitice și culturale au stornit o serie de interpretări, deseori diametral opuse privind orientarea spre un spațiu sau altul. Astfel, unii vehiculează ideea, potrivit căreia cultura latină, latinitatea noastră ne-ar fi putut introduce cu veacuri onainte poporul on procesul vieții moderne, on Europa (Uniunea Europeană, spre care țara noastră tinde actualmente), al afirmării identității naționale și internaționale. Este onă incorectă teza, din punct de vedere istoric, conform căreia numai biserica catolică avea o doctrină orientată spre progres, iar ortodoxismul și cultura spirituală a acestei părți a creștinismului

n-a avut nici un efect benefic asupra dezvoltării civilizației. Această teză, fără temei, a fost combătută de către enciclopedistul D. Cantemir prin activitatea sa științifică.

Pentru D. Cantemir „istoricul adevărat, adegă carile istoriia adevărat precum s-au avut istoricește, lauda (gloria) ompreună cu făcătorul ompărtășește, căci cela au ostenit lucru a săvorși, iară cesta au nevoit (s-au străduit) on veci a să pomeni. Și oncă mai mult pre scriitorii decot pre factorii minunelor fericiți și lăudați a numi voui ondrăzni. Căci după faptele și armele eroilor, condeiele istoricilor de nu s-ar fi pre clădit (mușcat), oncă de demult și lauda numelui lor deodată cu oasele țarnă o ar fi acoperit. Și așe, aceea au fost a lucrurilor făcători, ompreună și minori, iară ce știa numelui au fost onnoitori și on veci stăruitori”⁸.

Prin urmare, istoricii se află pe o treaptă superioară comparativ cu „făcătorii” de fapte glorioase, deoarece datorită lor sont onveșnicite faptele eroilor. On asemenea circumstanțe D. Cantemir apelează la principiul cauzalității și veridicității: „Axioma că de fapte a lucrurilor, ființa se cunoaște, adegă cond un lucru este făcut onțelegem că lucrul acela pricină onainte mergătoare au avut, căci nici un lucru fără pricină să se facă nu se poate. Ontracesta chip și pentru nerupt și totdeauna traiul on Volohia, trebuie a onțelege, că onțelegondu-le din istoricii adevărați, faptele, putem fără nice un prepus (ondoială) a cunoaște, și traiul, și ființa lor”⁹.

On aceeași ordine de idei, menționăm că D. Cantemir a fost caracterizat și din alte puncte de vederi: cel mai de

seamă cărturar moldovean din perioada feudală, un ilustru reprezentant al iluminismului de tip renescentist, o strălucită ontruchipare a barocului național, etc... „Dimitrie Cantemir se onaltă pe treptele unei evoluții pluriseculare, reunind on formația sa și on aspirațiile sale creatoare caracterele, tendințele și direcțiile dezvoltării ontregii culturii românești de ponă la el. Sinteză genială, Cantemir este anticipația, nu mai puțin extraordinară, a destinului universalității pentru care opera și geniul său i-au servit de legitimare și simbol”.¹⁰ El se situează la cumpăna dintre epoci, dintre epoca feudală și cea premodernă.

Din opera ilustrului cărturar ne vin reflecții despre cultură și civilizație. El includea „onvătăturile și vredniciile” on conceptul de civilizație, cultura apărându-i ca un tărcom complex, cumulativ, on sensul umanist ce se definește on deceniile următoare.¹¹

Alexandru Tănase menționa on lucrarea „O istorie umanistă a culturii române” că „Dimitrie Cantemir a fost cel dintoi cărturar român care a ridicat umanismul la rangul unui principiu de cunoaștere și valorificare istorică și culturală. Umanismul lui Cantemir, cu toate limitele sale care sunt ale epocii, este, on esență, umanismul pe care-l propagă filosofia modernă europeană și care-și propune, ca principală sarcină de a-l așeza pe om on mijlocul naturii și de a-l onțelege ca atare on spiritul unui „determinism universal care on chip fireesc, ol cuprinde și pe om... Ființa umană ocupă un loc aparte on mijlocul creației, căci urmărind Binele și ocolind răul (spre care e onclinat), omul este capabil și liber să aleagă destinul” (Dan Bădărău).¹²

Dimitrie Cantemir a fost un om de convingeri profund religioase, atașat clasei și epocii sale, dar orizonturile largi ale scrierilor sale, potențialul de cugetare umanistă și tendințele laice care le anima, l-au făcut să depășească adesea conservatismul religios. Tendințele umaniste sunt evidente oncă din lucrarea Divanul... care „nu este o carte bisericească, ci o carte profană de educație ontr-un spirit desigur ortodox, dar cu tot felul de trimiteri la textele filosofice ale antichității păgâne, care cu greu oși puteau găsi echivalente on literatura românească a timpului”.¹³

On ultima perioadă a vieții, Dimitrie Cantemir a intervenit on discuțiile epocii cu privire la problemele educației și a rolului religiei on acest domeniu. A polemizat cu onaltul prelat Teofan Prokopovici care a redactat o scriere cu caracter religios și didactic „Prima onvătătură a copiilor”. Autorul, format on Italia, promova ideea educației pe principiile formulate de catolici. Cantemir a atacat lucrarea, dovedind viciile ideilor lui Prokopovici, dovedind că la naștere omul nu este nici bun, nici rău, că el e onșă coruptibil și că educația trebuie să-l sustragă corupției. Teza naturii bune a omului se leagă de convingerea umanistă on educabilitatea omului. Dacă unii, scrie Cantemir, s-ar fi născut prin alegere buni, atunci „convorbirile rele n-ar fi putut niciodată corupe moravurile bune, și invers, dacă unii s-ar fi născut răi, on zadar ar fi fost ei supuși onvătăturilor evlavioase, bune și cinstite, căci cele naturale, potrivit unei axiome, rămon cum au onceput”¹⁴.

Cantemir a constituit un moment de răscruce on lupta pentru emanciparea culturii noastre naționale, on

primul rond, prin afirmarea clară și răspicată a ideii demnității omului ca ființă rațională căreia îi este proprie onclinarea spre bine și cunoaștere. Ontre cele două valori există o corelare intimă: cunoașterea este condiția binelui, iar ignoranța este izvor al răului, al viciului. Această teză a Divanului se supune dogmei religioase despre onclinarea firească spre rău din cauza păcatului originar, a naturii pervertite a omului. Virtutea, și nu păcatul este aceea ce corespunde cu natura rațională a omului și de aici - posibilitatea de a argumenta laic atitudinea morală.

Ca un adevărat principe al Renașterii, Cantemir a avut o pasiune față de antichitate, mai ales de cea greacă, socotind considerond poporul grec drept poporul cel mai nobil, ontemeietor al civilizației. El a avut pasiune de aduna colecții de piese și vestigii ale antichității. Această pasiune avea o semnificație patriotică și era ompletită cu ideea originii romane și a unității de neam a poporului moldovenesc, pentru a putea pleda, astfel, on fața puterilor europene, asupra dreptului poporului nostru la o viață liberă și independentă¹⁵. Iar Petru Vaida menționa că „cele două filoane ale culturii antichității, cultul civilizației eline, format sub influența culturii grecești și cultul Romei antice, legat de problema originii românilor, au fost conciliate sau ombinate de Cantemir on Hronic cu ajutorul legendei despre Enea ca strămoș al romanilor; romanii sont prin Enea descendenți ai grecilor, limba latină onsăși provine din cea elină; cum și civilizația romană era omprumutată de la greci, rombni deveneau moștenitori nu numai ai gloriei romane, dar, prin intermediul romanilor, și ai gloriei elinilor

și ai civilizației lor”¹⁶. On această ordine de idei, George Călinescu menționa că Domnitorul Moldovei era un voievod luminat, ambițios și balazat, om de lume și ascet de bibliotecă, intrigant și solitar, montuitor de oameni și mizantrop, iubitor de Moldova lui după care tonjește și aventurier, academician berlinez, prinț rus, cronicar., el este Lorenzo de Medici al nostru.

Umanismul lui Dimitrie Cantemir poate fi analizat și caracterizat atot prin aspecte de formă, cot și prin elemente de conținut, substanțiale, care, ompletindu-se, au configurat, on cele din urmă, un univers spiritual nou, dacă nu on ontregime diferit de cel al trecutului, on orice caz onscris ontr-o direcție nouă, a cărui caracteristică este oncrederea on disponibilitățile creatoare și modelatoare ale ființei umane.

Totodată, Dimitrie Cantemir a fost un ilustru om politic și de stat, avea concepții politice destul de clare, era hotărot și consecvent on promovarea lor. Cantemir pleda pentru suveranitatea și independența statului moldovenesc, el a văzut salvarea Moldovei de sub jugul Porții Otomane on alianță cu statul rus. Este important să observăm: Cantemir a văzut rolul Rusiei nu dintr-o conjunctură ontomplătoare, ci prin toată conștiința sa de patriot și om de stat. El n-a calculat avantaje și nici riscul on duhul oligarhiei naționale, el a onfăptuit alianța cu Petru I, pornind de la convingerile sale politice, dintr-o analiză destul de profundă a situației social-economice și politice a Moldovei, a Rusiei, care trăia atunci un avont de onnoire, dar și a Imperiului Otoman, căruia i-a prezis căderea și on cadrul căruia Moldova nu avea șanse să-și

recapete independența, să se reformeze spre bine (orice încercare era reprimată de Poartă (cazul lui Ion Armeanul, care a fost omorot pentru astfel de intenții)¹⁷.

Concepțiile politice ale lui Dimitrie Cantemir sunt amplu reflectate în „Descrierea Moldovei”, în compartimentul „Politica”. Aici autorul analizează situația internă și externă a țării, face niște generalizări istorico-filozofice fără precedent. Statul care a apărut ca stat independent, care avea un domnitor autocrat, care hotăra de sine stătător problemele țării, inclusiv ale războiului și păcii, promova o politică externă proprie; statul, care în timpul domniei lui Ștefan cel Mare a atins apogeul onălțării sale, a fost aruncat în hăul sărăciei după ce succesorul lui Ștefan a jurat credință turcilor.¹⁸

Un capitol aparte al vieții și activității principelui Dimitrie Cantemir a fost cel de după bătălia de la Stănilești. La 1 august 1711, Petru I Alexeevici, țar al întregii Rusii, a semnat la Moghilău pe Nistru diploma prin care Dimitrie Cantemir, domn al Țării Moldovei, este primit în rândul principilor ruși, iar moldovenii care îl onsoțiseră în pibegie primesc oncuvinițarea de a se stabili în Rusia, răsmonononșă sub jurisdicția domnului lor.¹⁹

A intrat în aplicare, astfel, după numai coteva zile de la bătălia de la Stănilești, clauza ultimă de la bătălia de la Stănilești, clauza ultimă a tratatului de la Luțk, privitoare la eventualitatea eșecului campaniei antiotomane întreprinsă în comun de către cele două părți contractante, Rusia și Moldova. Documentul menționat consfințește deci prevederile tratatului de la Luțk,

transformându-le, totodată, în act de politică internă.²⁰

Alianța cu Rusia, nu a fost ceva de moment pentru Dimitrie Cantemir, ci un act premeditat. În timpul celor douăzeci de ani petrecuți pe malurile Bosforului, el și-a dat seama de racilele adonci care măcinau împărăția otomană, mai ales că a fost martor al dezastrului armatei turcești de la Zenta (1697). Dimitrie Cantemir intrase în tratative cu ambasadorul Rusiei acreditat la Istanbul, contele Tolstoi, și acest lucru reiese clar din scrisoarea trimisă țarului în septembrie 1721, când Cantemir era nemulțumit de rangul pe care i l-a dat Petru. Fostul domn scria că a ignorat și nesocotit onorurile sultanului pentru țar. Fiind la Constantinopol, „n-am călcat făgăduințele pe care le-am dat excelentului domn Petru Andreevici Tolstoi, ceea ce poate mărturisi onsuși Dumnezeu și Excelența sa”.²¹ În plus, ne spune Ion Neculce, după declararea războiului ruso-turc și ontemnițarea contelui Tolstoi, ambasadorul Rusiei putea numai cu ajutorul unui om al lui Cantemir să trimită din Edicule cărți la „Dumitrașco-vodă și Dumitrașco-vodă le trimite la împăratul Moscului”²². Turcii aveau totală oncredere în Cantemir când l-au numit domn în anul 1710. Domnul Moldovei caută o apropiere de Rusia. La 13 aprilie 1711 (stil vechi) Petru I aflondu-se la Luțk, a dat o gramotă lui D. Cantemir, luondu-l sub tutela sa²³. P. P. Panaitescu menționează, că deși redactat sub forma unui privilegiu dat de țar domnului Moldovei, acest tratat este în întregime redactat de Cantemir. Acest tratat reprezintă punctul de vedere al lui Cantemir, partizan al unei domnii autoritare și

cu ajutorul căruia pe baza articolului nr. 3 „Familia Cantemir devine dinastia ereditară a Moldovei. Dimitrie, urmașii săi, chiar rudele sale bărbătești vor avea domnia fără schimbare”²⁴.

Statutul lui Dimitrie Cantemir și al pribegilor moldoveni, stabilit on linii mari prin diploma lui Petru I din 1 august 1711, ne pun o serie de întrebări: Este oare vorba de titlul de sveltieșii cneazi, serenissim principe²⁵ acordat lui Dimitrie Cantemir prin diploma menționată? După părerea mai multor istorici, acest titlu îl așeza pe fostul domnitor al Moldovei cu o treaptă deasupra tuturor celorlalți principii ruși de la acea dată, alături numai de A. D. Menșikov, cel mai apropiat prieten și colaborator al țarului.²⁶ Se lămurește acest pasaj prin Letopisețul lui Neculce, on care se vorbește despre său de campanie „că este un om foarte onțelept și capabil pentru sfaturi”³⁰.

Dimitrie Cantemir, de două ori domn al Moldovei, cu mulți ani petrecuți on mediul diplomatic, era prin excelență un om politic, oncot din stabilirea sa on Rusia n-a dus o viață patriarhală, ci a urmărit cu multă atenție evenimentele din Imperiul Otoman, a oncerat să profite de conjunctura existentă pentru recăpătarea tronului. Tentativă, care nu a avut sorți de izbândă din mai multe considerente: on primul rond, situația geopolitică existentă on acea perioadă n-a facilitat posibilitatea de a se elibera de vasalitatea față de Imperiul Otoman, Rusia n-a avut capacitatea și forțele militare capabile să onvingă Turcia, fapt ce s-a săvârșit la onceptul secolului XIX.

Caracterizond tendințele domnitorului Cantemir și ale elitei politice a țării, se poate constata că Moldova, on calitate de stat mic a considerat Rusia forța care ar fi capabilă de a asigura suveranitatea statului Moldova.

Necătond la viața controversată, putem semnifica că ontreaga creație a lui Dimitrie Cantemir semnifică o epocă de mari frământări a spiritului creator, epocă on care s-a afirmat umanismul nostru național, care a ombinat tradiția și inovația. El a demonstrat că nu trebuie să purtăm grija contactului și a relațiilor stronse ce se stabilesc ontre state, a globalizării și mondializării culturilor. El a reprezentat prin activitatea sa un act de eroism conștient privind integrarea on Europa.

Dimitrie Cantemir și-a consacrat activitatea de savant și de om politic Moldovei, patriei sale, pe care a iubit-o profund. Ca un testament pentru generațiile viitoare răsună cuvintele lui: „Slujască-se dară cu ostenințele noastre neamul moldovenesc,

recensămintele „moscalilor celor mari” față de Dimitrie Cantemir, „căci îl iubea ompăratul și-i dedase nume mai sus decot a tuturor”²⁷.

După bătălia de la Stănilești Dimitrie Cantemir și-a pierdut tronul, a fost nevoit să-și părăsească țara și pe baza tratatului de la Luțk urma să primească on Rusia moșii cu un venit echivalent cu acela al unui domn al Moldovei, iar palatele din Istanbul să fie compensate cu palate la Moscova²⁸. On Rusia, Cantemir a primit on afara moșiilor, dreptul de judecată asupra moldovenilor care veniseră cu el²⁹, titlul de principe serenissim, a desfășurat o bogată activitate de cărturar, fiind apreciat, pe drept cuvont de eruditul Bantoș-Kamenski ca „cel mai onvățat bărbat on Rusia din timpul lui Petru cel Mare”, iar Petru onsuși nota on jurnalul

și ca-ntr-o oglindă curată, chipul și statutul, bătronețele și cinstea neamului său privindu-și ol sfătuiesc ca nu on trudele și songele moșilor strămoșilor săi să să mondrească, ce on ce au scăzut din calea vredniciei chiar (clar) onțelegond, urma și bărbăția lor rovnind, lipsele să-și plinească, și să-și aducă aminte că precum odată, așe acumu, tot acia bărbați sont, carii cu multul mai cu ferecire au ținut cinstește a muri, decot cu chip de cinste și de bărbăția lor, nevrednic a trăi”³¹.

BIBLIOGRAFIE

¹ A. D. Xenopol, *Istoria Romnilor din Dacia Traiană*, vol. VIII, Ed. III-a, București. - P. 206.

² V. Apostol, Dimitrie Cantemir – personalitate remarcabilă on istoria neamului (cuvont de inaugurare): on Materialele Simpozionului științific consacrat aniversării a 325 de ani de la nașterea lui Dimitrie Cantemir (1673-1723), Editura Civitas, Chișinău, 1997. - P. 4.

³ Vladimir Potlog, Dimitrie Cantemir – istoricul, on Pergament, nr. V-VI, Chișinău 2004. - P. 113.

⁴ „Divanul...” s-a bucurat de o răspundire relativ mare, circulond și on copii manuscrise, inclusiv on traducere arabă. Manuscrisul original al „Divanului” nu s-a găsit. Multă vreme ediția cea mai cunoscută a „Divanului” a fost aceea din 1878, on transcriere cu alfabet latin. Este vorba de volumul al V-lea al ediției „Operele Principelui Demetriu Cantemiru”. Ultimele ediții de care beneficiem sont trei: una din anul 1969, ontocmită de Virgil Cbndea, una editată on anul 1974, la editura Minerva, ca prim volum al ediției de Opere complete, ediție ongrijită de Virgil Cbndea, și cea din 1990, apărută la aceeași editură ongrijită de același Virgil Cbndea, cu o postfață și bibliografie de Alexandru Duțu.

⁵ A se vedea: Elvira Sorohan, *Lectura textelor vechi ne relevă valori nebănuite*—on: Nicolai Bucuioc, *Dialoguri ieșene*, vol. 2, Chișinău, Știința, 1994. - P. 217-224.

⁶ Ibidem.

⁷ *Hronicul vechimii a romano-moldo-vlahilor*, vol. I, ediția Stela Toma, București, 1999. - P. 94.

⁸ Кантемир Д. *История иероауификэ*, Кишинэу, 1973. - П. 72.

⁹ D. Cantemir, *Hronicul vechimii a romano-moldo-vlahilor*, București, 1974. - P. 392.

¹⁰ George Ivașcu, *Istoria literaturii rombne*, vol. I, București, 1969. - P. 242.

¹¹ Vezi: C.I. Gulian, *Bazele istoriei și teoriei culturii*, București, 1975. - P. 251.

¹² Vezi: Alexandru Tănase, *O istorie umanistă a culturii rombne*, vol. II, Iași, 1995. - P. 296.

¹³ Dan Bădărău, *Filosofia lui Dimitrie Cantemir*, București, 1964. - P. 113.

¹⁴ “Loca obscura in Catehisi”, mss. Lat. Nr. 76 al Academiei Rombne, f. 102

v.

¹⁵ Alexandru Tănase, *Op. cit.* - P. 253-300.

¹⁶ P. Vaida, *Dimitrie Cantemir și umanismul*, București, 1972. - P. 205.

**ACADEMIA DE ADMINISTRARE PUBLICĂ:
15 ANI DE MODERNIZARE
A SERVICIULUI PUBLIC**

POSSIBILITĂȚI VALORIFICATE PRIN INTERMEDIUL MONITORIZĂRII

Tatiana ȘAPTEFRĂȚI,
doctor on biologie,
conferențiar universitar,
șef Direcție monitorizare, evaluare și control

evaluare și control este o subdiviziune a Academiei

de Administrare Publică pe longă Președintele Republicii Moldova, misiunea căreia constă on exercitarea funcțiilor manageriale de planificare, organizare, coordonare și evaluare a procesului didactico-educational și științific la studii superioare de masterat. Activitatea Direcției este determinată de Statutul Academiei, Regulamentul de ordine internă, ordinele Rectorului, legislația on vigoare și alte acte normative ce reglementează studiile superioare de masterat, precum și actele normative ce reglementează instruirea funcționarilor publici din cadrul autorităților administrației publice centrale și locale. On realizarea atribuțiilor sale, Direcția este monitorizare, evaluare și control colaborează cu direcțiile de instruire, catedrele și alte subdiviziuni ale Academiei, cu organele administrației publice centrale și locale, cu structuri administrativ-didactice similare, iar on cadrul unor programe de colaborare a Academiei cu instituții universitare și postuniversitare din Republica Moldova și alte țări. Pe

parcursul celor 15 ani de activitate a Academiei, Direcția menține o colaborare fructuoasă cu specialiștii on domeniu de la Institutul European de Administrare Publică din Maastricht, cu experți din Marea Britanie, Franța, Belgia, Olanda, Portugalia, Suedia, Grecia, România.

Calitatea procesului de onvățământ, obiectivele fundamentale de perfecționare a acestuia este permanent on atenția Direcției monitorizare, evaluare și control. Controlul procesului instructiv-educativ cuprinde calitatea instruirii masteranzilor și corespunderea pregătirii lor caracteristicii calificative a specialistului, nivelul metodic de predare a lecțiilor, formarea deprinderilor practice la masteranzi, organizarea lucrului metodic-didactic la nivel de catedră, direcție. Sistemul intern de asigurare a calității procesului de instruire on cadrul Academiei include verigile: controlul inițial, intermediar și final.

Acesta reprezintă o tehnologie specială de diagnostic și corecție a procesului de instruire, fiind constituit din trei etape.

Evaluarea inițială are drept scop de a stabili nivelul de pregătire teoretică și practică, orientările și motivarea de a studia la o anumită specialitate în cadrul Academiei. Se elaborează psihograma-inventar, care oferă posibilitatea de a evidenția calitățile fiecărui candidat, cum ar fi: sociabilitatea, capacitatea de dominare, prezența socială, responsabilitatea, autocontrolul, toleranța etc. Modul în care sunt reprezentate aceste trăsături și corelația dintre ele conturează profilul trăsăturilor dominante ale candidatului și permit de a se elabora planul individual de studii al masterandului, punându-se accentul pe individualizarea procesului instruirii și organizarea muncii fiecărui masterand în parte. Testarea inițială permite de a forma grupele academice și stabilește mijloacele și metodele de instruire.

Evaluarea intermediară măsoară munca necesară masterandului pentru a-i asigura promovarea: participarea la prelegeri, seminare, proiecte, situații de caz, studii individuale (referate, lucrări de control, teze de an, teste), activități practice și examene. În planurile de învățământ pentru fiecare specialitate sunt prevăzute în mediu pe semestru 6 forme de control. Pentru aprecierea obiectivă a performanțelor academice ale masteranzilor sunt stabilite anumite criterii de evaluare, aprobate prin Hotărârea Senatului Academiei din 24 septembrie 2003.

Controlul calității procesului instructiv educativ este realizat prin evaluarea zilnică, săptămonală, trimestrială, asistări la activitățile teoretice și practice, concursuri, proiecte, conferințe, seminare metodice, consilieri individuale și în grup, evaluarea materialelor didactice, conținuturilor programelor

analitice, îndrumărilor metodice etc. Rezultatele evaluării calității procesului educațional formativ sunt expuse în rapoartele semestriale/anuale ale catedrelor și direcțiilor și se discută la ședințele Senatului Academiei. Conducerea administrativă a Academiei permanent monitorizează evaluarea internă prin organizare, consultare, asistență, control, analiză și luări de decizii.

Evaluarea finală reprezintă o totalizare prin intermediul susținerii tezelor de master.

În această ordine de idei, Direcția are ca obiective: monitorizarea, evaluarea și controlul activităților preconizate.

Obiectivele de monitorizare includ:

- participarea împreună cu direcțiile și catedrele la elaborarea strategiei de formare profesională a funcționarilor publici și a persoanelor cu funcții de răspundere electivă și realizarea acestora;
- monitorizarea și coordonarea activităților de elaborare și perfecționare a planurilor de învățământ;
- participarea la planificarea instruirii în Academie, evaluarea rezultatelor procesului de instruire prin acțiuni concrete care optimizează influența formativă asupra masteranzilor și audienților;
- monitorizarea, coordonarea și generalizarea activităților metodicodidactice și științifice;
- organizarea procesului de selectare și înmatriculare a audienților împreună cu direcțiile;
- elaborarea normativelor de lucru împreună cu direcțiile și catedrele, prezentându-le Senatului spre aprobare și efectuând controlul asupra

ondeplinirii lor;

- organizarea și asigurarea direcțiilor și catedrelor cu formulare, documentație metodică de studii (registre, fișe de studii, planuri individuale ș.a.) necesare pentru desfășurarea eficientă a procesului de instruire;

- crearea și menținerea bazei de date electronice privind realizarea procesului didactico-educational, precum și a activităților metodico-didactice și științifice, prezentând informații periodice Rectoratului și Senatului Academiei;

- elaborarea graficului procesului de instruire, la secția zi și cu frecvență redusă, în conformitate cu cerințele Planului-cadru și a planurilor de învățământ;

- planificarea semestrială a activităților privind desfășurarea eficientă a procesului didactico-educational, precum și a celor metodico-didactice și științifice;

- monitorizarea și coordonarea activităților de planificare și repartizare a volumului sarcinii didactice a corpului profesoral-didactic, în conformitate cu planurile de învățământ, normativelor de timp și alte acte normative ce reglementează procesul didactico-educational la toate formele de studii;

- monitorizarea și coordonarea elaborării și realizării orarului orelor auditoriale (prelegeri, seminare, ore practice, colocvii, examene);

- monitorizarea și coordonarea activităților direcțiilor și a catedrelor în pregătirea și desfășurarea sesiunilor de examinare;

- monitorizarea și coordonarea pregătirii de către direcții și catedre a tematicii tezelor de magistru și a documentației necesare pentru desfășurarea se-

siunii de stat și atribuirea calificării;

- monitorizarea și coordonarea activităților privind realizarea stagiului masteranzilor la secția zi în organele administrației publice, conform Dispoziției Guvernului;

- monitorizarea și coordonarea activităților metodico-didactice și științifice;

Obiectivele de evaluare includ:

- evaluarea, sistematizarea și generalizarea, în baza informațiilor prezentate de către direcții și catedre, realizarea activităților didactico-educational, metodice și științifice, prezentând informații periodice Rectoratului și Senatului Academiei;

- evaluarea, sistematizarea și generalizarea, în baza informațiilor prezentate de către direcții și catedre, realizarea volumului sarcinii didactice a corpului profesoral-didactic în conformitate cu planurile de învățământ, normativele de timp și alte acte normative ce reglementează procesul didactico-educational și prezintă informații semestrial și anual Senatului Academiei;

- evaluarea realizării graficului procesului de instruire, la secția zi și cu frecvență redusă;

- evaluarea și generalizarea contingentului de masteranzi: înmatriculări, exmatriculări, transferuri, concedii academice, restabiliri, revizuirea grupelor academice, promovarea masteranzilor de la an la an;

Obiectivele de control includ:

- generalizarea și sistematizarea datelor de seamă generale, datelor de seamă privind mobilizarea anuală, semestrială a contingentului de masteranzi;

- generalizarea și sistematizarea, în

DISCERNĂMONT ȘI EFICIENȚĂ ON ADMINISTRAREA PUBLICĂ

Direcția administrare publică a fost fondată on august, 2003, misiunea de

Oleg BALAN,
doctor on drept,
conferențiar universitar,
șef Direcție administrare publică

66

Administrarea publică, nr. 2, 2008

bază a căreia constă on formarea și perfecționarea funcționarilor publici, oficialilor aleși ai autorităților publice din Republica Moldova, altor beneficiari.

Printre obiectivele de bază ale Direcției, menționăm:

- edificarea și gestionarea unui sistem eficient de pregătire a cadrelor pentru administrația publică;
- sporirea eficienței managementului educațional postuniversitar de masterat;
- cunoașterea și adaptarea practicilor comunitar-europene on domeniile pentru care Direcția este abilitată;
- generalizarea și difuzarea experienței avansate, implementarea investigațiilor științifice on procesul de studii și on activitatea autorităților administrației publice;
- stabilirea și dezvoltarea relațiilor interuniversitare care vor contribui la extinderea experienței colaboratorilor subdiviziunii.

Organigrama Direcției este reprezentată de cele trei catedre: științe

administrative, științe juridice, științe sociopolitice, inclusiv secția studii postuniversitare de masterat.

Componența nominală a staff-ului Direcției

Oleg Balan - șef Direcție, doctor on drept, conferențiar universitar;

Teodor Popescu – șef Catedră științe administrative, doctor on științe istorie, conferențiar universitar;

Galina Pogoneț – șef Catedră științe juridice, doctor, lector superior universitar;

Orest Tăroță – șef Catedră științe sociopolitice, doctor on politologie, conferențiar universitar;

Galina Răzlog - magistrul on administrația publică, lector asistent, specialist principal;

Svetlana Tonu - magistrul on administrația publică, lector asistent, specialist principal;

Natalia Scifos – magistrul on administrația publică, specialist principal.

Specializări:

- 1) studii postuniversitare de mas-

terat:

- magistrul on științe administrative;

- magistrul on drept.

2) studii postuniversitare specializate prin masterat:

- magistrul on administrația publică;

- magistrul on drept constituțional și administrativ.

Studii doctorat:

- specialitatea administrare publică.

Specializări: - Teoria, metodologia și istoria administrației publice;

- Organizarea și dirijarea on instituțiile publice; servicii publice.

On cadrul Direcției administrare publică, oncepond cu anul de studii 2007-2008, masteranzii au posibilitate să-și facă studiile la două specialități: administrare publică și una mai nouă – drept constituțional și administrativ.

La secția de zi on cadrul studiilor postuniversitare sont onscriși 16 masteranzi. On cadrul secției cu frecvență redusă studiază 257 masteranzi. La specialitatea drept constituțional și administrativ studiază 14 masteranzi. Respectiv, la specialitatea administrare publică – 243 masteranzi. On acest an de studii vor absolvi 81 de masteranzi.

Contingentul de absolvenți, studii universitare (2002–2007)

On cadrul studiilor universitare, Direcția administrare publică are un număr total de 370 de absolvenți pentru perioada 2002- 2007. Din această cifră 303 persoane au absolvit la secția zi și 67 la secția cu frecvență redusă. Dacă menționăm fiecare an de absolvire on parte, atunci obținem următorul tablou: 2002 – 63 absolvenți; 2003 – 90

absolvenți; 2004 – 97 absolvenți; 2005 – 53 absolvenți; 2006 – 36 absolvenți; 2007 – 31 absolvenți.

Contingentul de absolvenți, studii postuniversitare (1994–2007)

La Direcția administrare publică, on cadrul studiilor postuniversitare, on perioada 1994–2007 au absolvit 1135 persoane. Respectivii absolvenți și-au făcut studiile atot la secția zi, cot și la secția cu frecvență redusă. De asemenea, dacă menționăm fiecare an de studii on parte, atunci avem: 1994 – 39 absolvenți; 1995 – 75 absolvenți; 1996 – 43 absolvenți; 1997 – 76 absolvenți; 1998 – 66 absolvenți; 1999 – 73 absolvenți; 2000 – 109 absolvenți; 2001 – 61 absolvenți; 2002 – 149 absolvenți; 2003 – 91 absolvenți; 2004 – 103 absolvenți; 2005 – 14 absolvenți; 2006 – 136 absolvenți; 2007 – 95 absolvenți.

Colaborări

Direcția administrare publică este o subdiviziune a Academiei implicată practic on toate proiectele Academiei, precum și colaborează atot cu instituții de onvățământ din țară, cot și de peste hotare. De asemenea, colaborează activ cu majoritatea autorităților publice atot centrale, cot și locale, cel mai elocvent exemplu ar fi implicarea Direcției on procesul de implementare a Reformei administrației publice centrale. Specialiștii din cadrul catedrelor Direcției participă la elaborarea de proiecte legislative prin procedura de avizare a acestora ș.a.

Catedra științe administrative

Catedra de la fondarea Academiei (1993) și ponă on anul 1998 și-a executat funcțiile on cadrul secției administrare publică. Din anul 2003 a activat cu denumirea de Catedra administrarea de

stat și municipală, ca on martie 2008 să revină la denumirea de Catedra științe administrative.

De la fondarea Catedrei ponă on 2004, funcția de șef al ei a exercitat-o Mihail Platon, doctor habilitat on economie, profesor universitar; din iulie 2004 ponă on septembrie 2006 șef al Catedrei a fost Corneliu Popovici, doctor on filozofie, conferențiar universitar; din octombrie 2006 - octombrie 2007 – Nicolae Romandaș, doctor on drept, profesor universitar interimar. Din noiembrie 2007, funcția de șef al Catedrei științe administrative o exercită Teodor Popescu, doctor on științe istorice, conferențiar universitar, persoană bine inițiată on problemele administrării publice, on organizarea procesului de studii, asigurării științifico-didactice a instruirii andragogice.

Misiunea principală a Catedrei, on calitate de necesitate stringentă rămone ombogațirea cunoștințelor teoretice și practice a celora care oși fac studiile on domeniul administrației publice, ca o condiție obligatorie on creșterea calitativă a activității pe care o prestează.

Obiective organizatorice:

- elaborarea planului de studii și aprobarea planurilor individuale elaborate de corpul didactic al Catedrei;
- ontocmirea și aprobarea programelor analitice la disciplinele ce se predau on cadrul Catedrei;
- asigurarea procesului de onvățământ cu cadre didactice de un onalt nivel profesionist.
- asigurarea procesului didactic cu mijloace tehnice de instruire, cu materiale audiovizuale și literatura de specialitate.

Obiective instructiv-didactice:

- planifică și organizează realizarea procesului didactic;
- elaborează cursuri la disciplinele fundamentale și de specializare on funcție de necesitățile și specificul contingentului de masteranzi;
- elaborează materiale metodicoco-didactice; prelegeri, manuale, recomandări metodice, glosare etc.;
- elaborează programe și forme de perfecționare a cadrelor din domeniul administrației publice;

Obiective științifice:

- efectuează cercetări științifice (independente sau on comun cu alte catedre ale Academiei) la temele incluse on planul tematic de investigații științifice ale Academiei;
- participă, la solicitarea Președinției, Parlamentului sau a Guvernului la elaborarea actelor normative și instructive, precum și a conceptelor, programelor și altor documente importante;
- organizarea discuțiilor științifice din cadrul conferințelor și simpozioanelor cu participarea conducătorilor ministerelor, departamentelor și a experților din domeniul administrației publice din țară și din străinătate.

A oncheiat acorduri de colaborare cu autoritățile administrației publice locale și centrale, cu unele instituții ale societății civile, precum și cu organizații internaționale. Parteneri ai Catedrei: SIPU International; TACIS; USAID (Proiectul Reforma Autorităților Publice Locale); PNUD Moldova; Fundația „Eurasia”; NISPA; Centrul „Contact” etc.

Catedra științe sociopolitice

Catedra științe sociopolitice on calitatea sa de catedră interuniversitară a fost fondată cu obiectivul de a oferi o pregătire socio-umanistică notorie

studenților, audienților și masteranzilor Academiei de Administrare Publică pe longă Președintele Republicii Moldova. Inițial, această subdiviziune a fost denumită Catedra științe umanistice (1994), fiind ulterior, redenumită în Catedra științe socioumanistice (1998), iar din 2003 în Catedra științe politice și sociale, denumire care a fost schimbată recent.

Catedra este una din cele mai importante subdiviziuni didactico-științifice structurale, care asigură realizarea activităților organizatorice, instructive și metodico-științifice în problemele stringente din domeniul politic, social și cultural. Catedra are misiunea de a organiza procesul de învățământ în conformitate cu cerințele studiilor postuniversitare prin masterat, înainte la etapa actuală. Catedra urmărește finalitatea formării unei noi mentalități la masteranzi în concordanță cu procesele reformatoare, democratice, care au loc în societatea moldovenească, orientată spre integrarea europeană, precum și de a le oferi condiții optime celor, care studiază în procesul asimilării cunoștințelor socioumanistice, necesare pentru realizarea cu succes a activității în structurile administrației publice și alte instituții publice. Catedra este axată pe segmentul ameliorării programului instructiv-didactic de pregătire și perfecționare a specialiștilor din domeniul administrației publice și din alte importante sfere de activitate umană, promovării unei noi culturi politice în societate, desfășurării diverselor sondaje în cadrul laboratorului sociodemografic din subordine, efectuării analizei imparțiale a proceselor și fenomenelor social-politice și sociale din

Republica Moldova și din lume.

Pe parcursul existenței sale, colaboratorii Catedrei au publicat o serie de lucrări instructiv-didactice și științifice, manuale, recomandări metodice etc. Printre cele mai cunoscute se înscriu: Protocol, ceremonial, etichetă, Tratat de protocol și comportament civilizat (autor, Orest Tăroață) Politologia (autor, Teodor Popescu); Aspecte psihosociale ale perioadei de tranziție (autor, Angela Cojocaru); Introducere în sociologia organizațiilor (autor, Ana Pascaru) și altele.

Tema de cercetare științifică a Catedrei:

Procesele politico-sociale din Republica Moldova în perioada de tranziție
Catedra științe juridice

Scurt istoric

Catedra științe juridice a fost înființată în cadrul Direcției administrare publică în anul 1998. Primul șef al catedrei a fost Maria Orlov, doctor în drept, conferențiar universitar. În 2003-2004, catedra a fost condusă de Nicolae Romandăș, doctor în drept, conferențiar universitar. În prezent, activitatea catedrei este dirijată de către Galina Pogoneț, doctor în drept.

Misiunea

Catedra științe juridice este o subdiviziune didactico-științifică, care asigură realizarea activităților organizatorice, instructive și metodico-științifice în problemele actuale din domeniul dreptului.

Catedra are drept scop de a altor masteranzilor calitățile necesare unui specialist în relații interumane, de a acorda posibilitatea de a acumula volumul necesar de cunoștințe juridice pentru o participare eficientă în proce-

ISTORIE, ORIZONTURI, ACTIVITĂȚI ȘI CONȚINUTURI DE STUDII MANAGERIALE

Dumitru PATRAȘCU,
doctor habilitat on pedagogie,
profesor universitar,
șef Direcție management public

Drept precursori ai Direcției management public pot fi considerați Catedra management și Catedra sisteme informaționale, create on anul 1996, având ca scop

70

Administrarea publică, nr. 2, 2008

instruirea și educarea unei noi generații de manageri și funcționari publici, cu un nou tip de gondire, care ar corespunde noii situații economice, politice și sociale (tranziția la economia de piață, globalizarea, revoluția managerială și informațională, edificarea economiei și societății bazate pe cunoaștere).

On anul 2003, prin Decret prezidențial nr. 1404 din 28.07.2003 „Privind structura Academiei de Administrare Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova”, a fost creat Departamentul management public on frunte cu Oleg Buga, doctor habilitat on economie, profesor universitar (2003-2004), Nicolae Fedoreț, doctor on pedagogie, conferențiar universitar (2004-2005), Dumitru Patrașcu, doctor habilitat on pedagogie, profesor universitar (2005).

On anul 2006, prin Decret prezidențial 339-IV din 06.12.05, Departamentul management public a fost redenumit

on Direcția management public.

On prezent, structura Direcției include următoarele subdiviziuni: Catedra economie și management public, Catedra sisteme informaționale și centrul managerial de parteneriat „Moldova Europeană”, creat on anul 2004, cu scopul consolidării proceselor democratice prin sprijinirea dezvoltării durabile a sectorului guvernamental, nonprofit și privat.

On anul de studii 2008-2009, Direcția, on activitatea sa didactico-metodică și științifică se conduce de Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1455 din 24.12.2007 „Pentru aprobarea Regulamentului cu privire la organizarea studiilor superioare de masterat, ciclul II”. De asemenea, se preconizează debutul studiilor la distanță. Toate acestea vor contribui la eficientizarea și sporirea calității de instruire și perfecționare profesională a managerilor, funcționarilor și angajaților

publici de onaltă calificare, on lumina proceselor de integrare economică a Republicii Moldova on spațiul Uniunii Europene, ținond cont de standardele educaționale on vigoare ale acesteia.

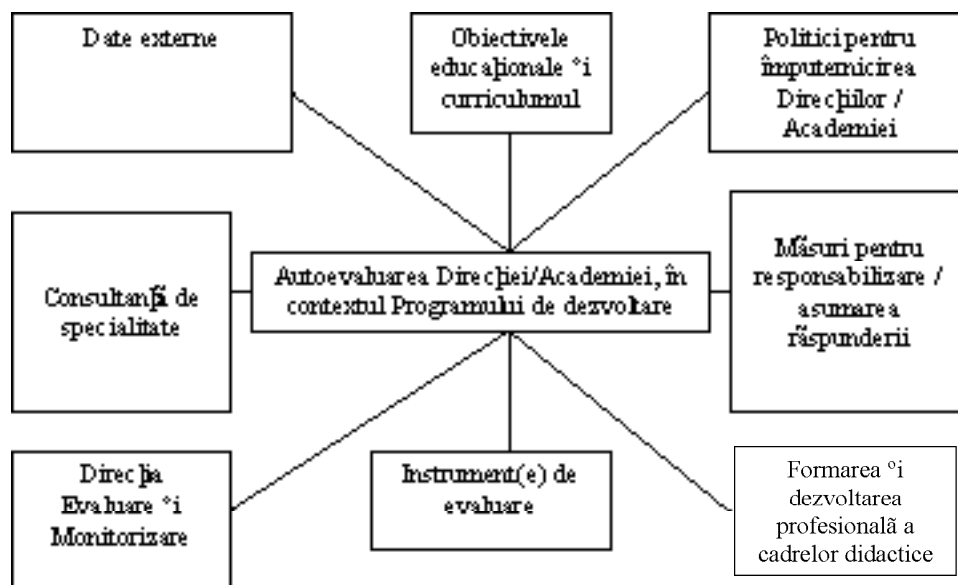
Orice activitate, cu atot mai mult cea de instruire, educație și pregătire profesională, este direcționată de anumite scopuri și obiective, care apar asemenea unor orizonturi. Pentru viitor, Direcția management public și-a schițat o diversitate de obiective, ceea ce oferă posibilitatea să ne bazăm pe reciprocitate on planificare și să tindem spre avantaje on desfășurarea strategiilor și activităților, bazate pe instruire.

Direcția management public oși va orienta activitățile ontru asigurarea calității (AC) procesului educațional de pregătire a funcționarilor publici on domeniul economiei și managementului public și onsușirii tehnologiilor informaționale. Asigurarea calității on cazul dat se reprezintă ca mijloc

de ameliorare a eficienței procesului enunțat. Principiul său cheie este acela că principalii actori ai procesului: cadrele didactice ale Catedrelor economie și management public, sisteme informaționale, specialiștii Direcției și centrului managerial de parteneriat și masteranzii sunt responsabili pentru ombunătățirea performanțelor educaționale. Prin urmare, on actul proceselor de asigurare a calității se va stimula evaluarea și autoevaluarea, dezvoltarea profesională a masteranzilor.

Procese de asigurare a calității sunt parte integrată a sistemului unitar, on care administrația Academiei creează condiții și oferă sprijin necesar pentru ombunătățirea performanțelor la toate specializările. Sistemul privind asigurarea calității on cadrul Direcției, precum și on Academie, poate fi reprezentat prin figura ce urmează:

Caracteristica importantă a sistemului

lui este interdependența și influența reciprocă a componentelor lui.

Calitatea, în cazul nostru se poate descrie pornind de la apreciere prin raportarea la criterii, care sunt mai curând consensuale decât normativ-prescriptive. Prin criterii descriptive și evaluative legate de calitatea învățământului în cadrul Direcției/Academiei se subînțeleg enunțurile care implică următoarele cerințe:

- să identifice, politici sau practici acceptate ca fiind asociate cu o bună calitate a învățământului;

- să fie suficient de specifice pentru a sugera un tip de demers evaluativ sau o procedură evaluativă corectă pentru abordarea conținutului criteriului;

- să fie suficient de specifice pentru a permite Direcției și Academiei sau programelor analitice dezvoltarea „personalității proprii” specialiștilor din managementul public.

Criteriile pot fi legate de curriculum, de cadrele didactice, de utilizarea timpului, de evaluare, de managementul educațional. Lista criteriilor pentru evaluarea calității învățământului la Direcție cu specificarea demersurilor de evaluare și cu o perspectivă temporală, se află în elaborare.

Considerăm că sistemul de asigurare a calității în cadrul Direcției va fi bun dacă:

- afirmă explicit scopul și natura măsurilor educaționale;

- acordă responsabilitatea principalilor actori în procesul de asigurare

a calității;

- contribuie la crearea responsabilității față de activitatea de zi cu zi a Direcției/Academiei, precum și a angajamentului pentru a atinge standarde mai înalte.

Pe parcursul studiilor, masteranzii Academiei vor avea posibilitatea, conform planurilor de învățământ, de a se familiariza cu particularitățile managementului public în domeniul resurselor umane, eficientizarea instituțiilor și autorităților publice, cultura organizațională și managerială în instituțiile din sectorul public etc., ce va conduce spre o formare profesională la nivel competitiv.

La Direcție se realizează și se vor realiza cercetări și aplicații practice, care vor oferi posibilitate masteranzilor, pe viitor, activând în calitate de funcționari și manageri în organele publice și unități economice, să perceapă știința și practica managementului public. Pornind de la aceasta, la catedrele Direcției, rezultatele cercetărilor științifice se vor obiectualiza în teze de master, articole, recomandări metodice, manuale, monografii etc. Tematica cercetărilor cuprinde managementul public, managementul finanțelor publice locale, managementul resurselor umane, planificarea strategică în sectorul public, managementul educațional etc.

În concluzie, putem afirma că personalul Direcției depune eforturi și oși va aduce aportul său considerabil în pregătirea cadrelor calificate de funcționari și manageri pentru organele publice, va promova politicile statului

APORT IMPORTANT ON PROMOVAREA INTERESULUI NAȚIONAL PE ARENA INTERNAȚIONALĂ

Academia de Administrare Publică: 15 ani.

Emilian CIOBU,
doctor on filozofie, conferențiar universitar,
Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar,
șef Direcție relații internaționale

independență Republica Moldova a devenit actor al

relațiilor internaționale, care are drept priorități consolidarea independenței și suveranității țării, asigurarea integrității teritoriale, afirmarea statului democratic on calitate de factor de stabilitate pe plan regional.

Direcția relații internaționale din cadrul Academiei de Administrare Publică pe longă Președintele Republicii Moldova a fost creată on anul 2003, avond denumirea Departamentul relații internaționale și politică externă. Din decembrie 2006 ponă on prezent, Direcția relații internaționale este condusă de către Emilian Ciobu, doctor on filozofie, conferențiar universitar, consilier de stat al Republicii Moldova, clasa I, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar, personalitate bine cunoscută on cercurile științifice, politice și diplomatice din Republica Moldova.

Misiunea Direcției constă on promovarea politicii de stat on pregătirea

și perfecționarea funcționarilor publici on domeniul relațiilor internaționale on formă de masterat și promovarea interesului național al Republicii Moldova. Obiective de bază ale Direcției includ:

- pregătirea masteranzilor on domeniul relațiilor internaționale și politiciii externe, on conformitate cu necesitățile afirmării internaționale a Republicii Moldova;
- cunoașterea și adaptarea practicilor comunitare europene on domeniile pentru care Direcția este abilitată;
- elaborarea materialelor metodico-didactice;
- efectuarea cercetărilor științifice.

Direcția RI este organizată on două catedre. Catedra relații internaționale (catedra de specialitate) și Catedra limbi moderne aplicate (catedră care asigură predarea limbilor străine on cadrul Direcțiilor). Alte două subdiviziuni

ale Direcției sunt: comisia metodică și centrul de integrare europeană.

Direcția relații internaționale reprezintă, conform planului său de învățământ și curriculumul universitar, o direcție cu o mare deschidere spre valorile și standardele învățământului universitar european, asigurând masteranzilor posibilități multiple și șanse sporite de afirmare profesională. Imperativele europene ale politicii externe a statului nostru se află la baza activității instructiv-didactice a Direcției.

În îndeplinirea misiunii ce-i revine, Direcția realizează următoarele activități:

- sporirea eficacității managementului studiului de masterat;
- perfecționarea mecanismului de selectare a candidaților la studii;
- asigurarea unui nivel calitativ înalt al învățământului, în concordanță cu necesitățile practicii, organizarea politică, nouă social-economică și juridică, ultimele rezultate ale cercetărilor în domeniul relațiilor internaționale;
- cunoașterea și adaptarea practicilor comunitar-europene în domeniile pentru care Direcția este abilitată;
- generalizarea și difuzarea experienței avansate, implementarea investigațiilor științifice în procesul de studii și în practica relațiilor internaționale;
- dezvoltarea relațiilor inter-universitare în scopul extinderii experienței avansate a corpului profesoral;
- crearea unui climat favorabil între catedrele și subdiviziunile direcției în scopul sporirii eficienței corpului profesoral-didactic;
- afirmarea constantă și progresivă

a Direcției ca subdiviziune specializată a Academiei și relativ autonomă în domeniul educațional.

Catedra relații internaționale. Luând în considerare complexitatea problemelor relațiilor internaționale la etapa actuală și interdependența procesului evoluției lor și cel al dezvoltării și consolidării statului Republica Moldova, Catedra vine să satisfacă necesitățile funcționarilor publici în formarea aptitudinilor și sporirea capacităților acestora în activitatea cotidiană raportată la problemele actuale ale relațiilor internaționale, politicii externe și a integrării europene a Republicii Moldova. Realizarea obiectivelor propuse este asigurată de către un corp didactic performant printre care: Angela Colațchi, doctor în sociologie, șef catedră, Alexandru Roman, doctor habilitat în istorie, Emil Ciobu, doctor în filozofie, Iurie Josanu, doctor în științe politice, Natalia Albu, doctor în științe politice, Anatolie Țurcan, doctor în economie, Vasile Stati, doctor habilitat în istorie, Tatiana Mlecico, doctor în pedagogie, Aurelia Honcu, doctor în arte, Radu Gorincioi, doctor în politologie, Sergiu Nazaria, doctor habilitat în istorie, Ion Sandu, doctor în istorie, Cristina Ceban, doctor în drept, Alexandru Burian, doctor habilitat în drept, Gheorghe Căldare, doctor în istorie, Vasile Sakovici, doctor habilitat, Victor Juc, doctor în filozofie, Tatiana Mistreanu, magistrul în relații internaționale, Galina Cojocaru, magistrul în psihologie, Vadim Zmeu, magistrul în drept, doctorand, Vasile Croitoru, magistrul, doctorand.

În vederea atingerii scopurilor și realizării adecvate a sarcinilor propuse,

catedra oși concentrează activitatea on cultivarea convingerilor și abilităților de promotori ai intereselor naționale ale statului pe arena internațională, structurându-și activitatea on direcțiile de bază: I. Activitatea didactică – organizarea și realizarea studiilor de masterat de profesionalizare la specialitatea relații internaționale și masterat de cercetare – la specialitățile relații internaționale (cu predare on limba de stat și engleză) și drept internațional; II. Activitatea științifică - publicații și participări/organizări la diverse foruri științifice.

Pornind de la realizarea scopurilor și sarcinilor Catedrei relații internaționale și păstrând continuitatea, efectivul profesoral al Catedrei a introdus noi discipline și module on planul de învățământ al specialității relații internaționale, prin care sunt dezvoltate exhaustiv aspectele integraționiste europene și influența acestora asupra proceselor politice, economice și socioculturale din Republica Moldova, după cum urmează: Modulul Teoria și istoria relațiilor internaționale (Istoria relațiilor internaționale; Teoria relațiilor internaționale; Istoria diplomației); Modulul Doctrine și sisteme internaționale (Doctrine și ideologii politice; Sisteme internaționale de state; Drept internațional public); modulul Politica mondială (Geopolitica; Globalistica; Securitatea internațională); modulul Diplomația statului moldovenesc (Istoria diplomației statului moldovenesc; Politica externă a Republicii Moldova; Diplomația parlamentară); modulul Republica Moldova și politica regională (Conflicte regionale; Studii comparate de tranziție; Consolidarea statală RM on relațiile cu vecinii;

Diplomația regională); modulul Procese socioculturale internaționale (Culturi și civilizații europene; Etnopolitica și glotopolitica contemporană; Cultura politică; Comportament și conștiință politică); modulul Studii europene (Dreptul instituțional comunitar, Studii comparate de integrare europeană; Geopolitica integrării europene; Politici europene); modulul Sisteme politice internaționale (Organizații și instituții internaționale; Sisteme politice comparate; Sisteme de comunicare internațională, Teoria și practica negocierilor internaționale); modulul Teoria și practica diplomatică (Serviciul diplomatic și consular; Protocol și corespondență diplomatică; Diplomația practică on realizarea politicii externe); modulul Politici publice internaționale (Managementul proiectelor și programelor internaționale; Politici financiar-monetare internaționale; Metode de cercetare a RI; Metodologie și standarde ale pregătirii lucrării științifice).

Pentru cultivarea, valorificarea și adaptarea cursurilor menționate, la multitudinea aspectelor relațiilor internaționale, on ansamblu, și procesului de integrare europeană a Republicii Moldova, colaboratorii catedrei participă activ la diverse conferințe, ontruniri, seminare, mese rotunde, proiecte etc., atot on spațiul Republicii Moldova, cot și peste hotarele ei. Printre activitățile importante ale Catedrei se număra realizarea proiectelor de cercetare cu focalizare, on special, pe următoarele direcții de cercetare:

- interesul național al Republicii Moldova on procesul constituirii noii arhitecturi de securitate europeană;
- aspecte ale securității economice

a Republicii Moldova în contextul realității geopolitice contemporane;

- analiza cooperării regionale ca factor de securitate națională;

- mecanismele de realizare a interesului național al Republicii Moldova în contextul integrării europene.

Catedra limbii moderne aplicate. Intensificarea relațiilor internaționale ale Republicii Moldova ce a cuprins toate domeniile vieții și reforma administrației publice, care marchează, actualmente, activitatea organelor administrației publice și în Republica Moldova, dictează imperativul cunoașterii limbilor de comunicare internațională de către funcționarii publici de diferite niveluri. În acest sens, rolul Catedrei limbii moderne aplicate este unul indicat în procesul general de pregătire a cadrelor de înaltă calificare, necesare funcționării instituțiilor democratice, vieții politice, în general, administrației publice centrale și locale.

Catedra are drept scop de bază cultivarea și consolidarea capacităților de comunicare profesională privind cunoașterea limbilor străine de către masteranzi, precum și studierea de către aceștia a literaturii de specialitate prin modernizarea și diversificarea metodelor de instruire. Activitatea Catedrei limbii moderne aplicate se desfășoară sub semnul căutărilor permanente în vederea sporirii eficienței instruirii și pregătirii unui personal adecvat cerințelor vremii, aprofundării cercetărilor științifice în domeniu, creării unei imagini favorabile a catedrei nu numai în cadrul Academiei, dar și în afara ei.

O componentă indivizibilă a realizării efective a predării limbilor moderne în cadrul Catedrei este competența

profesională a colaboratorilor, a profesorilor de limbi moderne. În acest sens, colectivul profesoral al catedrei a găsit multiple forme și metode de perfecționare a competenței și măiestriei profesionale. Corpul profesoral-didactic al Catedrei se prezintă în următoarea componență: Ana Gorea, doctor în filologie, conferențiar universitar, șef catedră, Vlad Canțor, magistrul în administrația publică, lector superior, profesor de limbă franceză; Leonid Frumin, lector superior, profesor de limbă franceză; Lucia Cucu, magistrul în filologie, lector superior, profesoară de limbă maternă; Tatiana Tanasiuc, magistrul în filologie, lector superior, profesoară de limbă engleză; Aurelia Plămădeală, lector superior, profesoară de limbă engleză; Ala Pleșco, profesor universitar; Liubovi Prodan-Șestacova, laborant superior.

Direcțiile generale și obiectivele principale de activitate au fost ghidate de la înființare și puse în prezent de planul complex de acțiuni al Academiei și Direcțiilor din cadrul Academiei, aprobate de Senatul acestei instituții de învățământ. În perioada de activitate, Catedra a identificat și a elaborat cursuri de instruire în funcție de necesitățile și specificul contingentului, care și-a făcut studiile. Au fost adaptate sau, în funcție de caz, reactualizate programele didactice, conform modificărilor de esență în evoluția mecanismului de realizare a procesului de instruire, de predare a limbilor moderne tuturor categoriilor de funcționari publici, care studiază în cadrul Academiei.

Cadrele didactice selectează, discută și analizează sursele și literatura de specialitate utilizate în procesul de predare.

Profesorii Catedrei implementează metode interactive de predare, care pun accentul pe formarea lingvistică continuă, dezvoltarea gândirii critice și a creativității masteranzilor. Se utilizează multiple mijloacele tehnice moderne în predare, cum ar fi calculatorul, Internetul, Power Point, CD-uri pentru studierea limbilor etc. Formele de evaluare demonstrează că majoritatea masteranzilor Academiei însușesc cu succes limbile moderne.

Catedra dispune de un laborator lingvofonic înzestrat cu mijloace tehnice moderne de instruire, ceea ce permite utilizarea metodelor originale, netradiționale de predare și oferă masteranzilor posibilitatea de a lucra individual. Biblioteca Catedrei este dotată cu literatură de specialitate și metodică de ultimă oră, care poate fi utilizată atât de profesori, cât și de masteranzi.

Profesorii Catedrei participă activ la conferințe naționale și internaționale. Direcțiile principale ale cercetării științifice țin de probleme de lingvistică generală și de metodologia predării

limbilor străine aplicate. În cadrul Catedrei se elaborează și se publică materiale metodico-didactice, recomandări metodice, glosare, manuale.

În scopul dezvoltării profesionale adecvate, cadrele didactice ale Catedrei asistă reciproc la lecții, fac schimb de experiență cu profesorii din alte instituții de învățământ superior din Moldova, participă la seminare metodice, ateliere de lucru, discuții, mese rotunde etc. O caracteristică de esență a activității Catedrei este valorificarea unor elemente de cultură și civilizație a țărilor lumii, în special, țările, limbile cărora se studiază.

Comisia metodică a fost creată ca un organ consultativ format din cadre didactice cu experiență din cadrul direcției. În activitatea sa Comisia metodică se călăuzește de prevederile Legii învățământului, Statutului Academiei, actele normative privind organizarea și desfășurarea activității metodice în cadrul studiilor de masterat.

Centrul de integrare europeană,

Administrarea publică: teorie și practică

ETICA ȘI ETICHETA FUNCȚIONARULUI PUBLIC

Mihail PLATON,
consilier principal de stat,
secretar al Consiliului Național pentru decernarea
Premiului de Stat, doctor habilitat on economie,
profesor universitar

SUMMARY

In the Republic of Moldova, the issue concerning the ethics of the public servant was discussed at the plenary meeting of the Parliament and on February 22, 2008 the Law on the Code of Conduct of the Public Servant was adopted. We believe that this Code will make a link between what is specific and personal and what is general, public and moral, as when the moral codes lack, people lose trust in public processes. Staring with the middle of 1980s the civil service has been undergoing hard and complicated times in the Republic of Moldova. The administrative competence is constantly worsening due to a formalist fragmentation into a multitude of hostile camps, confronted by centrifugal forces of politicians who reduce themselves to only one problem outside the new policy of litigation within a system of intergovernmental relations, which neglects the administrative control.

1. Din istoria dezvoltării acestui fenomen

Totalitatea normelor morale, corespunzătoare ideologiei societății, poartă, după cum se știe, denumirea de etică. Este cunoscut faptul că administratorii publici, se conduceau on cele mai dese cazuri, la etapa inițială de dezvoltare a societății, de anumite principii etice și coduri morale.

On trecutul istoric, un lucru foarte important on comportarea etică a celor, care activau on administrația publică era manipularea cu banii.

On SUA, puritanismul a lăsat o moștenire de valori, care este cunoscută astăzi ca morală puritană. Aceasta spune că munca grea aduce prosperitate, iar o gestionare eficientă este scopul principal al statului. Doctrina relatată on „chemare” onseamnă că fiecare e chemat să ia parte la construcția Regatului nepărtinitor al lui Dumnezeu. Unii sont fermieri, alții – negustori, educatori, pescari, dar chemarea cea mai sfontă pentru toți este să se supună legii. Dacă pătrundem on adoncul faptelor istorice, atunci vedem lucruri foarte interesante

on constituirea administrației publice din țara menționată.

Magistrații aleși de puritani și funcționarii publici indicați de magistrați pentru gestionarea proprietății publice au fost porecliți de populația din golful Massachusetts „sfinți vizibili”. Responsabilitatea constituțională a sfinților a fost de a impune canoanele de sobrietate, pietate și economie balansată, ca să fie posibilă acumularea capitalului. Profesionalismul lor consta în capacitatea de a aduna averea publică, evitând dezordinea în comunitate, asociată cu ajutorul obștesc escrocilor, cerșetorilor și vagabonzilor. Fiind economi și modești cu impozitele, funcționarii publici puteau să le folosească la sporirea averii statului și astfel să convingă pe toți cetățenii că ei au fost într-adevăr aleșii lui Dumnezeu.

Acum să ne gândim ce crez și demnitate predomina la acești oameni, care făceau serviciul la stat, cotă încredere aveau în ei cetățenii, de ce autoritate se bucurau ei?

Dar au trecut anii aceia și cu timpul morala puritană și-a pierdut referințele sale către Regatul lui Dumnezeu. Ea s-a învechit și s-a transformat într-un utopism practic, care avea drept scop evitarea abstracției morale. Experiența i-a învățat pe fondatorii eticii și moralei în administrația publică că administratorii publici, în general, nu au fost sfinți și era nevoie de precauție înainte de a exprima virtuțile. Dar aceste precauții nu puteau fi bazate pe astfel de abstracție morală, datorie sau bunul public. Dacă aceasta s-ar întâmpla, spuneau americanii, ar conduce națiunea către un fel de tiranie morală, care ar fi acceptată la Geneva sau într-un alt bastion calvinist, dar nu într-o astfel de

țară, cum sunt Statele Unite.

Fondatorii sfătuiau comportarea în chestiunile morale. Pericolul adevărat, spuneau ei, era că funcționarul public moral timid oși va nimici drepturile individuale, iar toate chestiunile individuale au fost mai importante decât prosperitatea (totuși nu cu mult).

Adepții principiului moral nu cunosc căile după care libertatea politică și energia economică inevitabil produc imoralitate. Instituțiile guvernamentale vor controla orice dezastru, fără consecințe sociale ale sectarismului religios.

Membrii noii clase administrative vor fi indulgenți cu imoralitatea, ținând cont de faptul că oamenii nu sunt ongeri, dacă ei ar fi fost, nu era nevoie de guverne.

Această înțelepciune utilă a fost transformată de generația următoare de funcționari civili americani într-o poziție, care egala comportarea etică cu supunerea legii. Cea mai principală responsabilitate morală a administratorilor publici este de a se ține de directive, constituite legal de superiorii ierarhici și reprezentanții aleși de popor. Însemnătatea acestei reguli rezidă în faptul că ea se conformează cu valorile și principiile fundamentale. Slăbiciunea ei constă în faptul că reimpune o concepție tehnocrată și instrumentalistă a practicii profesionale, care interpretează „înroz” esența morală inevitabilă a vieții administrative reale.

În chestiunile morale cea mai răspândită a fost și este ideea virtuții. Prin virtute se înțelege confortul și bunăstarea personală pentru profitul comunității și o contribuție la dezvoltarea esenței statului. În contextul său aristotelic, virtutea este legată direct de acțiune și nu numai de un fel anumit

de a gîndi sau a simți. Aici participă activitatea cognitivă, care este cultivată și nu onnăscută.

Dacă virtutea este o trăsătură de caracter care poate fi cultivată, atunci comportarea etică poate fi influențată de un cod de morală, ce oncurajează administratorii publici să facă alegeri, raționamente cuvenite și să acționeze sancționat.

On jurămintul atenian, de exemplu, virtutea include promisiunea de a lupta pentru ceea ce este mai sfont și pentru idealurile orașului. On Codul de morală al societății americane pentru administrarea publică, virtutea include o contribuție la democratizarea celor mai onalte standarde ale integrității personale, cinstii, onestității și bărbăției.

Aici avem niște calități foarte importante, care ar onzestra și la noi funcționarul public cu cele necesare pentru a-și face serviciul mai autoritar. Dar, cu părere de rău, aceste calități se vor cultiva numai la generațiile viitoare. Rămone pentru perioada dată măcar să descriem cum se vede practica unui administrator moral, care să includă simțul responsabilității, priceperea de a comunica și de a administra personal, cu accent pe atragerea specialiștilor competenți, capacitatea de a cultiva și de a folosi potențialul instituției, dorința de a se angaja on soluționarea problemelor și de a lucra cu ceilalți ca o echipă și oncredere suficientă on sine pentru a iniția idei noi.

On Republica Moldova, problema eticii funcționarului public a fost discutată on ședința plenară a Parlamentului pe data de 22 februarie, 2008, fiind adoptată Legea cu privire la Codul de conduită al funcționarului public. Credem că acest cod va face legătura

ontr-o ceea ce este specific de ceea ce este general, public și moral, deoarece on cazul on care lipsesc codurile de morală, oamenii pierd oncrederea on procesele publice.

On Republica Moldova pe la mijlocul anilor '80 ai secolului trecut pentru serviciul public s-au onceput vremuri grele și foarte complicate, care ontr-un fel continuă și acum, se observă o onrăutățire stabilă a competenței administrative cu o fragmentare a lagărelor dușmănoase, confruntate de forțele centrifuge ale politicianilor, limitați la o singură problemă, onafara noilor politici de litigiu on cadrul unui sistem de relații interguvernamentale, care neglijează controlul administrativ.

2. Aspectul etic – produs al culturii generale

Activitatea administrativă a funcționarilor publici este reglementată on mod formal de un șir de acte normative și juridice. Onsă acestea se referă doar la procedurile și acțiunile muncii respective. On afara prescripțiilor normative și juridice, rămone o diversitate de relații reciproce ontr-o funcționarii publici și societate. Apar o mulțime de coliziuni ce nu pot fi reglementate juridic. Toate acestea se află on aria de acțiune a normelor sociale – normelor moralei, rolul reglator al cărora este un factor important al eficienței și autorității serviciului public.

Totalitatea normelor morale, corespunzătoare ideologiei societății poartă, cum se știe, denumirea de etică.

Aspectul etic este, on mare măsură, un produs al culturii generale, deci, gradul de exprimare a normelor morale este on funcție de nivelul culturii

de care dispune individul. Deja nu de puțini ani unii savanți, autori ai multor publicații cu tematică filozofică sau sociologică (P. Sorokin, O. Spengler, Berdaev), discutând despre problemele dezvoltării culturii, recunosc fenomenul decadenței acesteia. Considerăm că la etapa dată se resimte nu atât decadență, cât un proces de schimb al modului de existență, o reformare a sistemului de valori în rezultatul dezintegrării lor. Acest proces este acceptat de societate, în mod diferit, în funcție de diferența de vârstă, de caracteristica perioadelor în care și-au trăit viața.

Sunt, desigur, și dintr-aceia (O. Spengler) care expun o diagnoză pesimistă, argumentând că amurgul, criza culturii este o agonie a morții societății și culturii occidentale. Adepții lui O. Spengler se declară ferm convinși că orice cultură este muribundă¹.

În viziunea lui Sorokin, aceste cauze nu sunt absolut corecte, el consideră că nu este vorba de criză obișnuită, ci extraordinară. Aceasta este criza ontregiei vieții, a modului de gîndire și de comportament caracteristice societății. Ea cuprinde arta și știința, filozofia și religia, dreptul și morala, modul de viață și moravurile. Criza include în sine formele de organizare socială, politică, economică, chiar formele căsătoriei și familia².

Și dacă să fim într-o anumită măsură de acord cu faptul că există o criză a ontregiei vieții, apoi unul dintre motivele serioase este centralizarea. Unele state cultivate nu mai acceptă această centralizare în actualitate. Schweitzer utilizează o metaforă, după părerea noastră, foarte potrivită în privința aceasta, adică în ceea ce privește pierderile culturale ale societății moderne: „Apare situația

transformării pădurii în parc, în care despre bogăția vegetației forestiere nici nu mai poate fi vorba, chiar dacă acest parc poate avea calitate utilă”³.

Comentând sensul acestei metafore, Zinaida Chitoroagă spunea că omul devine atât de dependent de organizație, societate încot el începe să o conceapă ca pe victorie a sa. El devine asemenea unei mingi ce-și pierde elasticitatea, dar care menține orice urmă de la apăsarea ei sau de la lovitura primită. Domină fanatismul colectivismului asupra individului. Există pericolul pierderii omeniei. Așa se poate intra într-o nouă epocă medievală⁴.

Despre un declin al culturii, în general s-a vorbit mult în a doua jumătate a sec. XX, se vorbește și acum la începutul sec. XXI, dar cu mult mai pronunțat. Această situație influențează negativ evoluția spiritului etic. O cauză a acestui fenomen a fost și a rămas onaintarea forțelor materiale în comparație cu cele spirituale. Cândva ele acționau paralel și în concordanță, parcă întrecondu-se între ele. Dar cu timpul și, mai ales în prezent, „Nebunia banilor” a condus la schimbarea bruscă a valorilor. Din toate (titluri, slavă, slavă pe tăromul științei, politică) se caută să se tragă foloase bănești. Astăzi nici o valoare nu mai este absolută și sfîntă. Mai mult decot atât, despre aceasta mulți, inclusiv din rondul intelectualilor, cu regret când se vorbește despre rolul aspectului moral în viața socială și în procesul educațional, privesc cu mare dispreț aceste lucruri.

Anarhia moralei e provocată de lipsa unui imperativ categoric, care i-ar putea uni pe toți. În asemenea condiții, fiecare este sieși un legiuitor moral propriu. Unii poate ar spune că e

corect așa. Dar să ne gândim cât se poate de serios. Neapărand normele morale absolute, cultura actuală poate ajunge la sinucidere. Să ne ferească Domnul de așa nenorocire!

Lipsa normelor morale absolute stimulează dominația puterii și constrangerii în viața socială. Forța devine unicul mijloc de autoritate și dacă se prelungește mult timp, viața socială va deveni imposibilă. E groaznic? Da, e groaznic! Tocmai de aceea, pentru a ieși din această situație este necesar de a trece la alt tip de cultură. Reală poate deveni cultura ideatică cu raționalitatea ei. Purificarea se va lansa și va avea loc inevitabil o onnoire a culturii. Dar aceasta va fi un proces foarte îndelungat și deloc ușor.

Aceasta va deveni perspectiva îndepărtată, dar, deocamdată, tot mai mult în domeniul culturii intervine incompetența. Se extinde dominația faptelor și o venerație a lor. Tot mai mult se simte o decădere a științei, a culturii și a moralei. În general, oamenii de știință sunt prea puțin preocupați de aprecierea esențială a faptelor. Apoi intervine tot mai activ și într-o formă brutală materialismul, ce ar răsturna totul cu capul în jos, valorile s-au inversat. Aceasta-i tragedia noastră acum, la începutul noului mileniu. Ce va fi mai departe, se va vedea, dar aceasta depinde, în mare măsură, și de faptul ce guvernări, competente sau nu, vor veni la putere.

3. Stilul comportamental administrativ în activitatea organelor administrației publice

Deocamdată, procesul spiritual-etic influențează negativ asupra organizării birocratice a instituțiilor statale. În ultimii 10-15 ani, în societatea

moldovenească, ca și în multe alte țări, „pe lângă tumultul de probleme economice și sociale, s-a evidențiat o criză a spiritului pe un fond general de onviorare. Ea se manifestă, în primul rând, în dezorientări de proporții morale. Pare că există un paralelism între maturizarea cetățenească a individului și a comunității noastre, ridicată la nivel de națiune în condițiile liberei determinări. În drumul spre această identitate națională și spirituală o deosebită onsemnătate o au stilurile și comportamentul administrativ, care influențează direct asupra maselor”⁵.

Aceste constatări sunt foarte actuale în activitatea organelor administrației publice. Creșterea importanței sociale a elementului etic în activitatea funcționarilor publici contemporani este condiționată de mai mulți factori de ordin politic, economic și social. Refacerea radicală a sistemului social-politic, a relațiilor economice, prăbușirea idealurilor anterioare și căutarea altor noi generează situații nestandarde, care nu sunt reglementate de normele juridice. În asemenea cazuri, profesionalismul și nivelul moral al funcționarului sunt factorii de care depinde nu numai autoritatea puterii, eficacitatea realizării scopurilor strategice și a deciziilor concrete, ci și confortul social.

De ce ar trebui să acordăm astăzi mai multă atenție decot oricând factorului spiritual-etic în procesul de formare a funcționarului public?

Geniul computerului, de exemplu, care comunică tot timpul nu cu o persoană ci cu un terminal, „poate că ar avea nevoie de un” „aid-memorie” ca să salute și să zombească atunci când oși ontolnește colegii pe hol. Dar cadrul superior de conducere n-ar avea

oare nevoie de un „aid-memorie”, care să-i amintească să spună „onorabile” onaintea numelor unor persoane importante de pe lista corespondenței sale. Un tonăr primar poate că ar avea mare nevoie de a fi cu priviri plăcute ca să poată convinge mai ușor vizitatorii mai on vorstă ca el, dar și clienții executivului cu care trebuie să rezolve marile probleme ale comunității.

Funcționarii publici, indiferent de faptul on ce funcție oși fac serviciul, trebuie să se conducă de principiul că comportarea adecvată asigură succesele dorite, sporește autoritatea; ombunătățește climatul de muncă și contribuie la ridicarea moralului angajaților, creond o imagine favorabilă organizației. Evident, că o atmosferă on care funcționarii din instituția administrativă se respectă unii pe alții, respectă și onorează colegii lor din instituția ierarhic superioară, face o impresie mai bună cetățenilor, care frecventează instituția dată și a organelor statului, on ontregime. Este foarte important de știut și bine de onțeles că un executiv al cărui personal are o comportare demnă și de onaltă clasă atrage on activitatea sa nu numai cetățenii localității, dar și organizațiile economice private, obștești și chiar reprezentanții structurilor din afara republicii și ai organismelor internaționale.

Dar, pe de altă parte, o comportare neglijentă, lipsită de etică, de conștiinciozitate și de atenție este lesne de sesizat on orice domeniu, dar mai ales on domeniul de activitate publică, făcându-i pe toți cei implicați on procesul acestei activități să se simtă stonjeniți: „un comportament negativ”, indiferent dacă provine din neglijență, neatenție sau ignoranță, poate costa

organizația publică și pe conducerea ei foarte scump – pierdere de autoritate, imagine nefavorabilă etc.

4. Onsemnătatea normelor etice on activitatea cadrelor de conducere

On perioada on care ne aflăm nu e deloc simplu de format on administrația publică din Moldova un personal, care ar corespunde on mod ideal principiilor și normelor etice, on primul rond, cadrelor de conducere.

După cum se știe, cadrele de conducere din administrația publică se deosebesc esențial on funcție de gradul de vorstă din care fac parte. Este clar, calitățile și datele necesare ale conducătorilor s-au format sub influențe culturale și sociale foarte diferite. Dacă e să facem o statistică a diferențelor dintre instruirea lor on ceea ce privește comportamentul lor social, am putea să-i ompărțim on trei categorii după vorstă: vorstnici, de vorstă mijlocie și tineri.

Conducătorii vorstnici, trecuți de 50 de ani, sont produsul unei epoci total diferite. Ei fac parte dintr-o societate on care familia formată de vechile tradiții era, din punct de vedere moral, familie sănătoasă și călită de greutatea vremii, cu dorința de a munci și de a-și asigura o viață mai bună. Din vechile obiceiuri, era primit ca seara după o zi grea de muncă, iar duminica la pronz, să se adune on jurul mesei unde discuțiile se purtau on formă de povață. Acolo onsușeau și manierele cele mai frumoase și elementele etico-morale pe care trebuia să le cunoască fiecare adolescent. Copii onsușeau aceste calități și prin osmoză (difuziune). Chiar dacă se ompotriveau disciplinei și comportamentului social, ei trebuiau totuși să se supună.

Creștea tineretul știind cum trebuie să se comporte în orice situație socială și adesea nu-i înțelegeau pe cei care nu știau să-o facă. Pentru ei aceste cunoștințe și deprinderi de viață erau firești și academice. Astăzi, acești conducători pot face față situațiilor sociale, deseori nu simple, deși protocolul s-a schimbat. Oși fac ei datoria față de stat cu sorguință și în mod cinstit. Nu întârzi, acestora li se spune „oameni cu obraz”.

Conducătorii de vârstă mijlocie, care au acum peste 30 de ani, sunt produsul perioadei istorice cu mai multe tulburări sociale simultane, dintre care în condițiile Moldovei cele mai serioase au fost conflictele armate de la începutul anilor '90, apoi schimbările sociale de trecere de la regimul totalitar de conducere la cel de independență și suveranitate. Reorganizarea și democratizarea erau „în floare”, „la modă” în tinerețea lor, în timp ce comunicarea dintre părinți și adolescenți devenise foarte complicată. Tinerii denigrau

instituțiile, iar bunele maniere erau considerate de către oricare tonar de peste 14 ani, drept învechite.

Astăzi acești conducători trebuie să facă față multor situații de administrare în care este nevoie de abilitate, ceea ce îi determină să nu se simtă în largul lor. Ei muncesc din greu pentru a găsi modul potrivit de comportare manierată până să realizeze atitudinea corespunzătoare. Dar nu în toate cazurile le reușește la nivelul cuvenit. În situații diferite pot ieși din încurcătură mai ușor acele persoane în apropierea cărora se află specialiști cu o experiență și o pregătire mai bună profesională.

Conducătorii tineri, care au 25-30 de ani, sunt produsul noilor tehnologii și al inovației în educație. Ei au crescut într-o perioadă în care viața de familie a fost segmentată. Acceptă căsătoriile multiple și se dedau unor activități, care fie îi țineau departe de casă, fie că-i „imobilizează” în camerele lor. Conservatori, în mod fundamental, au primit puțină educație în ceea ce privește bunele maniere și comportamentul de

după absolvirea școlii.

Sunt multe împrejurări în care aceste tinere cadre de conducere nu se simt în largul lor, dar continuă să-și mențină modul lor de comportare. Adesea nu știu „ce ar trebui să facă”, dar și adesea fac după felul cum înțeleg ei, dar nu corespunzător principiilor de bază ale administrației publice. La mulți dintre ei se observă înfumurarea și îngomfarea.

5. Etica administrativă – variantă de etică profesională

„Etica administrativă sau a gestiunii ca variantă de etică profesională presupune aplicarea principiilor morale în comportamentul persoanelor cu funcții în instituții și organizații de orice natură și, în mod special, în al celor cu funcții executive în administrarea publică”⁶. În această sferă, aplicarea normelor ce țin de morală este deosebită de aplicabilitatea în relațiile vieții particulare.

Deoarece adesea activitatea de administrare exclude aprecierea și judecata morală, dominând în ea realizarea fie a concepției eticii neutralității, fie a „eticii

PROMOVAREA INTERESULUI NAȚIONAL - MISIUNEA ADMINISTRAȚIEI PUBLICE: TRADIȚII, REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE

Emilian CIOBU,
ambasador, doctor on filozofie,
conferențiar universitar, consilier de stat al
Republicii Moldova, clasa I,
Academia de Administrare Publică
pe longă Președintele Republicii Moldova

SUMMARY

The national interest, as an active expression of the vital needs of the state that determines the formulation of the external policy and its relations with other states, has its own formation and promotion conditions and problems. Those connected with historical traditions, the national element and the receptivity potential, when influenced by the external factor, remain the determining ones. The author of the present article mentions that one of the characteristic peculiarities of the transition period from the command administrative system to the democratic one and the market economy is manifested not only through the politicization without precedent of the social life, through major difficulties in the process of formation, awareness and promotion of the national interest of the new independent states, but also through determining the place and the role of public administration in this process.

Interesul național, ca o expresie activă a necesităților vitale ale statului ce determină formularea politicii externe și conduita lui on relațiile cu alte state, oși are condițiile și problemele sale de formare și promovare, printre care rămon determinante cele legate de tradițiile istorice, elementul național și potențialul de receptivitate la influența factorului extern.

Una dintre particularitățile car-

acteristice ale perioadei de tranziție actuale de la sistemul administrativ de comandă la cel democrat, al economiei de piață se manifestă prin politizarea fără precedent a vieții sociale, prin dificultățile majore on procesul de formare, conștientizare și promovare a interesului național al noilor state independente, dar și prin determinarea locului și rolului administrației publice on acest proces. Această stare de lucruri

s-a manifestat, practic, în toate țările ex-socialiste cu deosebiri, legate mai mult de influența tradițiilor istorice, confesionale, naționale, dar și de influența factorului extern. Acest fapt se confirmă și prin rezultate mai vaste în procesul integrării europene a statelor cu tradiții apropiate celor occidentale, și din această cauză, cu un grad mai avansat de credibilitate, în baza sistemului de valori spirituale mai apropiate și, în primul rând, al celor religioase (Polonia, Ungaria, Cehia, Slovenia, Slovacia, Țările Baltice).

Adresându-ne acestor tradiții, vom observa că în Europa Evului Mediu nu se poate vorbi despre state în întregime actuale, adică de organizații politice ce cuprind toți indivizii unui teritoriu extins și relativ închis. Ele prezentau, de obicei, existența unor domenii feudale, relativ stabile, în fruntea cărora se aflau regi care și exercitau puterea asupra poporului împărțit în stări: în vârful ierarhiei se afla aristocrația, după care urmau burghezii, apoi țărani. Puterea regelui se baza pe proprietățile funciare, deținute de acesta și rudele sale, și pe faptul că alți latifundiași îl recunoșteau ca fiind mai puternic decât ei, ce-i impunea să se subordoneze. De aici decurgeau raporturi personale de vasalitate fixate contractual: suzeranul îi promitea vasalului protecție, iar vasalul îi jura supunere. Cu timpul, s-a încetățenit obiceiul ca prin legământul de vasalitate suzeranul să confere vasalului drepturi de suveranitate, pământuri sau chiar demnități. Vasalul putea, la rândul său, să fie suzeran, cedând mai departe, ca subfeudă, atribuțiile de suveranitate conferite lui.

Din punctul de vedere al legăturilor interne, exista un sistem cu obligații juridice foarte ramificate, complex și dificil de descolțit, deoarece un vasal putea primi feude din partea mai multor suzerani (o circumstanță care avea drept consecință relativizarea obligației de loialitate a vasalului în anumite cazuri). Regii înșiși puteau fi vasali.

Este deosebit de important de reținut faptul că în cea mai mare parte a Europei, orice formă de guvernare se întemeia pe acest sistem feudal. Europa medievală nu cunoștea state definite teritorial. Existau legături de dependență bazate pe legământul personal de vasalitate. Dacă statele moderne sunt construcții de durată, suprapersonale și legate juridic de instituții, legăturile de dependență medievale erau însă limitate în timp, luau sfârșit odată cu moartea suzeranului sau a vasalului și trebuiau să fie legiferate din nou de fiecare dată.

Astfel, la etapa lor timpurie, statele Europei Occidentale constituiau o comunitate culturală ce lua ființă prin legăturile de rudenie ale suveranilor și ale celei aristocrații, prin limbile comune de circulație reprezentate mai des de latină și franceză, printr-un climat de civilizație comun - iluminismul, prin rădăcinile comune în antichitate și creștinism și prin legături comerciale, independente de stat, pe orizontală. Anume aceste legături comerciale formează baza tradițională a Uniunii Europene de astăzi. Rațiunea de stat exprimată prin interesul legitim al suveranului reflecta o recunoaștere reciprocă a egalității în drepturi din partea statelor europene - cu respectarea unei ierarhii ceremoniale, în al

cărei vorf trona împăratul roman.

Dacă privim sistemul european de atunci prin prisma posibilității lui reale de a asigura echilibrul politic pe continent, ce ar manifesta funcționarea unui sistem internațional de state, observăm că el era dependent de un sistem european de conducere difuz, lipsit de orice organizare și, respectiv, de o putere reală efectivă, susținută doar de legăturile și onțelegerile bilaterale ale suzeranilor. Astfel de legături interstatale prezentau relațiile internaționale, caracteristice, on principiu, Europei Occidentale și Centrale on preajma constituirii sistemului de securitate on baza Păcii Westfalice ca, de altfel, și a Congresului de la Viena.

On vederea asigurării securității proprii, suzeranii se urmăreau reciproc. De exemplu, intențiile „germanofililor” de unificare a Germaniei ontr-un stat național oi neliniștea teribil pe oamenii de stat din vecinătate. Iată cum descria, de la Viena, această situație, ministrul de externe francez, celebrul Tallyrand, suveranului său, Ludovic al XVIII-lea: „Ei (germanofilii) năzuiau să distrugă o ordine care oi revoltă și să onlocuiască toate domniile printr-una singură... Alături de ei se află bărbații din universități, tineri animați de teoriile lor, care pun pe seama împărțirii Germaniei on multe state mici, suferințele cauzate de numeroase războaie. Ei cer unitatea Germaniei, cred on ea, ea este onsăși regula lor dusă ponă la fanatism ... Cine poate prevedea urmările, on cazul on care o masă populară, așa cum este cea a germanilor, se adună la un moment dat și devine agresivă? Cine poate spune ponă unde ar ajunge o asemenea mișcare?” On acest sens, este important

de menționat, că principiul național on baza constituirii statale on Europa a fost acceptat numai acolo, unde era strons legat de puterea princiară, cu alte cuvinte, era acceptat de coroană: on Marea Britanie, Franța, Spania, Portugalia, on Țările de Jos, deci on Europa de Vest și de Nord.

Nu este deloc ontomplător faptul că statele naționale au luat naștere on perioada imediat următoare restaurării puterii după răsturnările provocate de revoluția franceză și războaiele napoleoniene. On toate aceste cazuri au existat state consolidate nu numai din punct de vedere politic-administrativ, ci și cultural, ale căror elite conducătoare se considerau „națiuni” deja de secole, ceea ce on zilele noastre ar corespunde noțiunii de elită politică. De la revoluțiile engleză din sec. XVII, franceză, sec. XVIII, păturile sociale care participau direct sau indirect la exercitarea puterii prin alegeri, au devenit tot mai importante, cu alte cuvinte, fostele „națiuni nobile” s-au transformat, on măsura răspunderii votului universal, on „națiuni populare”.

Această experiență s-a dovedit a fi destul de molipsitoare pentru restul Europei; pe măsura ce tot mai mulți oameni erau atrași on activitatea politică sau chiar participau la exercitarea puterii, cu atot mai populară devenea ideea de națiune. Avea loc o simbioză ontre procesul constituirii statului modern și al formării administrației publice, manifestată prin apariția clasei politice și a funcționarilor instituțiilor statului, interesate on constituirea și consolidarea statului ca condiție a supraviețuirii, dezvoltării și prosperării proprii. Națiunea și democrația au devenit două

fețe ale aceleiași monede, prosperarea personală a membrilor elitei, iar statul național s-a dovedit a fi atot un instrument adecvat epocii respective, cot și o garanție a democrației și a sistemului parlamentar.

Modelele francez și englez au influențat, on diverse proporții, apariția majorității statelor naționale a țărilor vest-europene. Calea revoluționară franceză, a unei constituții naționale ca temei al statului național (chiar dacă perioada constituțională a durat doar trei ani, fiind onlocuită de un regim absolutist) a fost urmată de Spania on 1820 și de Belgia on 1831, on timp ce Țările Scandinave și Țările de Jos au fost influențate de modelul evolutiv englez. Monarhia a devenit aici simbolul și reprezentanța statului național, bazat pe rădăcinile sale istorice, pe măsură ce pierdea treptat puterea de decizie politică directă. Nu este ontomplător faptul că tocmai on aceste state naționale vestice monarhia a supraviețuit ponă astăzi războaielor, transformărilor și guvernelor muncitorești. Mai mult ca atot, ea a amortizat spiritele politice, n-a permis evoluarea luptei politice ponă la războiul civil, ca formă extremă de confruntare a intereselor politice.

On Europa Centrală, și mai ales on Germania și Italia de Nord, istoria a decurs puțin altfel. Divizarea acestor regiuni, influențată direct de puterile externe, care moderau on mod conștient constituția și configurația Europei Centrale ca rezultat logic a determinat esența ordinii politice europene. Starea amorfă a centrului Europei a menținut timp de secole continentul on echilibru.

Europa Centrală separa Marile

Puteri, asigurond o distanță ontre ele, capabilă să ompiedice conflicte de am-ploare. Acest spațiu prezenta un teren de luptă diplomatică pe timp de pace și ... teatru de război on caz de conflict. El ondeplinea rolul de piedică a unei prea mari concentrări de forțe on centrul Europei. Domina situația on care, cine controla acest teritoriu, fie că era vorba de una dintre Marile Puteri europene, sau de una care, on caz de formare on Europa Centrală, putea păstra stabilitatea pe continent, numai dacă forma o alianță cu o altă putere europeană. Astfel, o concentrare de putere on Germania sau on Nordul Italiei prezenta un pericol real pentru echilibrul european. Consecința imediată era formarea unor coaliții inamice, al căror succes era cu atot mai real cu cot o mare putere central-europeană dorea să se extindă on mai multe direcții on același timp și nu dispunea de granițe naturale care să-i asigure o protecție relativă. Din această cauză autonomia micilor state germane și italiene aranja, practic, pe toți vecinii europeni, deoarece garanta liniștea și libertățile relative pe continent, echilibrul ontre statele europene și onsăși existența lor. Este semnificativ faptul că Pacea Westfalică garanta supraviețuirea și independența a mai mult de 300 de state mici și orașe independente. Această fărămițare a fost reiterată peste un secol și jumătate la Congresul de la Viena, cond oamenii politici din Anglia, Franța, Rusia, Prusia și Austria au redistribuit puterea pe continent.

On Estul Europei ideea de stat național era complet diferită de ordinea politică existentă atunci on Centrul și Vestul continentului. Estul nu cunoștea

modul de formare a statului on baza legilor, constituției sau a oricărei alte instituții - prematur democratice ale statelor din Vest. Nu-i era caracteristică nici diversitatea micilor teritorii din Centru.

Europa de Est prezenta un teritoriu al unor mari imperii, care cuprindea o multitudine de popoare, pe care oncercau să le mențină on supunere. Marile ducate polonez-lituanian, suedez, relativ timpuriu și-au oncetă existența, on schimb, imperiile otoman, rus și habsburgic au supraviețuit nu numai revoluțiile amintite din Occident, dar, on deplină forță imperială, și epoca constituirii statelor naționale. Aceste imperii se caracterizau printr-o administrare centralist-birocratică, despotică, mai ales on cazul imperiilor otoman și rus, și ... conformă principiilor unui stat de drept, bugetar on cel austriac, la care au fost alipiți pentru o perioadă de timp monarhia prusacă și numeroși supuși polonezi. Pentru aceste imperii ideea unei națiuni prezenta, cel puțin, două pericole: pe de o parte, ideea suveranității poporului contrazicea structurile de putere concentrate on persoana domnitorului respectiv, pe de altă parte, dorința popoarelor asuprite de a avea propriul stat național amenința coeziunea imperiilor esteuropene, pentru că ea nu onsemna ca on Europa Occidentală sau Centrală, că s-ar produce o schimbare internă on stat, ci o revoltă ompotriva statului ca atare, o dizolvare și o secesiune a statului imperial.

Ontr-un șir ontreg de state europene - Finlanda, Țările Baltice, Polonia, Cehoslovacia, Rombnia, Bulgaria, Grecia, Albania și Serbia, apărute ca rezultat

al dispersării marilor puteri on baza realizării principiului autodeterminării naționale, oncepond cu Grecia (1829), a fost inițiat un discurs asupra acestui fenomen care s-a prelungit aproape un secol. De menționat că astfel de cazuri asemănătoare au avut loc și on vestul Europei - de exemplu, Belgia s-a desprins de Regatul Unit al Țărilor de Jos, Norvegia a anulat uniunea regală cu Suedia on 1905, Irlanda, on 1922, s-a despărțit de Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei, Islanda a dizolvat on 1944 uniunea cu Danemarca. Onsă aceste cazuri totuși nu s-au desfășurat on stilul estic al relațiilor dintre popoare.

După Primul război mondial principiul autodeterminării naționale, conceput de Woodrow Wilson, a format baza juridică a eliberării naționalităților Europei Centrale și de Est de sub dominația străină. On mod teoretic, se vorbea despre necesitatea distrugerii statu-quo-ului vechilor puteri imperiale - Germania, Austria și Rusia. Mai puțin se vorbea de posibilitatea provocării unui nou imperialism, on numele autodeterminării naționale, care apărea on procesul distrugerii ordinii europene vechi, cel al noilor națiuni. „Cele ale Poloniei, Cehoslovaciei, Rombniei și Iugoslaviei, - menționează Hans J. Morgenthau, - erau remarcabile, dar și inevitabile, deoarece golul de putere trebuia umplut, iar noile state erau dispuse să facă acest lucru. Imediat ce au dobândit putere, ele au invocat același principiu al autodeterminării naționale on apărarea noului statu-quo. Aceasta a fost cea mai puternică armă ideologică de la sforșitul Primului război mondial până la oncheierea celui de-al

doilea”¹.

Este deosebit de important de reținut, că elementul național a avut o importanță politică decisivă în procesul de constituire și consolidare a statelor europene moderne. În fond, toate mișcările de protest și revoluționare de masă apelau la factorul național, care de la început s-a dovedit a fi destul de efectiv pentru mobilizarea și chiar exaltarea maselor în scopuri politice. Supunerea națiunii politicii a dat naștere în Franța la o nouă idee revoluționară despre națiune, care era definită drept poporul activ politic. Părea a fi o construcție conceptuală, dar, totodată, chiar de la început s-a dovedit a fi și o armă eficientă de presiune politică.

Conform acestei idei Franța revoluționară a exclus dușmanii revoluției din națiunea însăși, declarându-i liberi, sau... folosind terminologia noastră contemporană - dușmani ai poporului. Una din cauzele succeselor francezilor în războaiele napoleoniene împotriva monarhiilor europene a constat în faptul că națiunea franceză reușea în baza sentimentului patriotic-revoluționar (revoluționarii se considerau patrioți, de atunci cuvântul “patrie” a devenit simbol al națiunii, care mai târziu s-a identificat nemijlocit cu statalitatea și cetățenia) să efectueze mobilizări de proporții ale cetățenilor liberi, care formau o armată monolită spiritual, mult superioară armatelor absolutiste adunate din mercenari. Odată cu armatele franceze, ideea națiunii populare suverane a început să prindă rădăcini și în celelalte țări ale Europei.

În Germania însă, datorită

fărămițării sale statale, s-a pus la bază un alt concept, tot atât de revoluționar care, contopindu-se cu idealul francez, a promovat națiunea în calitate de colectivitate culturală și lingvistică. Franța, cu teritoriul său închis și instituțiile sale statale, a fost foarte aproape de a defini națiunea ca națiune politică, asupra căreia se așezase suveranitatea coroanei. Această unitate între stat și națiune atunci încă nu era de conceput în Germania, unde miza principală era solidaritatea spiritelor luminate, onzestrate cu aceeași limbă, chiar și dincolo de granițele teritoriale.

Această deosebire a condițiilor politico-sociale la etapa timpurie a formării comunităților politice naționale s-a aflat la baza preponderenței în varietatea masivă de tratări teoretice a națiunii a două direcții de bază - constructivistă - franceză, occidentală și primordialist - germană.

Prima, cea constructivistă, presupune o comunitate de oameni, care trăiesc pe întreg teritoriul statului, indiferent de originile etnice și convingerile religioase, și care își are rădăcinile sale în modelul francez, occidental de constituire a națiunii. Societatea civilă creată în Franța în sec. XVIII-XIX a determinat din punct de vedere istoric tratarea națiunii ca o anumită formă de concetățenie, care include în componența sa pe toți oamenii care trăiesc pe un anumit teritoriu, indiferent de limba pe care o utilizează, culoarea pielii și convingerile religioase. O astfel de tratare liberală a națiunii se bazează pe o anumită apropiere ideologică și alegerea politică a cetățenilor, care, împreună cu instituțiile statului, prezenta mecanisme ale solidarității

de grup și integrare a societății. În consecință, la baza intereselor naționale se află interesele materiale determinate exact rațional. Această tratare a permis să se oncetățenească formula „un popor – un teritoriu – un stat”, care s-a aflat la baza constituirii statelor europene în sec. XIX.

Al doilea model primordialist este caracteristic experienței formării națiunii germane și pune la baza unității sale comunitatea organică consolidată de cultura comună. În acest caz, în constituirea națiunii un rol primordial capătă factorul etnogenetic și, în primul rând, limba, tradițiile și obiceiurile, care se focusează pe importanța originii comune, rudeniei de sange și solidarității spirituale ale acestui grup de populație. Această construcție a stimulat ontotdeauna apariția intereselor, greu de raționalizat, care provoacă emoții și sentimente iraționale de tipul „glasul songelui”, „chemarea strămoșilor” și a.

În restul țărilor antrenate în procesul de realizare a problemelor de tranziție - Bulgaria, România, fostele republici ale Iugoslaviei și ex-sovietice, cele din spațiul dominat de doctrina comunistă după cel de-al doilea război mondial, pe parcursul perioadei postrăzboi rece, au apărut probleme în calea reformelor politice și economice, legate de tradițiile specifice și de un potențial mai puțin adaptiv la modelul occidental de constituire a statului de drept bazat pe economia de piață.

În această situație nicidecum nu poate fi considerată ca pretext al recunoașterii unei inferiorități spirituale a popoarelor Europei de Est în fața celor din Occident. O altă cale de

dezvoltare niciodată nu se echivalează cu subdezvoltarea, ceea ce din interese politice, nu fără rezultat, se plantează insistent în conștiința socială. Orientul european, prin propria sacrificare, oși aduce prinosul său în situația actuală prosperă a Occidentului. Istoricul român, Josif Constantin Drăgan, apelează în acest context la opinia celebrului medievist francez, Ferdinand Lot: „Li se acordă o mare atenție luptelor sterile ale Franței și Angliei în sec. XIV și XV. Dar ceea ce este important pentru istoria europeană este rezistența opusă turcilor de către greci, sorbi, unguri, valahi, moldoveni, ruși, în sforșit, din sec. XIII până în sec. XIV. Grație sacrificării Balcanilor și slavilor de est, civilizația occidentală a putut să se dezvolte în Europa apuseană și de acest lucru germanii, italienii, francezii etc... nu-și dau seama în chip suficient”².

Acest punct de plecare constituie un argument incontestabil în formularea poziției echitabile a diplomației, dar și al administrației publice, în vederea promovării interesului național al statelor est-europene. Problemele apar mai mult din cauza că ambele sarcini - constituirea statului de drept și al economiei de piață - se realizează cu potențialul uman al țărilor în tranziție format în condiții istorice specifice. În calitate de mecanism principal al realizării acestor scopuri nu poate fi altcineva decot statul, ca subiect de bază al dreptului internațional, dar și ca instituție politică reprezentativă a populației, exprimată prin interesele politice ale celor mai influente formațiuni și partide politice, tot în proces de constituire, dar și executivă, care prin instituțiile lor administrative dispun de monopolul asupra relațiilor

cu țările străine și sunt obligate, ca prin politica lor externă să promoveze interesul național al statului pe arena internațională, on același rond - și on procesul integrării europene.

On principiu, toate activitățile statului pe arena internațională sunt determinate de interesul său național, componentele esențiale ale căruia sunt securitatea, supraviețuirea și suveranitatea. Interesul național este expresia voinței consolidate a majorității populației țării, exprimată prin declararea independenței statale, indiferent de apartenența etnică sau confesională, on vederea realizării unor obiective, bine determinate și susținute masiv din interior, și de o politică externă desfășurată activ pentru realizarea cot mai amplă a acestui deziderat. Astfel, relațiile internaționale prezintă sfera ciocnirilor, conflictelor și consensului intereselor naționale ale diferitelor state. Dar așa cum statele sunt diferite sub aspect militar, economic, al așezării geografice și poziției geopolitice, promovarea interesului național este on stronsă legătură cu acești factori. Această situație și determină caracterul asimetric al relațiilor internaționale. Necesitatea apărării și promovării interesului național cere sporirea potențialului militar, care la rondul său este on dependență de sursele naturale, economice, tehnico-științifice, spirituale ale statului, pentru că relațiile internaționale, on esență, sunt o interacțiune ontre state, bazată pe forță, on care prioritate, din punctul de vedere al promovării interesului național, au țările mai puternice.

On procesul tranziției de la sistemul totalitar la cel democratic, constituirea

principalelor partide și mișcări social-politice se realizează sub o puternică influență a factorului extern. Are loc preluarea experienței țărilor mai avansate din punctul de vedere al dezvoltării sistemului politic democratic și economiei de piață. Și acest lucru este absolut firesc. Este firească, de asemenea, și mișcarea on partea opusă, sporirea influenței țărilor mai dezvoltate, on același rond și a celor vecine, asupra procesului de reformare a țării on tranziție. On acest caz, devine importantă stabilirea limitei raționale a acestei influențe, pentru ca dimensiunea ei să nu lezeze interesul național al țării influențate. Acest moment este de o semnificație deosebită pentru Republica Moldova.

On vederea elaborării și promovării interesului național de stat, Republica Moldova se află, probabil, oncă la etapa inițială. Din momentul obținerii independenței politice au existat forțe politice externe, care au oncurajat on permanență pe cele interne on vederea păstrării unei neclarități, bază a dezorientării populației referitor la identitatea statală. Această stare de spirit on opinia publică moldovenească a fost alimentată și de lipsa de sinceritate a politicii conducerii noii Rombnii față de tonărul stat moldovenesc, provocată de un vis irealizabil și revanșard. Ondată după decembrie 1989, on condițiile dezmembrării Uniunii Sovietice, on tot cazul on relațiile cu Republica Moldova, noua conducere, pretinsă democratică, și-a propus să opereze cu termenii Tratatului de la Versailles, compromis prin declanșarea celui deal Doilea război mondial, dar on baza căruia Rombnia a fost promovată on

rondul țărilor profitoare. „Tratatul de la Versailles, - menționează Henri Kissinger, - n-a funcționat niciodată ca un sistem la care să fi aderat puterile majore și a reprezentat ceva mai mult decot un armistițiu ontre două războaie mondiale”³.

Onsă acum, on condițiile prăbușirii sistemului bipolar, constituit on urma celui de-al Doilea război mondial, on rezultatul căruia Rombnia s-a considerat nedreptățită, nu putea să nu se manifeste nostalgii de restabilire a „epocii de aur” a Rombniei Mari. „Dezintegrarea U.R.S.S., - scrie Peter Calvocoressi, - a onsemnat pentru Rombnia declarațiile de independență ale R.S.S. Moldovenești cu populația on parte românească”⁴. Cu alte cuvinte, se părea că pentru Rombnia s-a deschis o posibilitate de retrocedare, ce ar trebui să-i revină on rezultatul acestei refaceri de dimensiune mondială, dat fiind faptul că și apariția ei pe harta lunii, la timpul respectiv, a fost tot un rezultat al unei conjuncturi internaționale favorabile pe fundalul revoluțiilor de la 1848. Iată, on acest context, opinia cercetătorilor englezi: „Noile state balcanice, fiecare dintre care creau insistent pachetul standard de atribute ale naționalismului – imnuri, drapele, școli și cazărmi, de asemenea, nu erau ontru totul satisfăcute. On noile sale frontiere, Rombnia, care cedase Rusiei Basarabia de Sud (aceasta era doar o parte a cotei rusești on redistribuirea finală), rombni erau ceva mai puțini, decot trăiau on hotarele vechi ale Valahiei și Moldovei, și on căutarea posibilităților de acaparare de noi posesiuni teritoriale, privirile politicianilor rombni s-au ondreptat spre Transilvania

maghiară”⁵. Dar acest vis s-a realizat on altă conjunctură internațională favorabilă, on rezultatul celui de al Doilea război mondial. „Rombnia, - menționează Winston Churchill, - ca și Serbia, a reușit să obțină un teritoriu considerabil cu o populație numeroasă. Semiluna, pe hartă, a Rombniei s-a transformat on lună plină, datorită alipirii Transilvaniei la Rombnia. Rezolvarea problemei transilvaniene on baza principiului autodeterminării nu putea fi soluționată. Un număr semnificativ al populației maghiare era izolat on onceruirea românească. Populația zonei românești dorea alipirea la Rombnia; componenta nucleului țării – maghiarii doreau alipirea la Ungaria, dar și una, și alta, din aceste dorințe veneau on contradicție cu principiul autodeterminării. Obligată să țină cont de acest principiu și conștientă, on același timp, că unitatea Transilvaniei este de mare importanță, conferința de pace a transmis toată țara Rombniei și prin aceasta a lipsit-o pe Ungaria de, cel puțin, un milion de maghiari”⁶.

Astfel, problema integrării teritoriilor obținute, fundamentarea teoretică și convingerea opiniei publice internaționale on legitimitatea lor românească, a devenit problema cheie a politicii interne și externe a statului rombn on perioada interbelică. „Națiuni ca Elveția, Danemarca, Norvegia și Suedia, - menționa Hans J. Morgenthau, - nu sont obligate să ezite on a-și defini politicile lor externe on termenii menținerii statu-quo-ului, deoarece lucrul acesta este recunoscut, on general, ca fiind legitim. Alte națiuni ca Marea Britanie, Franța, Iugoslavia, Cehoslovacia și Rombnia, care on pe-

rioada interbelică au aplicat o strategie externă similară, nu-și puteau permite să declare simplu că-și propuneau apărarea posesiunilor. Deoarece însăși legitimitatea statu-quo-ului din 1919 a fost contestată în interiorul acestor state și în afara lor, ele erau obligate să invoce principii morale capabile să facă față sfidării”⁷. Aceste principii morale au avut la diferite etape diverse forme de manifestare, de la absolutizarea dorinței popoarelor de unire într-un stat unitar, care a convins într-o măsură oarecare o parte a populației României, dar mai puțin opinia publică internațională, până la încercări de purificare etnică, manifestate prin cele mai antiumane forme de genul Holocaustului și utilizarea celor mai antidemocratice forme de dirijare statală, prin respingerea necondiționată a tuturor formelor de organizare a minorităților, care în cadrul gondirii autoritare implantate forțat decenii la rând, pot trezi unele aluzii la dezintegrarea statală. În rezultat, cele mai populare personalități ale istoriei recente, sub tot felul de sondaje, rămân a fi Ion Antonescu și Nicolae Ceaușescu.

Cu această mentalitate a conducerii României s-a confruntat din primele zile ale independenței sale tânărul stat, Republica Moldova. „Este vorba de al doilea stat românesc, - menționa Ion Iliescu, atunci Președinte al României, - pe care noi l-am salutat ca atare, l-am sprijinit și îl sprijinim, ca să-și consolideze independența... față de fostul imperiu, nu față de România”⁸. Sau „...Declarația din 27 august 1991 de proclamare a independenței Republicii Moldova ... a fost un pas important în viața celui de-al doilea stat românesc desprins din

fostul imperiu sovietic - ce ocupase, în mod samavolnic, în 1940, ca urmare a pactului Ribbentrop-Molotov, o bună parte a teritoriului nostru național”⁹. „La 27 august 1991, - scrie fostul ambasador al României în Republica Moldova, Marian Enache, - când s-a proclamat independența Republicii Moldova, România a fost primul stat care a făcut declarația de recunoaștere a acestui excepțional moment din istoria populației de pe malul stâng al Prutului. Acest gest a fost considerat, în condițiile prăbușirii imperiului sovietic, primul pas spre o reîntregire firească a spațiului românesc”¹⁰. Ce echilibristică de stil, pentru a evita formula protocolar-diplomatică - declarația de recunoaștere a statului Republica Moldova. De cine a fost considerat prim-pas pentru reîntregire, autorul nu scrie, păcat, ar fi fost interesant pentru cetățenii tânărului stat, care habar n-aveau de perspectiva pregătită pentru ei, cei proaspăt ieșiți dintr-o întregire sovietică.

Cum poate fi apreciată o astfel de recunoaștere, decot un fals, dacă activitatea desfășurată pentru consolidarea tânărului stat este percepută cu ironie, iritare și chiar cu o ură rău mascată de către ambasadorul „țării-soră” de uz extern și „țării-mamă” de uz intern, care și în probleme ale politologiei nu se sfiește să corecteze savanți bine cunoscuți în spațiul Europei de Sud-Est. „Importanța anului 1994, - scrie Marian Enache, - pentru instituționalizarea ideologiei moldovenismului ca doctrină oficială de stat este apreciată în mod relevant de politologii Valeriu Moșneaga și Gheorghe Rusnac în monografia „Republica Moldova.

Alegerile Parlamentare (1994) și Geografia Politică a Electoratului”.¹¹ „Eroarea” lor, - on opinia diplomatului român, - trebuie găsită on frazele: „ Anul 1994 (anul adoptării Constituției Republicii Moldova - E.C.), se caracterizează prin consolidarea de mai departe a pozițiilor statului moldovenesc ... Pentru prima dată on istoria poporului moldovenesc, majoritatea absolută a cetățenilor s-a pronunțat prin vot direct „pentru” un stat moldovenesc integral și independent... Adoptarea Constituției Republicii Moldova a devenit baza politico-juridică fără de care este imposibilă construirea temeinică a statului independent moldovenesc”¹². Cam acestea sunt ideile „criminale” selectate de către ambasador. Cum de onțeles o astfel de atitudine, dacă nu ca o dorință a elitei politice românești de a nu vedea statul Republica Moldova, recunoscut oficial on prima zi, on proces de consolidare și dezvoltare? O astfel de poziție din partea statului, on sinceritatea căruia, la etapa inițială, ontr-adevăr, credea o bună parte a populației Republicii Moldova, a fost o lovitură de grație pentru procesul de formare și conștientizare a interesului național-statal moldovenesc. On România, era așteptată și oncurajată o altă comportare a elitei politice moldovenești, o stare de lucruri, cond ideile elaborate la București urmau să fie, necondiționat, acceptate și realizate on Republica Moldova pentru a fi prezentate on Europa ca dorință nestrămutată a părții moldovene. „România a fost cea dintoi țară care a salutat decizia (de independență a Republicii Moldova – E.C.), considerond – așa cum afirmau și oficial, și on particular, liderii mișcării

de renaștere națională, - că este doar un pas intermediar ontre perioada sovietică a Republicii Moldova și declanșarea procesului de reunificare a celor două state după modelul german”¹³. De observat, că se insistă că afirmațiile aparțin liderilor mișcării de renaștere națională din Moldova, nu cuiva din România, dar spune aceasta ambasadorul României.

Cu regret, pe parcurs, constatarea unor divergențe de opinii referitor la starea de spirit a populației celor două țări, n-a dus la consultări ale factorilor de decizie on vederea elaborării unor modalități de comportare reciproc acceptabile. Partea română a mers pe calea ignorării totale a conlucrării cu autoritățile oficiale ale țării stat moldovenesc la acest capitol, alegond cochetarea, oncurajarea și finanțarea opoziției on vederea amonării, nu renunțării la ideea absorbirii statului moldovenesc atot de măgulitoare și, aparent, realizabilă fără deosebit efort. „Frustrarea pentru comportamentul basarabenilor, care au votat la consultarea populară ompotriva unirii cu România”¹⁴, a determinat instituțiile respective ale statului român să activeze pentru „contracurarea tezelor istorice false cu privire la istoria limbii și poporului român, promovate de cercurile guvernamentale de la Chișinău, care alimentează tendințele național-iredentiste din Republica Moldova, ... continuarea editării și difuzării on Republica Moldova de studii pe teme istorice, lingvistice și culturale și cultivarea limbii române prin trimiterea de manuale școlare, acordarea de burse, schimburi de cadre didactice, extinderea legăturilor

directe între unitățile de învățământ, cultură și artă, „în condițiile în care autoritățile guvernamentale din Republica Moldova resping sistematic pătrunderea culturii românești în spațiul din stongă Prutului”¹⁵ (cursiv – E.C.). Autorul, reprezentantul oficial al României în Republica Moldova, s-ar părea că contează pe compătimire pentru eforturile depuse în condițiile în care autoritățile guvernamentale din țara de reședință oncurcă activității de destabilizare socială provocată de statul pe care îl reprezintă. Este puțin probabil că mai există vreo țară în lume în adresa oficialităților cărora ambasadorul României oși poate permite asemenea lipsă de respect. Sau, “oferta României, - menționa Primul-ministru, Adrian Năstase, - este, în primul rând, una de suflet, care nu se adresează Președintelui, Primului - ministru sau Guvernului din Republica Moldova, ci tinerilor care doresc să învețe în limba și cultura strămoșilor lor”¹⁶. O astfel de ignorare arogantă a oficialităților moldovene, de asemenea, e greu de crezut posibilă în relațiile României cu alte state.

La rând cu toate acestea, și faptul menținerii divizării teritoriale se reflectă tot mai mult asupra stării de spirit a populației Republicii Moldova, adonțește sentimentul de neîncredere a ei în capacitatea statului de a rezolva această problemă. Are loc aprofundarea polarizării situației economice și a nivelului de trai. Pe de o parte, o îmbogățire fără precedent, juridic ondoielnică, a unui număr tot mai redus de oameni, iar pe de altă parte, un flux tot mai mare de emigranți din țară, practic, pe toate continentele, în căutarea unei

posibilități minime de supraviețuire.

Aceste procese, destul de variate ca formă, au măcinat identitățile anterioare ale diferitelor categorii de indivizi, sociale și grupuri profesionale. În scurt timp oamenii s-au trezit într-o lume liberă, necunoscută, puțin constructivă și promițătoare, în care nu se mai regăseau nici pe sine, nici coordonatele elementare, obișnuite de orientare. Acest teren social totdeauna a fost favorabil instigărilor naționaliste, pentru mobilizarea nemulțumirilor, în baza spaimei pentru viitor, și investire a naționalismului în calitate de curent politic dominant. Această situație a fost percepută de către grupurile de interese profitoare în calitate de instrument efectiv al obținerii și menținerii la putere în cele mai multe țări din spațiul fostei Uniuni Sovietice și fostei Iugoslavii și a devenit, cu deosebiri neesențiale, fundamentul ideologic al comportamentului clasei politice din aceste țări.

Republica Moldova, și în acest caz, datorită particularităților amintite, și-a manifestat specificul. Graba și insistența factorului extern de convertire a naționalismului moldovenesc fragil, dar simpatizat de o bună parte din populație, în cel organizat, de tipul celui interbelic românesc, au onstrăinat și marginalizat promotorii lui. La toate alegerile parlamentare de după proclamarea independenței, partidele cu un program pronunțat proromân n-au acumulat niciodată nici 10% din voturile alegătorilor¹⁷, cei care au cochetat cu această idee au acumulat cel mai mare procent în 1998 – 19,4%. Au coștigat toate alegerile forțele, care au pledat categoric pentru o Moldovă suverană și independentă, ceea ce vorbește despre

faptul că elaborarea și promovarea interesului național-statal este o problemă stringentă ce reflectă voința majorității absolute a populației țării.

On acest context, prezintă interes opinia cercetătorului român, Radu Florian, care on baza studiilor sale de mai mulți ani, efectuate on cadrul Institutului de Teorie Socială al Academiei Române a ajuns la concluzia că „actualul val al naționalismului și conflictele songeroase pe care le-a provocat confirmă o dată mai mult că naționalismul extremist n-are nimic comun cu ideologia națională, cu exprimarea identității națiunilor și naționalităților, că el este o excrescență patologică de mare intensitate, care imprimă o direcție paroxiastică și distructivă procesului istoric. El nu rezolvă o situație de criză, ci o cronicizează, provocond degradingolada societății. Respingerea naționalismului agresiv este singura soluție rațională pentru asigurarea stabilității sociale, singura șansă pentru stăvilirea fenomenelor de criză și singura cale pentru onaintarea și susținerea ideii de libertate umană”¹⁸.

Statul este unicul exponent al interes-
formațiunilor politice, on defavoarea intereselor vitale ale țării. De ce, de exemplu, nu sont obligate partidele politice, reieșind din situația specifică creată, să prezinte pentru onregistrare apartenența unui anumit număr de membri din raioanele de est ale Republicii Moldova? Fie că 25 la sută din teritoriu, prevăzute ca limită a spațiului rămas neacoperit, să nu se refere la aceste raioane. La sigur, lucrul lor pe acest teren, on scopul reintegrării țării, ar spori substanțial.

Sau, alt exemplu, pentru nimeni nu-i secret, că de la bun onceput statul român plătește, deseori lunar, sub diferite forme personalități influente din Republica Moldova cu sume bănești destul de mari on comparație cu cele ce le prezintă statul moldovenesc colegilor acestor persoane de la noi din țară. Se are on vedere locuri nominale on parlament, funcții on aparatul central al executivului, indemnizații membrilor de onoare ai Academiei Române, salarii clerului Mitropoliei Basarabiei, pensii pentru cei ce și-au recăpătat cetățenia pe care niciodată n-au avut-o, susținerea financiară a unor publicații, care se plong că nu se bucură

sului național, el există și funcționează prin activitatea birocrăției de stat, raționalismul elitei naționale și prin structurile integrative ale puterii de stat. Cu regret, la noi o bună parte a birocrăției, a elitei politice și structuri ontregi menite să integreze societatea, uneori cu bună știință, dar și din lipsa de experiență și tradiții de gestionare a mecanismelor funcționării statale, nu asigură realizarea sarcinilor ce-i revin statului ca instituție reprezentativă a voinței populației. Iar datorită faptului că on acest caz vacuumul nu ce poate păstra, el este umplut cu conținutul intereselor altor state. Programele, practic, ale majorității partidelor, sont orientate doar electoratului curent on scopul de a obține cot mai multe voturi. Ele sont socialiste pentru muncitori și țărani, anticomuniste pentru patroni, naționaliste pentru o parte din intelectualitate, educată on baza manualelor altui stat, sau, ce e și mai grav, plătită de alt stat. Cote odată se creează impresia că discuția proiectelor actelor legislative se orientează on mod special on direcții bene-fice intereselor asigurării condițiilor „de seră” pentru activitatea

de libertăți depline, uitând că ele promovează interesele unui stat străin, fapt condamnabil extrem de dur oricând alt stat, oricând același stat și România. Costul financiar al acestei politici să-l aprecieze contribuabilul român, dacă îl aranjează raportul rezultatelor obținute cu sumele decontate din bugetul României și dacă ele obligatoriu și în totalitate au fost cheltuite în aceste scopuri, sau o parte a fost sustrasă de funcționarii români cărora li s-a încredințat gestionarea lor, fără mecanismul public de control contabil pe teren.

Analiza dinamicii de afirmare internațională a Republicii Moldova, a nivelului de conștientizare a populației țării a interesului național, a potențialului intelectual de promovare a eficacității activității în acest domeniu a administrației publice la toate nivelurile ne permite să constatăm un nivel relativ redus al rolului funcționarului public în acest proces, manifestat prin încercări de eschivare de la implicarea în confruntarea ideologică actuală din societatea moldovenească, în procesul de redresare și consolidare a ei. De asemenea, avem extrem de puține exemple ce ar demonstra dorința de a mobiliza resursele intelectuale la formarea și dezvoltarea sentimentului patriotismului, dragostei și mândriei față de țara natală, patria noastră Republica Moldova, a studierii profunde a Istoriei Moldovei, în vederea argumentării fundamentului științific al dreptului său legitim la dezvoltare independentă în strânsă legătură cu celelalte state-națiuni în baza dreptului internațional ce asigură egalitatea în drepturi a tuturor statelor recunoscute ale lumii.

Formarea capacităților funcționarului public de combatere a ideilor, conceptelor antistatale și antinaționale, ale provocărilor, menite să discrediteze, să lezeze interesul național al Republicii Moldova, să dezorienteze opinia publică, să implanteze pesimismul în vederea perspectivei dezvoltării independente a statului, formează una din prioritățile de bază ale activității Academiei de Administrare Publică pe lângă Președintele Republicii Moldova. Planurile de studii în acest scop cuprind discipline bine fundamentate științific, care cuprind toate sferele de activitate a funcționarilor publici în vederea optimizării dezvoltării societății moldovenești și îndreptate spre consolidarea sa statală și sporirea bunăstării materiale și spirituale a populației.

BIBLIOGRAFIE

¹ Morgenthau, Hans J. Politica între națiuni: Lupta pentru putere și lupta pentru pace. Iași, Polirom, 2007. - P. 137-138.

² Drăgan Josif Constantin. Istoria românilor. Editura EUROPA NOVA, București, 1999. - P. 92.

³ Kissinger Henri, Diplomazia, București Editura ALL. - P. 729.

LEGISLAȚIE

DECRET

pentru promulgarea Legii privind Codul
de conduită a funcționarului public

On temeiul art. 93 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova,
Președintele Republicii Moldova d e c r e t e a z ă:

Articol unic. – Se promulgă Legea nr. 25-XVI din 22 februarie 2008 privind
Codul de conduită a funcționarului public.

PREȘEDINTELE REPUBLICII MOLDOVA Vladimir VORONIN
nr. 1600-IV. Chișinău, 3 aprilie 2008.

LEGE

privind Codul de conduită a funcționarului public
Parlamentul adoptă prezenta lege ordinară.

Capitolul I DISPOZIȚII GENERALE

Articolul 1. Obiectul, scopul și domeniul de aplicare

(1) Codul de conduită a funcționarului public (denumit on continuare Cod) reglementează conduita funcționarului public on exercitarea funcției publice.

(2) Codul are drept scop stabilirea unor norme de conduită on serviciul public și informarea cetățenilor cu privire la conduita pe care trebuie să o adopte funcționarul public on vederea oferirii unor servicii publice de calitate;

asigurarea unei administrări mai bune ontru realizarea interesului public; contribuirea la prevenirea și eliminarea corupției din administrația publică și crearea unui climat de oncredere ontre cetățeni și autoritățile publice.

(3) Normele de conduită prevăzute de Cod sont obligatorii pentru toți funcționarii publici.

(4) Orice oncălcare a Codului constituie abatere disciplinară căreia i se aplică prevederile legislației privind funcția publică și statutul funcționarului public.

Capitolul II PRINCIPIILE DE CONDUITĂ A FUNCTIONARULUI PUBLIC

Articolul 2. Principiile de conduită a funcționarului public on exercitarea funcției publice, funcționarul public se călăuzește de următoarele principii:

- a) legalitate;
- b) imparțialitate;
- c) independență;
- d) profesionalism;
- e) loialitate.

Articolul 3. Legalitatea

(1) On exercitarea atribuțiilor ce oi revin, funcționarul public este obligat să respecte Constituția Republicii Moldova, legislația on vigoare și tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte.

(2) Funcționarul public care consideră că i se cere sau că este forțat să acționeze ilegal sau on contradicție cu normele de conduită va comunica acest fapt conducătorilor săi.

Articolul 4. Imparțialitatea

(1) Funcționarul public este obligat să ia decizii și să ontreprindă acțiuni on mod imparțial, nediscriminatoriu și echitabil, fără a acorda prioritate unor persoane sau grupuri on funcție de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie,

sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială.

(2) Funcționarul public trebuie să aibă un comportament bazat pe respect, exigență, corectitudine și amabilitate on relațiile sale cu publicul, precum și on relațiile cu conducătorii, colegii și subordonații.

(3) Funcționarul public nu trebuie să determine persoanele fizice sau juridice, inclusiv alți funcționari publici, să adopte comportamente ilegale, folosindu-se de poziția sa oficială.

Articolul 5. Independența

(1) Apartenența politică a funcționarului public nu trebuie să influențeze comportamentul și deciziile acestuia, precum și politicile, deciziile și acțiunile autorităților publice.

(2) On exercitarea funcției publice, funcționarului public oi este interzis:

a) să participe la colectarea de fonduri pentru activitatea partidelor politice și a altor organizații social-politice;

b) să folosească resursele administrative pentru susținerea concurenților electorali;

c) să afișeze, on incinta autorităților publice, onsemne sau obiecte inscripționate cu sigla sau denumirea partidelor politice ori a candidaților acestora;

d) să facă propagandă on favoarea oricărui partid;

e) să creeze sau să contribuie la crearea unor subdiviziuni ale partidelor politice on cadrul autorităților publice.

Articolul 6. Profesionalismul

(1) Funcționarul public are obligația să-și ondeplinească atribuțiile de serviciu cu responsabilitate, competență, eficiență, promptitudine și corectitudine.

(2) Funcționarul public este responsabil pentru ondeplinirea atribuțiilor sale de serviciu față de conducătorul său nemijlocit, față de conducătorul ierarhic superior și față de autoritatea publică.

Articolul 7. Loialitatea

(1) Funcționarul public este obiigat să servească cu bună-credință autoritatea publică on care activează, precum și interesele legitime ale cetățenilor.

(2) Funcționarul public are obligația să se abțină de la orice act sau faptă, care poate prejudicia imaginea, prestigiul sau interesele legale ale autorității

publice.

Capitolul III

NORMELE DE CONDUITĂ A FUNCȚIONARULUI PUBLIC

Articolul 8. Accesul la informație

(1) Funcționarul public, potrivit atribuțiilor ce îi revin și conform legislației privind accesul la informație, este obligat:

a) să asigure informarea activă, corectă și la timp a cetățenilor asupra chestiunilor de interes public;

b) să asigure accesul liber la informație;

c) să respecte termenele prevăzute de lege privind furnizarea informației.

(2) Funcționarul public este obligat să respecte limitările accesului la informație, în condițiile legii, în scopul protejării informației confidențiale, a vieții private a persoanelor și a securității naționale, precum și să asigure protecția informațiilor deținute față de accesul, modificarea sau distrugerea lor nesancționate.

(3) Comunicarea cu mijloacele de informare în masă în numele autorității publice este realizată numai de către funcționarul public abilitat cu acest drept.

Articolul 9. Utilizarea resurselor publice

(1) Funcționarul public este obligat să asigure protecția proprietății publice și să evite orice prejudiciere a acesteia.

(2) Funcționarul public este obligat să folosească timpul de lucru, precum și bunurile aparținând autorității publice, numai în scopul desfășurării activităților aferente funcției publice deținute.

(3) Funcționarul public trebuie să asigure, potrivit atribuțiilor ce îi revin, folosirea eficientă și conform destinației a banilor publici.

(4) Funcționarului public îi este interzis să utilizeze bunurile autorității publice pentru a desfășura activități publicistice, didactice, de cercetare sau alte activități neinterzise de lege în interes personal.

Articolul 10. Conduita în cadrul relațiilor internaționale

(1) Funcționarul public care reprezintă autoritatea publică în cadrul unor organizații internaționale, instituții de învățământ, conferințe, seminare și alte activități este obligat să aibă o conduită, care să nu prejudicieze imaginea țării și a autorității publice pe care le reprezintă.

(2) Funcționarul public aflat în deplasare de serviciu este obligat să aibă un comportament corespunzător regulilor de protocol și să respecte legile țării gazdă.

(3) În relațiile cu reprezentanții altor state, funcționarului public îi este interzis să exprime opinii personale privind aspectele naționale sau disputele internaționale.

Articolul 11. Cadouri și avantaje

(1) Funcționarului public îi este interzis să solicite sau să accepte cadouri, servicii, favoruri sau alte avantaje care îi sunt destinate personal sau familiei, rudelor, prietenilor, persoanelor fizice sau juridice cu care are sau a avut relații

de afaceri sau de natură politică, care oi pot influența corectitudinea on exercitarea funcției publice deținute sau pot fi considerate drept recompensă on raport cu atribuțiile sale de serviciu.

(2) Funcționarul public poate accepta, conform normelor de politețe și de ospitalitate unanim recunoscute, semne de atenție și suvenire simbolice a căror valoare nu depășește un salariu minim pe țară, stabilit prin hotărâre de Guvern.

(3) Cadourile acceptate cu încălcarea dispozițiilor alin. (2) se transmit on gestiunea autorității publice respective on modul prevăzut de lege.

(4) Dacă funcționarului public i se propune un avantaj necuvenit, el trebuie să ia măsurile necesare pentru a-și asigura protecția:

a) să refuze avantajul necuvenit; acesta nu trebuie acceptat pentru a fi folosit ca probă;

b) să oncerce să identifice persoana care i-a făcut propunerea;

c) să-și asigure martori, de exemplu, colegii de serviciu;

d) să onscrie detaliat aceste acțiuni ontr-un registru oficial special;

e) să raporteze imediat această tentativă superiorului său ori, direct, autorităților competente;

f) să-și desfășoare activitatea on mod normal, on special cea pentru care i s-a oferit avantajul necuvenit.

Articolul 12. Conflictul de interese

(1) Funcționarul public este obligat să evite conflictul de interese.

(2) Orice conflict de interese declarat de către un candidat la funcția publică trebuie să fie aplanat ponă la numirea sa on funcție.

(3) Procedura privind declararea și soluționarea conflictelor de interese este reglementată de legislația cu privire la conflictul de interese.

Articolul 13. Obligațiile funcționarului public cu funcție de conducere

(1) Funcționarul public cu funcție de conducere are obligația să promoveze normele de conduită și să asigure respectarea acestora de către funcționarii publici din subordine.

(2) On exercitarea atribuțiilor specifice funcțiilor publice de conducere, funcționarul public are obligația:

a) să asigure egalitatea de șanse și tratament on ceea ce privește cariera funcționarilor publici din subordine;

b) să examineze și să aplice cu obiectivitate criteriile de evaluare a competenței profesionale pentru personalul din subordine, on cazul on care propune sau aprobă promovări, transferuri, numiri sau eliberări din funcții ori acordă stimulente materiale sau morale, excluzond orice formă de favoritism sau discriminare;

c) să evite criteriile discriminatorii, de rudenie, afinitate sau alte criterii neconforme cu normele de conduită, prevăzute de Cod on accesul sau promovarea on

funcția publică;

d) să întreprindă acțiunile necesare pentru prevenirea corupției în rândul funcționarilor publici din subordine, precum și să poarte răspundere pentru eșecurile survenite ca urmare a îndeplinirii necorespunzătoare a acțiunilor în cauză.

Capitolul IV DISPOZIȚII FINALE

Articolul 14

(1) Prezenta lege intră în vigoare la 1 ianuarie 2009.

(2) Guvernul:

a) în termen de 6 luni de la data publicării prezentei legi:

- va aduce actele sale normative în concordanță cu prevederile prezentei legi;

Societatea civilă și statul de drept

PERFECTIONAREA PROCEDURII DE RIDICARE A EXCEPȚIEI DE NECONSTITUȚIONALITATE ON REPUBLICA MOLDOVA

Victor PUȘCAȘ,
judecător la Curtea Constituțională
a Republicii Moldova,
doctor on drept

SUMMARY

The most important victory of the judicial and law reform in the Republic of Moldova, which gives independence to the judges, is in our opinion the right of judicial bodies not to apply normative acts contravening the Constitution in the solution of either civil, penal or administrative conflicts. In such cases, the legal institutions have the right to request the control of the constitutionality of the applicable normative acts in the solution of conflicts in whose aim the legislator has introduced the procedure of checking the exception from constitutionality.

Ce onseamnă excepția de neconstituționalitate? On opinia unor autori¹, excepția de neconstituționalitate reprezintă o procedură de inițiere de către instanțele de judecată, din oficiu sau la cererea persoanelor dependente de actul justiției, a controlului conformității cu normele constituționale a unui act normativ, care va fi aplicat sau deja a fost aplicat la soluționarea litigiului.

On prezent, excepția de neconstituționalitate reprezintă singura cale pentru persoanele fizice de a supune controlului constituționalității actele normative presupuse neconstituționale, on baza cărora au fost și trebuie să fie rezolvate litigiile.

Excepția de neconstituționalitate este considerată o cale indirectă,

deoarece controlul constituționalității poate fi efectuat numai prin instanța de judecată on cadrul examinării unei cauze judiciare.

Statistica Curții Constituționale ne demonstrează că această cale de control al constituționalității actelor normative aproape că nu funcționează.

On anii 1996, 1999, 2004 și 2006 Curtea Constituțională nu a examinat nici o excepție de neconstituționalitate; on 1997, 2001 și 2005 a examinat cote 2 excepții anual; on 2000, 1998, 2000, 2002 și 2003 - cote una. On total au fost pronunțate 10 hotărâri asupra

excepțiilor de neconstituționalitate; 11 sesizări n-au fost admise spre examinare.

Vom menționa că pe parcursul anilor 1996–2006 Curtea Constituțională a recunoscut neconstituționale integral sau parțial 174 de acte normative. Această statistică demonstrează prevalența controlului constituțional abstract al actelor normative enumerate în art.135 alin.(1) lit.a) față de controlul concret, prevăzut de art.135 alin.(1) lit.g) din Constituție și efectuat la solicitarea instanțelor judecătorești prin intermediul Curții Supreme de Justiție.

Care este cauza? Vom încerca să răspundem la această întrebare, analizând factorii subiectivi și obiectivi, care limitează persoanele fizice și juridice, precum și instanțele judecătorești să recurgă la ridicarea excepției de neconstituționalitate, drept garanție a efectuării unei justiții conforme standardelor internaționale.

Unul din factorii principali, în opinia noastră, rezidă în conștientizarea necesității folosirii mecanismului excepției de neconstituționalitate de către judecători, procurori, avocați și alți participanți la procesul judiciar.

Ce se are în vedere? Practica Curții Constituționale confirmă faptul că instanțele judecătorești ridică rareori excepția de neconstituționalitate din propria inițiativă. Deseori ele resping în mod neîntemeiat demersurile sau le satisfac neverificând care anume normă sau parte a normei aplicabile la rezolvarea litigiului se află în legătură causală nemijlocit cu litigiul². Nu este folosit nici dreptul de a ridica excepția de neconstituționalitate la orice etapă a procesului judiciar: în prima instanță,

în instanța de apel sau în instanța de recurs (ordinar și neordinar) și altele.

În opinia noastră, în societate mai persistă regula aplicării oarbe a normelor de drept, cunoscută regimului sovietic, în care domina concepția prezumției constituționalității normelor de drept adoptate de autoritățile publice centrale. La nivel informațional există o supraapreciere a Convenției Europene a Drepturilor Omului, în defavoarea aplicării normelor constituționale la rezolvarea litigiilor. Probabil, această opinie s-a creat sub presiunea multiplelor cauze pierdute la CEDO și a recomandărilor insistente ale instanțelor judecătorești ierarhic superioare de a aplica direct normele Convenției. Pentru confirmare aș putea aduce mai multe exemple pe care le-am expus la diferite forumuri și în literatura de specialitate.

Mă voi limita la un caz recent. În ziarul „Moldova Suverană” din 27 noiembrie 2007³, în care se analizează Hotărârea CEDO din 9 octombrie 2007 în cauza Klionov versus Moldova⁴ privind „modificarea alin.(2) art. 437 CPC, în special excluderea sintagmei „...prevederile art.85 alin.(4) și ale art.86 neavând incidență”, autorul comentariului deduce următoarele: „Or, instanțele judecătorești au obligația să aplice în mod direct concluziile Curții Europene în orice caz concret ce este supus aprecierii lor, fără să aștepte modificările necesare în Codul de procedură civilă”.

Presupunem că sintagmele, la care face referire autorul comentariului, contravin Constituției, în opinia lui, însă, este mai simplu de a aplica direct prevederile Convenției în baza

art. 46, decot de a supune controlului constituționalității actele normative care contravin Constituției.

Consider că tendința de diminuare a rolului Constituției Republicii Moldova în raport cu CEDO necesită a fi schimbată. Pentru că:

- normele procedurii civile și penale obligă instanțele judecătorești să supună controlului constituționalității actele normative care contravin Constituției⁵;

- hotărârile explicative ale Plenului Curții Supreme de Justiție nr.2 din 30 ianuarie 1996 și nr.17 din 19 iunie 2000⁶ obligă instanțele judecătorești să verifice nu numai circumstanțele de drept și de fapt ale litigiului, dar și să pună actul normativ în balanța justiției, verificându-l atât din punctul de vedere al constituționalității, cât și al conformității cu Convenția Europeană;

- Curtea Europeană pentru Drepturile Omului recomandă statelor – membre ale Consiliului Europei să rezolve conflictele la nivel național și să aplice mai întâi legislația națională, care nu contravine Constituției statului, respectiv Convenției Europene. Curtea de la Strasbourg privește excepția de neconstituționalitate ca o prelungire a accesului la justiție, inclusiv la Curtea Constituțională.

În cazul *Boicenکو versus Moldova*⁷ Curtea de la Strasbourg a recunoscut următoarele: „Chiar și admitând faptul că articolele invocate de Guvern ar fi permis detenția reclamantului, aceasta ar contraveni art.25 din Constituție, care prevede în termeni clari că arestarea se face în temeiul unui mandat, pentru o durată de cel mult 30 de zile”.

Și mai categoric s-a pronunțat Curtea de la Strasbourg în cazul *S. Pronina versus Ucraina*⁸. S-a constatat că „în sistemul de drept al Ucrainei, în care persoanele fizice nu au dreptul la adresări individuale la Curtea Constituțională a Ucrainei, instanțele judecătorești naționale sunt obligate să verifice conformitatea actelor normative cu Constituția și dacă apar suspiciuni privind constituționalitatea actelor (n.a.) să se adreseze cu un demers pentru deschiderea procesului de jurisdicție constituțională”. În acest caz Curtea Europeană a conchis că instanțele judecătorești ucrainene de mai multe niveluri n-au făcut nici o încercare de a supune controlului constituționalității actele normative aplicabile la soluționarea litigiului. O situație similară, în opinia noastră, există și în Republica Moldova.

Practica ne demonstrează că pot fi pierdute la CEDO cauzele și în caz de neridicare a excepției de neconstituționalitate.

Al doilea factor este perfecționarea mecanismului excepției de neconstituționalitate. Pentru prima dată instituția excepției de neconstituționalitate a fost introdusă în Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. Art.135 alin.(1) lit.g) stipulează că Curtea Constituțională „rezolvă cazurile excepționale de neconstituționalitate a actelor juridice, sesizate de Curtea Supremă de Justiție”.

Vom menționa că într-o perioadă de aproximativ 10 ani legislatorul a revăzut de câteva ori procedura ridicării excepției de neconstituționalitate și nu întotdeauna a reușit.

De exemplu, on Codul de procedură civilă excepția de neconstituționalitate a fost introdusă pentru prima dată prin Legea nr.942 din 18 iulie 1996⁹.

Din mecanismul prevăzut de art.11 CPC on redacția precedentă putem deduce următoarele:

- instanțelor judecătorești li s-a impus obligația să verifice conformitatea actului normativ aplicabil la rezolvarea litigiului cu Constituția; dacă instanța ajungea la concluzia că actul normativ adoptat după 27 august 1994 contravine Constituției, era obligată să nu-l aplice, dar conform procedurii, să-l remită prin intermediul Curții Supreme de Justiție Curții Constituționale pentru controlul constituționalității;

- instanței judecătorești i s-a acordat un anumit nivel de independență față de Curtea Supremă de Justiție. Curtea Supremă nu era on drept să se pronunțe asupra sensului propunerii făcute de instanța ierarhic inferioară, dar era obligată să formuleze sesizarea și să o prezinte Curții Constituționale;

- era clară competența on materie a Curții Supreme de Justiție, ca instanță judecătorească de drept comun, și a Curții Constituționale, ca instanță de control constituțional.

Noul Cod de procedură civilă (on vigoare din 12.06.2003),¹⁰ prevedea on art.12 același mecanism, cu unele excepții. Art.12 din Codul de procedură civilă stipula că „Curtea Supremă de Justiție examinează propunerea și, dacă aceasta este ontemeiată, adresează Curții Constituționale sesizarea on conformitate cu prevederile Codului jurisdicției constituționale”. Sintagma „dacă propunerea este ontemeiată” a creat, on opinia noastră, un șir de

dificultăți, care au influențat negativ actul justiției.

Prin aceste modificări:

- s-a limitat dreptul judecătorilor, curților de apel și instanțelor judecătorești specializate de a contesta actele normative ce contravin Constituției, on baza cărora puteau fi rezolvate litigiile;

- on problemele aplicării normelor de drept neconforme Constituției, instanțele judecătorești inferioare au devenit dependente de opinia Curții Supreme de Justiție;

- Curtea Supremă de Justiție, contrar art.134 alin.(1) din Constituție, a devenit on problema dată a doua autoritate de jurisdicție constituțională on Republica Moldova. Ea determină constituționalitatea actului normativ considerat neconstituțional de instanțele judecătorești inferioare;

- s-a redus inițiativa judecătorească pentru controlul constituțional al actelor normative.

Sontem de părere astfel că la aplicarea restronsă a excepției a influențat și opinia unor specialiști¹¹, care cereau Parlamen-tului „abilitarea Curții Supreme de Justiție cu dreptul de a se pronunța pe marginea admisibilității propunerilor instanțelor judecătorești, ierarhic inferioare privind ridicarea excepției de neconstituționalitate”.

La 21 iulie 2006, Legislatorul a modificat iarăși Codul de procedură civilă¹², prin Legea nr.244-XVI din 21 iulie 2006, introducnd un nou articol, articolul 12¹ „Ridicarea excepției de neconstituțio-nalitate”, on care au fost introduse noi reglementări.

Astfel, conform noii proceduri, orice instanță de judecată poate sesiza direct

Curtea Constituțională fără intermedierea Curții Supreme de Justiție. Sesizarea Curții Constituționale poate avea loc nu numai la orice etapă a procedurii, dar și la etapa de executare a hotărârii pronunțate. Până la adoptarea hotărârii Curții Constituționale se suspendă nu numai procedura de examinare a pricinii, dar și procedura de executare a hotărârii judecătorești.

Considerăm că aceste reglementări conduc la perfecționarea procedurii ridicării excepției de neconstituționalitate.

Oferind însă fiecărei instanțe judecătorești dreptul de a ridica excepția de neconstituționalitate direct la Curtea Constituțională, Legislatorul n-a ținut cont de faptul că, potrivit art.135 alin. (1) lit.g), acest drept oi revine exclusiv Curții Supreme de Justiție. Curtea Constituțională, examinând sesizările judecătorilor Fălești¹³ la 26.03.07, și a sectorului Roșcani¹⁴ mun. Chișinău la 19.06.07, nu le-a acceptat spre examinare menționând, on fond că Curtea Constituțională poate fi sesizată doar de subiecții indicați on art.25 din Legea cu privire la Curtea Constituțională

(inclusiv Curtea Supremă de Justiție), on privința actelor normative stipulate on art.135 alin.(1) lit.a), iar on baza art.135 alin.(1) lit.g) – exclusiv de Curtea Supremă de Justiție, la propunerea judecătoriei ordinare. Nici on Constituție, nici on Legea cu privire la Curtea Constituțională, nici on Codul jurisdicției constituționale, instanțele judecătorești, cu excepția Curții Supreme de Justiție, nu sunt recunoscute ca subiect cu drept de sesizare la Curtea Constituțională. Astfel, doar Curtea Supremă de Justiție poate ridica on fața Curții Constituționale excepția de neconstituționalitate a actului normativ.

Pentru a abilita fiecare instanță judecătorească cu dreptul de a ridica excepția de neconstituționalitate, este necesar de a modifica art.135 din Constituție, expunond lit.g) on următoarea redacție: „Curtea Constituțională rezolvă cazurile excepționale de neconstituționalitate a actelor normative, sesizate de instanțele judecătorești”. Astfel, s-ar finaliza procedu-ra excepției de neconstituționalitate.

Una dintre problemele mult discutate la ora actuală este lărgirea atribuțiilor Curții Constituționale și ondeosebi introducerea plongerii constituționale. Deși problema se discută pe parcursul a 10 ani, oncă nu a fost formulată propunerea finală. După părerea noastră, nu se face o distincție clară ontre obiectul plongerii constituționale și obiectul excepției de neconstituționalitate. Dacă obiectul plongerii constituționale poate fi orice acțiune (inacțiune) sau omisiune a autorităților publice privind respectarea drepturilor și libertăților fundamentale, obiectul excepției de neconstituționalitate ol constituie doar actele normative ale autorităților publice.

Ambele atribuții trebuie să onglobeze astfel de principii de bază, cum ar fi asigurarea accesului la justiție, asigurarea dreptului la apărare, asigurarea dreptului la o justiție imparțială, obiectivă și echitabilă și alte principii constituționale.

BIBLIOGRAFIE

¹ V. Zubco. Curtea Constituțională – unica autoritate politico-jurisdicțională. Chișinău, 2000; A.Arseni. Drept constituțional și instituții politice. Vol.1, Chișinău, CEP USM, 2005; N.Osmochescu. Curtea Constituțională la doi ani de activitate. Buletinul tinerilor juriști, 1997, nr.1; V. Pușcaș. Unele probleme privind excepția de neconstituționalitate. Revista Națională de Drept, 2006, nr. 4; V.Pușcaș. Ombunătățirea sau onrăutățirea mecanismului de ridicare a excepției de neconstituționalitate, Legea și viața, 2007, nr.2.

² Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.184 – 187/24 din 14.12.2007.

³ Ion Muruianu. Realizarea dreptului de acces efectiv la justiție prin prisma achitării taxei de stat. „Moldova Suverană”, 27.11.2007.

⁴ <http://www.dejure.md>

⁵ Art.7, art.12 din CPC, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.104-110/441 din 07.06.2003.

⁶ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.2 din 30 ianuarie 1996 Cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Constituției Republicii Moldova. Culegere de hotărâri explicative ale Curții Supreme de Justiție. Chișinău 2002; Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.17 din 19 iunie 2000 Privind aplicarea on practica judiciară de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Culegere de hotărâri explicative ale Curții Supreme de Justiție. Chișinău, 2002.

⁷ Cazul Boicenko versus Moldova (nr. 41088/05) <http://cmiskp.cchr.coe.int>

⁸ Cazul S.Pronina versus Ucraina (nr. 63566/00.2006) <http://cmiskp.cchr.coe.int>

⁹ Legea nr.942 din 18 iulie 1996 pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 81-82/763 din

CONSTITUIREA SINDICATELOR - BAZA DREPTULUI CONSTITUȚIONAL DE ASOCIERE

Nicolae ROMANDAȘ,
doctor on drept, conferențiar universitar

SUMMARY

According to the Law on Syndicates (No.1129-XIV/2000), Trade Unions are defined as social organizations formed on benevolent principles of entities united by common interests, including the ones that deal with their activity and which are constituted in the aim of defending the professional, economic, labour and social collective and individual rights and interests. The present article reveals the fact that according to the legislation in force different categories of people can form a syndicate. Employees, public functionaries, free lance professionals (lawyers, notaries) etc can be among these. Neither the Code on Labour of January 28, 2003, nor the Law on Syndicates restricts the citizens' rights to associate in trade unions.

Prin Legea sindicatelor (nr. 1129-XIV/2000)¹, sindicatele sunt definite ca organizații obștești din care fac parte, pe principii benevole, persoane fizice unite după interese comune, inclusiv ce țin de activitatea lor și constituite în scopul apărării drepturilor și intereselor profesionale, economice, de muncă și sociale colective și individuale ale membrilor lor.

Se impune o importantă precizare, potrivit căreia, interesele salariaților

unității în cadrul parteneriatului social pot fi reprezentate și de reprezentanții aleși ai acestora. Reieșind din prevederile art. 21 alin. 2 din Codul muncii al Republicii Moldova (în continuare – CM al RM)², reprezentanții salariaților constituie o alternativă a sindicatelor, ei putând acționa doar în lipsa acestora. Coexistența lor este exclusă.

Existența reprezentanților salariaților nu este obligatorie. Legea instituie doar o posibilitate și nu o obligație pentru salariați de a-și alege reprezentanții.

Omputernicirile reprezentanților aleși ai salariaților, modul de exercitare a acestora, precum și durata și limitele mandatului lor, se stabilesc de adunarea generală (conferința) a salariaților (art. 21 alin. 1 din CM al RM). Comentând acest text normativ, considerăm că legiuitorul trebuie să reflecte orientativ cele mai importante atribuții ale reprezentanților aleși ai salariaților.

On urma examinării Legii RM nr. 1129-XIV/2000, conchidem că principiile care stau la baza organizării și funcționării sindicatelor ar putea fi sintetizate astfel:

- sindicatele se constituie on mod benevol on baza dreptului constituțional de asociere, nimeni neputond fi constrons să facă parte sau nu dintr-un sindicat, ori să se retragă sau nu dintr-un asemenea sindicat. Acest principiu cunoaște și o anumită concretizare. Reieșind din prevederile art. 6 alin. 2-3 al Legii Republicii Moldova nr. 1129-XIV/2000, se interzice:

- a condiționa angajarea la lucru, avansarea on serviciu, precum și concedierea persoanei din cauza apartenenței la un anumit sindicat, din cauza onscrierii sau ieșirii din sindicat;

- a influența persoanele prin amenințare sau mituire, prin promisiuni (de a ombunătăți condițiile de muncă, de serviciu, de studii etc.), on scopul de a le obliga să renunțe la onscrierea on sindicat, să iasă dintr-un sindicat și să se onscrie on alt sindicat, să dizolve de sine stătător sindicatul sau prin alte acțiuni ilegale.

Sindicatele, on activitatea lor, sont independente față de autoritățile publice de toate nivelurile, față de partidele politice, față de asociațiile obștești, față

de patroni și asociațiile acestora, nu sont supuse controlului lor și nu li se subordonează. Datorită faptului că interesele sindicatului și ale angajatorului sont opuse (divergente), angajatorul, uneori, recurge la crearea, on cadrul unității, a unui sindicat paralel cu care să poată ajunge la onțelegere și care să se opună activității sindicatului inițial. Această practică este interzisă prin Convenția Organizației Internaționale a Muncii (on continuare – Convenția OIM) nr. 98/1949 „Privind aplicarea principiilor dreptului la organizație și de purtare a tratativelor colective”³, potrivit căreia organizațiile lucrătorilor și ale celor ce angajează trebuie să beneficieze de o protecție corespunzătoare contra tuturor actelor de amestec ale unora față de alții, fie direct, fie prin agenții lor sau membrii, on formarea, funcționarea și administrarea lor. On special, sont asimilate actele de amestec, măsurile ce tind să provoace crearea de organizații ale lucrătorilor, dominate de cel ce angajează sau o organizație a celor ce angajează, sau să susțină organizații ale lucrătorilor prin mijloace financiare sau on alt fel, on scopul plasării acestor organizații sub controlul celui care angajează sau al altei organizații a celor ce angajează;

- sindicatele beneficiază de protecție constituțională, inclusiv judiciară, ompotriva acțiunilor discriminatorii, care urmăresc limitarea libertății la asociere on sindicate și activității lor, desfășurate conform statutului.

Din definiția legală a noțiunii de sindicate, se desprind următoarele trăsături caracteristice ale sindicatelor:

- sindicatele se constituie on temeiul dreptului de asociere consfințit de

Constituție. Acest drept face parte din categoria drepturilor fundamentale ale omului; on virtutea lui, orice salariat are dreptul de a ontemeia și de a se afilia la syndicate pentru apărarea intereselor sale (art. 42 alin. 1 din Constituția RM⁴);

- syndicatele oși desfășoară activitatea on temeiul statutelor proprii, cu condiția de a fi corespunzătoare prevederilor legale;

- syndicatele se constituie on scopul apărării drepturilor și intereselor profesionale, economice, de muncă și sociale colective și individuale ale membrilor lor. Această trăsătură denotă faptul că syndicatele nu se pot organiza pentru a urmări obiectivele politice.

Realizond o imagine retrospectivă asupra rolului syndicatelor on societate, menționăm faptul că, on trecutul sovietic al țării noastre, syndicatele erau privite ca unul dintre cele mai importante elemente ale organizării politice a societății. On aceste condiții, funcția de apărare socială era realizată de către structuri syndicale ontr-un regim limitat.

Președintele Federației syndicatelor independente ale Rusiei M.V. Șmakov⁵ consideră că, on prezent, on Federația Rusă, nu este posibilă depolitizarea activității syndicatelor. On continuare, M. V. Șmakov remarcă faptul că syndicatele nu pot fi privite ca organizații, totalmente apolitice, ce se preocupă numai de probleme economice, deoarece, o astfel de atitudine limitează influența syndicatelor și restronge sfera lor de activitate;

- syndicatele sunt, prin natura lor juridică, subiecte ale dreptului privat. Această concluzie se ontemeiază pe faptul că syndicatele se pot constitui

numai ontr-un mod liber. Reieșind din legislația civilă, putem remarca faptul că ele se raportă la categoria persoanelor juridice ce au un scop nelucrative (necomerical).

Libertatea de asociere, inclusiv exercitarea drepturilor syndicale, face parte din categoria drepturilor civile și politice, fiind un drept civil și a drepturilor economice, sociale și culturale, ca drept economic și social.

Ca drept civil, libertatea de asociere este reglementată on Declarația universală a drepturilor omului din 1948 și on Pactul cu privire la drepturile civile și politice, iar ca drept economic și social, on Pactul omonim⁶.

Caracteristica libertății de asociere ca drept civil este realizată on art. 22 din Pactul cu privire la drepturile civile și politice. Astfel, la punctul 1 se prevede că: „Orice persoană are dreptul de a se asocia on mod liber cu altele, inclusiv dreptul de a constitui syndicate și de a adera la ele pentru ocrotirea intereselor sale”.

Limitele exercitării libertății de asociere sunt enunțate la punctul 2 din acest articol, care recunoaște statelor dreptul: a) de a impune limitări determinate de apărarea securității naționale, a securității publice, ordinii publice ori pentru a ocroti sănătatea sau moralitatea publică sau dreptul și libertățile altora; b) de a impune restricții legale on exercitarea acestui drept de către membrii forțelor armate și ai poliției.

Ca drept economic și social, libertatea de asociere include on sine 4 componente⁷: a) dreptul oricărei persoane de a forma, ompreună cu alte persoane, syndicate și de a se afilia la un syndicat la alegerea sa. Exercițarea acestui drept nu poate face obiectul

altor restricții decot cele prevăzute de lege și care constituie măsuri necesare într-o societate democratică, în interesul securității naționale sau al ordinii publice, ori pentru a ocroti drepturile și libertățile altora; b) dreptul sindicatelor de a forma federații sau confederații naționale și dreptul acestora din urmă de a forma organizații sindicale internaționale și de a se afilia la acestea; c) dreptul sindicatelor de a-și exercita liber activitatea; d) dreptul la grevă, exercitat în conformitate cu legile fiecărei țări.

În opinia autorului A. Țiclea, libertatea sindicală garantează fiecărui individ, care desfășoară o activitate profesională dreptul de a constitui un sindicat sau de a adera la acesta, ca și dreptul de a se retrage dintr-un sindicat, sau de a nu adera la el⁸.

Libertatea sindicală se poate manifesta atât pe plan individual, cât și pe plan colectiv.

Pe plan individual, libertatea sindicală se manifestă în dreptul recunoscut al oricărei persoane, care exercită o profesie de a adera în mod liber la un sindicat, de a se retrage când dorește din sindicat sau de a nu adera la nici un sindicat. N. Voiculescu a concluzionat că dreptul de asociere în sindicate este o premisă indispensabilă a exercitării depline a libertății sindicale⁹.

Reieșind din legislația în vigoare, mai multe categorii de persoane se pot sindicaliza. Printre acestea se numără: persoanele încadrate în muncă; funcționarii publici; persoanele care își exercită profesiuni liberale (avocații, notarii) etc. Nici Codul muncii din 28 martie 2003, nici Legea sindicatelor nu limitează dreptul cetățenilor la asociere

în sindicale.

În România, Legea sindicatelor nr. 54/2003¹⁰ (art. 4) prevede că nu se pot sindicaliza următoarele categorii de persoane: cele care dețin funcții de conducere; cele care dețin funcții de demnitate publică; magistrații și cadrele militare permanente.

Spre deosebire de libertatea sindicală individuală, libertatea sindicală colectivă privește organizațiile sindicale în întregul lor. În acest sens, menționăm faptul că, reieșind din dispozițiile art. 5 alin. 1 al Legii RM nr. 1129-XIV/2000, sindicatele sunt independente față de autoritățile publice de toate nivelurile, de partidele politice, de asociațiile obștești, precum și față de patroni; „sindicatul este în drept de sine stătător să-și elaboreze și să-și aprobe statutul și regulamentele administrative, să-și stabilească structura și să-și aleagă independent reprezentanții, să-și formeze aparatul, să-și desfășoare activitatea și să-și formuleze programul de acțiuni” (art. 9 alin. 1 din Legea RM nr. 1129-XIV/2000).

Prevederile legale invocate mai sus au o importanță deosebit de mare, dat fiind faptul că ele au menirea să evite constituirea și funcționarea așa-numitelor sindicate „galbene” aflate sub influența angajatorilor și care în activitatea lor promovează mai degrabă interesele acestora și nu ale salariaților¹¹.

În raporturile dintre diferite sindicate, libertatea sindicală colectivă se manifestă sub semnul egalității în drepturi. În confirmarea acestui fapt, putem invoca prevederile art. 5 alin. 2 din Legea RM nr. 1129-XIV/2000, potrivit căroră: „Sindicatele sunt egale în drepturi și pot să colaboreze cu orice centre sindicale, inclusiv din alte țări, cu organizații

sindicale internaționale, regionale și cu alte organizații similare”.

Sindicatul se ontemeiază, benevol, pe bază de interese comune (profesie, ramură etc.) și activează, de regulă, la ontreprinderi, on instituții și organizații, indiferent de forma juridică de organizare și de tipul de proprietate, de apartenența departamentală sau ramurală. Angajatorul nu este on drept să ompiedice asocierea persoanelor fizice on sindicat.

Analizond dispozițiile art. 7 alin. 2 din Legea nr. 1129-XIV/2000, constatăm că legea oferă posibilitatea organizării sau onscrierii on sindicate și șomerilor, persoanelor care nu sont angajate, precum și celor care exercită legal o activitate de muncă on mod individual. Sontem, probabil, on prezența unei tehnici legislative defectuoase, deoarece legiuitorul recurge la noțiuni imprecise (organizarea și onscrierea on sindicate) ce nu se ontolnesc on alte texte normative. Astfel, Constituția Republicii Moldova (art. 42 alin.1) ontrebuințează, on acest sens, noțiunile de ontemeiere și afiliere la sindicate.

Sontem de părere că persoanelor care nu sont angajate și șomerilor trebuie să li se recunoască numai dreptul de asociere la sindicate (nu și de ontemeiere a acestora).

Ar fi incorect să nu oficializăm argumentele de care s-a condus legiuitorul nostru cond a admis posibilitatea ontemeierii și asocierii on sindicate a persoanelor neangajate și a celor care exercită o activitate de muncă on mod individual. Astfel, analizond Amendamente și propuneri la proiectul Legii sindicatelor, concluzionăm că legiuitorul s-a condus de următoarele: potrivit art. 42 din Constituție, dreptul de a

ontemeia sindicate este prevăzut pentru salariați. Onsă, reieșind din dispozițiile art. 4 al Legii Supreme, dispozițiile constituționale privind drepturile omului se interpretează și se aplică on corespundere cu Declarația Universală a Drepturilor Omului¹², cu pactele și tratatele la care Republica Moldova este parte. On urma analizei prevederilor art. 23 alin. 4 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, se poate constata că orice persoană are dreptul de a ontemeia și a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

Argumentele legiuitorului nostru nu și-au găsit confirmarea on instrumentele Organizației Internaționale a Muncii. Astfel, on Convenția OIM nr. 87/1948 „Privind libertatea asocierii și protecția dreptului la organizație”¹³ se face dinstincție ontre lucrători și cei care angajează, ontre organizațiile lucrătorilor și organizațiile celor ce angajează, rezultond, on mod evident, că on toate cazurile convenția se referă la persoane, care oși desfășoară activitatea on temeiul raporturilor de muncă.

On doctrina rombnă¹⁴ s-a ilustrat că nu se pot sindicaliza persoanele care nu exercită o activitate profesională: șomerii, pensionarii, studenții și elevii. On argumentarea acestei concluzii, autorii rombni invocă faptul că scopul sindicatelor este acela de a apăra drepturile prevăzute și on contractele colective de muncă, precum și de a promova interesele profesionale, economice etc. ale membrilor lor. Or, pensionarii, studenții ș.a. nu sont supuși contractelor colective de muncă și nici nu au interese derivate din exercitarea unor profesii¹⁵.

Deși Legea sindicatelor conține multe

inovații binevenite, totuși ea conține și unele lacune. Astfel, art. 15 alineatul 1 din legea nominalizată prevede că acei conducători ai unităților economice on care nu s-au constituit organizații sindicale, nu pot fi membri ai comisiilor pentru negocieri colective. Această condiționare a includerii patronilor on comisiile pentru negocieri colective on funcție de constituirea organizației sindicale primare contravine art. 42 din Constituție și art. 5 din Carta Socială Europeană Revizuită¹⁶, potrivit căreia muncitorii și patronii sont on drept să constituie organizații la alegerea lor.

On doctrină se discută dacă o persoană poate fi, concomitent, membră a două sau mai multe organizații sindicale. On opinia noastră, acest lucru este posibil, deoarece, nici Legea sindicatelor, nici instrumentele internaționale la care Republica Moldova este parte (Convenția OIM nr. 87 „Privind libertatea asocierii și protecția dreptului la organizație”) nu prevăd, on acest sens, nici o restricție. Cu toate acestea, apreciem că libertatea sindicală a sindicaliștilor, care oși desfășoară activitatea on alte unități urmează să fie restronsă, deoarece, on unele cazuri, aceasta poate atenta la confidențialitatea activității angajatorului. Ca urmare, considerăm drept oportună consfințirea, prin dispozițiile statutelor organizațiilor sindicale, a limitării (sau, chiar, a interdicției) dublei apartenențe la structuri sindicale distincte.

On conformitate cu art. 8 alin. 2 din Legea nr. 1129-XIV/2000, organizația sindicală primară se constituie din inițiativa a cel puțin 3 persoane, considerate fondatori. On acest scop, fondatorii se ontrunesc la adunarea (conferința) constituantă a organizației

sindicale la care: se adoptă hotărœrea de constituire a organizației sindicale; se aleg organele și/sau persoanele de conducere: comitetul (biroul) sindical, comisia de cenzori, președintele (vice-președintele) organizației sindicale; se adoptă hotărœrea de afiliere la federația (confederația) sindicală deja existentă.

Se cere menționat că organizația sindicală primară nou-creată trebuie să se afilieze la o federație sau confederație sindicală deja existentă. Această concluzie se ontemeiază pe dispozițiile art. 10 alin. 5 din Legea sindicatelor potrivit cărora, organizația sindicală primară obține drepturi și obligații de persoană juridică, potrivit statutelor centrelor sindicale național-ramurale sau național-interramurale onregistrate.

On Republica Moldova predomină opinia potrivit căreia, prin afilierea la o federație (confederație) sindicală, organizația sindicală nou-creată va beneficia de mai multe avantaje, cum ar fi¹⁷:

- va primi, la solicitare, ajutorul necesar pentru elaborarea și negocierea contractului colectiv de muncă, precum și altă asistență (juridică, informațional-metodică etc.), din partea federației sindicale respective;

- prin intermediul organelor de conducere ale federației sindicale, va putea operativ să facă demersuri către organele puterii de stat, forurile internaționale abilitate on domeniul apărării drepturilor de muncă și sociale ale salariaților;

- va obține sprijin și solidaritate sindicală on cazul desfășurării unor acțiuni de protest etc.

Dispozițiile legale, ce țin de obligativitatea afilierii organizației sindicale

primare la o federație (confederație) sindicală, pot fi supuse unei critici vehemente. Astfel, legiuitorul procedează într-un mod inconsecvent, menționând, pe de o parte, că, potrivit art. 8 alin. 4 al Legii sindicatelor, „sindicatelor se pot asocia centre sindicale ramurale sau interramurale teritoriale...”, iar, pe de altă parte, condiționând dobândirea personalității juridice de afilierea la structuri sindicale ierarhic superioare (art. 10 alin. 5 din Legea citată mai sus).

În același timp, este necesar a releva faptul că dispozițiile art. 10 alin. 5 din Legea sindicatelor încălcă principiul egalității în drepturi a sindicatelor, deoarece, legiuitorul, obligând organizațiile sindicale primare și centrele sindicale teritoriale să se afilieze la o federație sindicală, pune în pericol independența (autonomia) acestor structuri sindicale.

Din analiza prevederilor Legii patronatelor (nr. 976-XIV/2000) concluzionăm că, spre deosebire de mișcarea sindicală, dreptul patronilor la asociere (la constituirea asociațiilor patronale) nu cunoaște condiționări de tipul obligativității asocierii la o federație sau confederație patronală.

Ținem să menționăm faptul că structurile sindicale la nivel național (de tip federație sau confederație sindicală) se întemeiază prin parcurgerea anumitor etape. Prima dintre ele se referă la elaborarea proiectului de statut și aprobarea acestuia la adunarea generală a membrilor fondatori. A doua etapă se referă la înregistrarea sindicatului în calitate de persoană juridică.

Cele mai multe dificultăți se întâlnesc la elaborarea și redactarea statutului federației sau confederației sindicale,

prin care se stabilește modul de constituire, structura organizațională și funcționarea sindicatului respectiv, care apoi se supune votului adunării de constituire.

Potrivit art. 9 alin. 3 al Legii nr. 1129-XIV/2000, statutul sindicatului va cuprinde prevederi cel puțin cu privire la: a) denumirea și sediul sindicatului; b) scopurile și sarcinile sindicatului, metodele și formele de realizare a lor; c) modul în care se dobândește și încetează calitatea de membru al sindicatului; d) drepturile și obligațiile membrilor de sindicat; e) cuantumul cotizațiilor și modul lor de încasare; f) denumirea organelor de conducere, modul lor de alegere și de revocare, durata mandatelor și atribuțiile lor; g) condițiile de deliberare a adunărilor, conferințelor, congreselor pentru adoptarea statutului, modificarea lui și adoptarea altor hotărâri; h) structura organizațională, modalitatea comasării, aderării, divizării sau dizolvării sindicatului, precum și a distribuirii, transmiterii ori lichidării patrimoniului lui; i) modalitatea asocierii în centre sindicale sub formă de federații, confederații.

Statutul sindicatului nu poate conține prevederi contrare Constituției și Legii sindicatelor nr. 1129-XIV din 7 iulie 2000.

Conform art. 10 alin. 1 al Legii nr. 1129-XIV/2000, calitatea de persoană juridică a sindicatului la nivel național-ramural și național-interramural apare din momentul înregistrării lui de către Ministerul Justiției.

Ministerul Justiției este obligat să adopte, în termen de o lună de la data prezentării documentelor specificate mai sus, decizia de a înregistra sindicatul și de a elibera certificatul de înregistrare

de stat sau de a refuza onregistrarea, argumentond decizia dată.

Neonregistrarea sindicatului on termenul stabilit sau refuzul de a onregistra din motive pe care fondatorii le consideră neontemeiate poate fi contestat on instanța de judecată on modul prevăzut de Legea contenciosului administrativ nr. 793-XIV din 10 februarie 2000¹⁸.

Referitor la cerințele legale ce țin de onregistrarea sindicatelor, se cere relevat faptul că ele nu depășesc și nu intră on conflict cu prevederile art. 5 al Cartei Sociale Europene Revizuite. Astfel, on Repere practice privind aplicarea Cartei Sociale Europene Revizuite și elaborarea rapoartelor naționale¹⁹ se menționează că onregistrarea obligatorie nu lezează dreptul sindical cu condiția că: a) există protecția cuvenită contra abuzului de putere, on cazul refuzului de a onregistra sindicatul; b) taxa de onregistrare este rezonabilă; c) exigențele privind numărul minim de membri nu sunt abuzive. Din examinarea Legii RM nr. 1129-XIV/2000, rezultă că principiile, care stau la baza organizării și funcționării sindicatelor ar putea fi sintetizate astfel:

On calitate de persoană juridică, sindicatul dispune de un patrimoniu, are dreptul de a contracta și de a figura on justiție on calitate de reclamant sau

porot, este responsabil pentru actele sale licite și ilicite.

Sindicatul este titularul unui patrimoniu. Reieșind din prevederile art. 25 alin. 2 al Legii nr. 1129-XIV/2000, patrimoniul sindicatelor include: ontreprinderi, terenuri, clădiri de producție și nelegate de producție, instalații, instituții balneo-sanatoriale, turistice, sportive și alte instituții de ontemare, instituții de culturalizare, științifice și de onvățământ, fond locativ, bănci, tipografii, edituri, valori mobiliare, utilaj, inventar și alte bunuri.

Patrimoniul sindicatelor este inviolabil, indivizibil și nu poate fi naționalizat, onsușit, onstrăinat sau gestionat de alte persoane, inclusiv de autoritățile publice, fără acordul proprietarului.

Subiecți ai dreptului de proprietate a sindicatelor sont organizațiile sindicale și asociațiile acestora, care au statut de persoană juridică. Persoana fizică, membru al organizației sindicale, nu are drept de proprietate asupra cotei din patrimoniul sindicatelor.

O altă consecință a personalității juridice este aceea că sindicatele pot oncheia diferite contracte, convenții sau acorduri cu alte persoane juridice și cu persoane fizice. Cel mai important dintre ele este contractul colectiv de muncă, oncheiat on urma negocierii condițiilor de muncă, on corespundere

cu prevederile art. 26-41 din Codul muncii al Republicii Moldova.

Sindicatul poate figura ca reclamant sau porot on fața oricărei instanțe de judecată. De asemenea, sindicatul poate intenta o acțiune civilă on vederea apărării drepturilor și intereselor membrilor săi și ale altor persoane on temeiul art. 73 din Codul de procedură civilă²⁰ al RM și art. 21 din Legea nr. 1129-XIV/2000. Ca o concretizare la cele expuse mai sus, vom remarca faptul că sindicatul poate adresa on judecată cerere on apărarea drepturilor și intereselor legitime ale membrului său numai on temeiul cererii scrise a acestuia.

Ca orice persoană juridică, sindicatul are organe proprii de conducere, care acționează în numele său. Responsabilitatea sindicatului poate fi contractuală (de exemplu, în cazul nerespectării contractului colectiv de muncă) sau delictuală (de exemplu, în cazul unei greve organizate în mod ilegal).

În doctrina juridică²¹ s-a discutat în privința unor aspecte ce țin de răspunderea juridică a sindicatului pentru declanșarea unei greve în mod ilegal. Codul muncii (art. 370 alin. 2) prevede, în acest sens, că instanța de judecată, care a constatat ilegalitatea grevei va obliga organizatorii grevei (sindicatul) să repare prejudiciul material și cel moral cauzate, conform Codului muncii și altor acte normative în vigoare.

Nu suntem de acord cu legiuitorul care concepe răspunderea persoanelor vinovate de organizarea și declanșarea grevei ilegale drept una de natură materială (de dreptul muncii). Ea nu poate fi o răspundere materială, deoarece paguba adusă unității nu are legătură cu munca acelor persoane, ci cu inactivitatea lor. În afară de aceasta, sindicatul (nu se află în raporturi de muncă cu angajatorul, iar reprezentanții salariaților nu organizează și nu conduc acele acțiuni revendicative în temeiul contractelor lor individuale de muncă.

Concluzionăm că organizatorii grevei, declarate sau organizate în mod nelegitim, suportă răspunderea civilă delictuală. Deci, dreptul angajatorului la despăgubiri în cazul încetării colective a lucrului se întemeiază pe dispozițiile art. 1398 din Codul civil al Republicii Moldova.

BIBLIOGRAFIE

¹ "Monitorul Oficial al Republicii Moldova", nr.130-132, 2000.

² "Monitorul Oficial al Republicii Moldova", nr.159-162 din 29.07.2003.

³ În vigoare pentru Republica Moldova din 12 august 1997, Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova, nr. 593-XIII din 26 septembrie 1995.

⁴ Constituția Republicii Moldova, adoptată de Parlamentul RM la 29 iulie 1994, Chișinău, „Moldpresă”, 1997.

⁵ М.В. Шмаков. Политическая роль профсоюзов в обществе // Профсоюзы на защите прав трудящихся: Российско-финский сборник научных статей. – Санкт-Петербург: СПбАУП, 2001. – Стр. 6.

⁶ Ionel Cloșcă, Ion Suceavă, Tratat de drepturile omului, Editura Europa Nova, 1995. –P. 214.

⁷ Articolul 8 al Pactului internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale din 16.12.1966, ratificat prin Hotărârea Parlamentului RM nr. 217-XII din 28.07.1990 // "Tratate internaționale", 1998, vol. I. –P. 18.

⁸ Țiclea Alexandru, Popescu Andrei și alții, Dreptul muncii, Editura ROSETTI,

COMPARAȚIE ONTRE STATUTUL FUNȚIONARULUI PUBLIC ȘI CODUL MUNCII

Eufemia VIERIU,
doctor on drept, lector,
Universitatea Petrol-Gaze Ploiești (România)

SUMMARY

122

The International Labour Law- made up of the total of norms compiled by the international bodies with attributions in this field, first of all, the International Labour Organization, the European Council and the European Union- concerns the improvement of the employees' work and life conditions, the relations between the employees and employers.

Pornind de la definiția lui Antonie Iorgovan, cu privire la organul administrației publice se poate considera că și autoritatea administrației publice locale poate fi determinată ca fiind "structura organizațională de la nivel teritorial care, potrivit Constituției și legii, are personalitate de drept public și acționează din oficiu pentru executarea legii sau prestarea serviciilor publice, on limitele legii".

Pentru a-și ondeplini sarcinile și a-și ondeplini obiectivele, administrația publică dispune de personal. Personalul din administrația publică are un rol deosebit on buna funcționare a administrației publice și se supune unor

reguli stabilite prin lege, care să asigure creșterea calității serviciilor publice, realizarea unor raporturi sociale și profesionale corespunzătoare creării și menținerii la nivel onalt a prestigiului instituției și a funcției publice.

Profesionalizarea corpului funcționarilor publici constituie un obiectiv important. Modificările și completările aduse Legii nr. 188/1999 susțin realizarea obiectivului de profesionalizare, de stabilitate și imparțialitate.

Constituie un adevăr faptul că regimul unor instituții juridice din Statutul funcționarilor publici a fost reglementat ontr-o manieră mai clară

sau cu caracter de noutate, care vor avea efecte pozitive în practică. Fără îndoială că, modul în care legea va fi interpretată și aplicată constituie un factor determinant în evaluarea destinului funcționarului public.

Conform art. 10 din Codul Muncii, contractul individual de muncă este contractul în temeiul căruia o persoană fizică, denumită salariat, se obligă să presteze muncă pentru și sub autoritatea unui angajator, persoană fizică sau juridică, în schimbul unei remunerații denumite salariu.

Natura juridică a raportului de funcție publică (de serviciu) a constituit dintotdeauna și constituie și în prezent obiect al unei dispute între specialiștii de drept public, între specialiștii de drept privat.

În esență, au fost formulate următoarele opinii:

- opinia potrivit căreia raportul de funcție publică aparține dreptului public, în speță dreptului administrativ, teză împărtășită, în mod firesc, în primul rând, de autorii din această ramură de drept¹; argumentul considerat decisiv pentru a proclama desprinderea conceptuală netă a funcției publice de raportul juridic de muncă se referă la soluția legală consacrată prin Legea nr. 188/1999 de a se soluționa toate litigiile în legătură cu funcția publică de către instanțele de contencios administrativ și nu de către instanțele civile; prin prisma acestei soluții se consideră că funcția publică a redevenit o instituție a cărei analiză se plasează în dreptul administrativ;

- opinia potrivit căreia raportul de funcție este un raport juridic de muncă a cărei analiză face parte din dreptul muncii; se consideră că raportul de

serviciu se naște în urma acordului de voințe între funcționar și autoritatea sau instituția publică și prezintă elementele specifice ale unui raport de muncă, obiectul și cauza fiind aceleași cu ale oricărui astfel de raport juridic;

- opinia conform căreia raportul de funcție publică este un raport juridic de muncă a cărei analiză face parte din dreptul administrativ.

Într-o opinie similară, se susține că natura juridică a raporturilor de serviciu ale funcționarilor publici este una mixtă, combinând trăsături specifice dreptului public (administrativ) cu trăsături proprii dreptului muncii (care sunt predominante).

În plus, identificarea metodologică a raporturilor de serviciu ale funcționarilor publici reprezintă o componentă de analiză necesară atât în cadrul științei dreptului administrativ, cât și în cadrul științei dreptului muncii, sub condiția esențială de a se reține și evidenția particularitățile lor, stabilite prin norme de drept public.

Raportul de serviciu este definit în art.1 alin. (1) al Legii nr. 188/ 1999, astfel cum a fost modificată prin Legea nr. 251/2006 ca acel raport juridic dintre funcționarul public și stat sau administrația publică locală, prin autoritățile administrative autonome ori prin autoritățile și instituțiile publice ale administrației publice centrale și locale. Această definiție nu este de natură a soluționa problema identificării naturii juridice a raporturilor de serviciu ale funcționarilor publici.

Am considerat utilă precizarea potrivit căreia, delimitarea între raporturile de muncă și cele de serviciu, rezultată legal din reglementarea statutului funcționarilor publici și

accentuată din doctrină, nu trebuie să conducă automat la concluzia că este vorba de două instituții complet independente, între care nu există nici un fel de puncte de intersecție.

Noțiunii de „raport juridic de muncă” i se poate atribui două sensuri:

- un sens restrâns, cu referire exclusiv la raporturile dintre angajatori și salariați;

- un sens larg, ce cuprinde toate raporturile juridice dintre persoanele fizice care prestează o muncă în regim de subordonare și cele în folosul cărora munca se realizează.

Raportul de serviciu al funcționarilor publici este un raport juridic de muncă deoarece:

1. Atât raportul juridic de muncă al salariaților, cât și raportul de serviciu au o natură convențională (contractuală), fiind consecința acordului de voință dintre părți, chiar dacă în cazul raportului de serviciu nu se întocmește un document denumit „contract”.

Funcționarul public este numit într-o funcție publică, printr-un act individual de investire cu consimțământul său, „acordul funcționarului public se dă în trepte, faza sa ultimă fiind jurământul”.

Existența acordului de voință nu înseamnă că funcționarul public negociază și încheie un contract individual de muncă ci, în opinia noastră, contractul care se încheie astfel apare ca un contract administrativ de adeziune, clauzele sale neputând fi negociate, singura opțiune a celui în cauză fiind de a accepta sau nu condițiile de muncă și salariu;

2. Raportul care se naște în urma realizării acordului de voință – raportul de serviciu (în sens de raport între funcționar și autoritatea sau instituția publică):

- prezintă elementele specifice unui raport de muncă. Prestarea muncii (activității) și salariul constituie, reciproc, obiect și, respectiv, cauză atât în cazul contractului individual de muncă, cât și în ipoteza raportului de serviciu.

3. Atât dobândirea calității de salariat, cât și dobândirea calității de funcționar public presupun subordonarea persoanei fizice în cauză față de angajator, respectiv față de autoritatea sau instituția publică în cadrul căreia se desfășoară activitatea.

4. Stabilitatea funcționarilor publici nu este specifică exclusiv acestei categorii de personal, ci și salariaților.

5. Cauzele de încetare a raporturilor de serviciu nu diferă decât parțial, sub aspectul terminologiei utilizate de către legiuitor, de cauzele de încetare a raportului juridic de muncă al salariaților.

În cazul funcționarilor publici, Legea nr. 188/1999 republicată, prevede competența funcțională a instanței de contencios administrativ. Esențial de reținut este faptul că această competență nu îi este atribuită în plenitudine de jurisdicție, printr-o normă generală, ci, limitativ, prin norme speciale, pentru litigii având ca obiect:

- contestarea sancțiunii disciplinare (art. 68);
- contestarea ordinului sau a dispoziției de imputare (art. 73 alin. 2);
- contestarea actului administrativ prin care s-a dispus încetarea raportu-

lui de serviciu (art. 89 alin. 1).

Chiar și ultima modificare a Statutului funcționarilor publici, prin Legea nr. 251/2006, care a introdus un nou articol, respectiv art. 91, prevede că litigiile “care au ca obiect raportul de serviciu al funcționarului public sunt de competența instanțelor de contencios administrativ, cu excepția situațiilor pentru care este stabilită expres prin lege competența altor instanțe”.

Onsuși legiuitorul califică expres raporturile de serviciu ale unor categorii de funcționari publici ca raporturi de muncă. Astfel, art. II din Legea nr. 286/2006 privind modificarea și completarea Legii administrației publice locale nr. 215/2001 dispune:

- alin. (1): „Secretarii comunelor care, la data intrării în vigoare a prezentei legi, nu au studii superioare și pot păstra funcția publică cu obligația ca, în termen de 3 ani de la data intrării în vigoare a prezentei legi, să absolva o formă de învățământ superior de lungă durată la specialitatea științe juridice sau administrație publică, sub sancțiunea eliberării din funcție”;

- alin (2): „Până la data de 31 decembrie 2006, sub sancțiunea încetării raportului de muncă aceștia vor prezenta documente, care dovedesc situația lor școlară, care să le permită îndeplinirea în termen a obligației prevăzute mai sus”.

Secretarii comunelor sunt, potrivit art. 120 alin. 1 teza a II-a din Legea nr. 215/2001, astfel cum a fost modificată și completată prin Legea nr. 286/2006, funcționari publici de conducere.

Din coroborarea celor două texte legale – art. 120 alin. (1) teza a II-a din Legea nr. 215/2001 și art. II alin. 2 din

Legea nr. 286/2006 rezultă că onsuși legiuitorul, exprimându-și voința sa suverană, a onțeles să califice legal raporturile de serviciu ale funcționarilor publici ca fiind raporturi de muncă.

Prezența unei astfel de împrejurări – on care onșăși legea stabilește expres, cu claritate, natura raporturilor de funcție publică (de serviciu) – reprezintă un argument decisiv on a determina alegerea soluției corecte on sensul că, ontr-adevăr, raporturile de serviciu ale funcționarilor publici reprezintă o specie a raporturilor de muncă.

Așadar, on prezent, problema care se pune nu este, on continuare, dacă raportul de serviciu este tot un raport juridic de muncă.

Cu toate acestea, raportul de serviciu prezintă particularități evidente față de raportul juridic de muncă al salariaților, de natură a conduce la separarea conceptuală și analiza convergentă, dar și divergentă a celor două categorii de raporturi juridice:

- elementul care particularizează on mod fundamental raportul de serviciu de raportul de muncă al salariatului, este calitatea de purtător al puterii publice a funcționarului public, pe care o exercită on limitele funcției sale, „salariatul - oncadrat, prin ipoteză, la un angajator – autoritate sau instituție publică – nu dispune de astfel de atribuții de putere; el poate fi, potrivit atribuțiilor sale, doar un simplu prepus al angajatorului său” ;

- funcționarii publici au un drept legal la carieră, pe când salariații ol pot avea dacă s-a stabilit prin contractul colectiv de muncă sau prin regulamentul intern;

- numai on cazul funcționarilor

publici se regăsește instituția Corpului de rezervă, gestionat de către Agenția Națională a Funcționarilor Publici;

- negocierea colectivă și individuală pot să privească, în cazul funcționarilor publici, un spectru extrem de restrâns al raportului de muncă;

- numai la nașterea raportului de serviciu persoana fizică trebuie să îndeplinească obligatoriu o serie de cerințe, referitoare la cetățenie, cunoașterea limbii române, care în cazul salariaților reprezintă numai situații de excepție;

- pentru funcționarii publici operează o sferă mult mai extinsă a incompatibilităților și conflictului de interese față de cele aplicabile salariaților;

- răspunderea disciplinară a funcționarilor publici prezintă o serie de particularități ce nu se regăsesc în cazul salariaților.

Dar, toate aceste elemente nu alterează însăși natura raportului juridic, convertindu-l în altceva calitativ diferit față de un raport juridic de muncă.

În concluzie, raportul de serviciu face parte din sfera largă a raporturilor juridice de muncă, înțelese în sens extins.

O astfel de calificare a naturii juridice a raportului de serviciu ridică o altă problemă, și anume aceea dacă

similitudinile și diferența specifică între raporturile de muncă (de serviciu) ale funcționarilor publici și raporturile de muncă ale salariaților.

Într-o societate aflată încă în tranziție, care își consolidează toate articulațiile economice, sociale, politice, morale, printre care poziția și rolul administrației publice sunt fundamentale, este evident că pentru încă o etapă toate problemele juridice, manageriale, financiare ale administrației publice să fie abordate și soluționate, în mod unitar, în cadrul dreptului administrativ.

raportul de funcție publică (de serviciu), fiind un raport de muncă, se impune a fi analizat în dreptul administrativ sau, dimpotrivă, ar trebui analizat în dreptul muncii.

Dreptul muncii nu trebuie să se ocupe și de conceptul de funcție publică, de modul de constituire și atribuțiile Agenției Naționale a Funcționarilor Publici etc. - toate acestea fiind componente ale dreptului administrativ.

Cu deosebire, dreptul muncii nu are a analiza raporturile funcționarului public cu terții - persoane juridice sau persoane fizice, raporturi în mod cert de drept administrativ.

Un al doilea aspect al aceleiași probleme - a integrării într-o ramură de drept sau alta a analizei raportului de muncă al funcționarului public - se referă la faptul că, așa cum o arată realitățile juridice, o abordare aprofundată și pertinentă a acestei instituții juridice implică:

- analiza ei în dreptul administrativ în permanentă comparație cu statutul salariatului;

- analiza în dreptul muncii a statutului salariatului în permanentă comparație cu statutul funcționarului public.

Esențial se pare că, dincolo de disputele din doctrină, să se accepte ideea că, uneori o analiză comparativă atât în dreptul muncii, cât și în dreptul administrativ, poate să scoată în evidență

Reforma funcției publice în diverse state demonstrează că are loc o “recompunere a raporturilor de muncă, fie de drept privat, fie de drept public, ceea ce determină noi similitudini dintre ele”. Influența acestor evoluții referitor la funcția publică, odată cu aderarea României la Uniunea Europeană, se vor resimți și în țara noastră, impunând trecerea de la dezbaterile teoretice la schimbările practice, în plan legislativ și al administrației publice.

Față de cele prezentate, consider că natura juridică a raportului de serviciu este cea a unui raport juridic de muncă, generat în urma realizării acordului de voință între autoritatea sau instituția publică și funcționarul public, printr-un contract administrativ, iar analiza acestui raport juridic face parte din dreptul administrativ.

BIBLIOGRAFIE

Lucrări de specialitate:

1. A. Iorgovan, *Tratat de drept administrativ*, vol. III, Editura Nemira, 1996.
2. Eufemia Vieriu, Dumitru Vieriu, *Dreptul Muncii*, Editura Lucman, 2004.
3. A. Iorgovan, *Tratat de drept administrativ*, vol. I, Ediția a III-a, vol. II, Editura Nemira, 2000.
4. Ș. Beligrădeanu, *Considerații teoretice și practice în legătură cu Legea nr. 188/1999 privind Statutul funcționarului public*, în “Dreptul” nr. 2/2000.
5. Ș. Beligrădeanu, *Legislația muncii, comentată*, vol. XL (vol. 2/2001), Editura Lumina Lex, București, 2001.

Economie și finanțe pub-

FINANȚAREA CHELTUIELILOR ÎN INSTITUȚIILE DE ÎNVĂȚĂMÎNT: METODE ȘI PRINCIPII

Tatiana MANOLE,
doctor habilitat în economie,
profesor universitar

SUMMARY

Abstract: In this article the author makes a detailed analysis of the estimated expenses for the public education; the activity indexes for the public education are being calculated using several formulas. The author argues, that the planning of the expenses for financing the education is a difficult process and all the activity indexes of the institutions should be taken, into account according to their lives of studies; the public expenses in the Republic of Moldova are analysed according to their economic weight in PIB. The dynamics of the expenses in the institution of public education in Chișinău is quite interesting. The analysed data prove that the biggest part of the real expenses taken for a pupil go to the work remuneration (60%-70%).

Metodele de finanțare a cheltuielilor de la bugetul statului cuprind totalitatea procedurilor și normelor folosite în punerea de resurse financiare la dispoziția instituțiilor de învățământ.

Finanțarea se desfășoară în conformitate cu obiectivele economico-sociale și cu prerogativele statului, cu respectarea simultană a următoarelor principii:

- Cheltuielile pot fi înscrise și finanțate de la bugetul statului sau de la bugetele locale numai dacă sunt autorizate în mod expres printr-un act normativ.

- Sumele aprobate prin bugetul

statului și bugetele locale, în limitele cărora se pot efectua cheltuieli, reprezintă credite bugetare, care nu pot fi depășite:

- De regulă, finanțarea se face de la un singur buget (buget de stat sau buget local), în funcție de importanța și de subordonarea instituției de învățământ.

- Determinarea cuantumului cheltuielilor bănești ale instituțiilor de învățământ este în funcție de necesitățile lor reale și specifice.

- Finanțarea de la bugetul statului și de la bugetele locale este nerambursabilă,

adică sumele puse la dispoziția unităților de onvățământ nu se restituie bugetului.

- Mijloacele bănești se alocă pentru destinații concret stabilite și nu pot fi folosite on alte scopuri. Mijloacele bugetare sunt puse la dispoziția instituțiilor de onvățământ pentru scopuri stabilite anterior și pot fi utilizate numai on conformitate cu destinațiile stabilite. Nici o cheltuială nu poate fi efectuată dacă nu există o bază legală, prevăzută acesteia sau dacă on bugetul aprobat nu au fost prevăzute mijloace bănești on scopul respectiv.

- Mijloacele bănești trebuie folosite rațional și cu eficiență maximă, neadmițându-se nici un fel de abuz on efectuarea cheltuielilor publice.

- Efectuarea cheltuielilor din bugetul statului și din bugetele locale poate avea loc numai pe bază de acte justificate, legal ontocmite și semnate de persoanele autorizate, potrivit normelor legale.

- Finanțarea bugetară se face numai pe măsura justificării sumelor acordate anterior și corespunzător ondeplinirii sarcinilor, on concordanță cu evoluția necesităților reale de fonduri bănești on perioada curentă și nu on mod automat. Deși alocațiile bugetare sunt aprobate pentru diferite perioade (an, trimestre și luni) ele nu se acordă unităților on mod automat, ci numai ținându-se seama de proporțiile on care acestea au ondeplinit sarcinile. Resursele bugetare se eliberează de la buget numai pe măsura ondeplinirii obiectivelor on perioada precedentă și on perioada curentă.

- Efectuarea unui control financiar preventiv și concomitent riguros, sistematic, exigent și aprofundat asupra

folosirii cu eficiență maximă a resurselor proprii și a celor primite de la buget este o regulă permanentă de funcționare a bugetului.

- Cheltuielile efectuate on instituțiile de onvățământ, indiferent de natura lor, trebuie să fie aprobate de ordonatorii de credite (executorii de buget).

Fiecare instituție de onvățământ este finanțată conform devizului de cheltuieli.

Devizul de cheltuieli este documentul instituției publice finanțate de la buget, prin care se stabilește volumul și destinația cheltuielilor acesteia conform clasificăției bugetare.

Elaborarea devizului individual de cheltuieli al instituției bugetare este una din cele mai complicate probleme de planificare financiar-bugetară. Deoarece fiecare instituție are specificul său, la sfârșitul fiecărui deviz de cheltuieli se prezintă o anexă specială (calculele la devizul de cheltuieli).

Deși există deosebiri la calcularea devizului, totuși un șir de indicatori ai devizului de cheltuieli ale instituțiilor de onvățământ, de exemplu: indicii medii anuali, suma cheltuielilor on baza articolului 113 „Rechizite de birou, materiale și obiecte de uz gospodăresc”, cheltuielile on baza articolul 114 „Deplasări on interes de serviciu”, se determină după o metodă unică pentru toate instituțiile.

Calcularea indicilor de activitate on instituțiile preșcolare

Calcularea indicilor de activitate sunt importanți și stau la baza determinării sumei totale de mijloace bănești

$$\overline{N} = \frac{Nr.cop.noi \times l_1 - Nr.cop.plec. \times l_2}{12}$$

Finanțarea se face conform „Notelor metodologice” privind elaborarea

proiectelor de bugete pentru unitățile administrativ-teritoriale pentru anul bugetar respectiv. Pentru finanțarea învățământului public trebuie să fie identificați prin calcul următorii indici de activitate:

1. Numărul mediu anual de copii

, unde

\bar{N} - numărul mediu anual de copii
 $N_{cop.noi}$ - numărul de copii noi
 l_1 - numărul de luni rămase până la sfârșitul anului (1 septembrie)
 l_2 - numărul de luni rămase până la începutul anului (1 ianuarie)
 $N_{cop.plec.}$ - numărul de copii plecați

2. Numărul de zile frecvente ale unui copil în instituție

$$Nzf_{lc} = \frac{Nzf_{total}}{N_{cop.total}}, \text{ unde:}$$

Nzf_{lc} - Numărul de zile frecvente ale unui copil în instituție

Nzf_{total} - Numărul de zile frecvente, total
 $N_{cop.total} = Ng_{ta} + Ng_{nf} - Ngrupe_l$
 $N_{cop.total}$ - Numărul total de copii

$$3. \text{Nr. de zile/copii, total} \\ \bar{N} / c_{total} = N_{cop.ins.} \times Nzf_{lc},$$

unde:

\bar{N} / c_{total} - Nr. de zile/copii, total
 $N_{cop.ins.}$ - Nr. de copii înscriși
 Nzf_{lc} - Numărul de zile frecvente ale unui copil în instituție

4. Nr. de grupe la sfârșitul anului de plan

unde:

Ng_{nf} - Nr. de grupe la sfârșitul

anului de plan

Ng_{ta} - Nr. grupelor la începutul anului

Ng_{nf} - Nr. gr. nou formate

$Ngrupe_l$ - Nr. grupelor lichidate

Cheltuielile pentru întreținerea curentă a instituției preșcolare, conform clasificății economice a cheltuielilor bugetare, se împart, în general, în patru direcții:

1. Remunerarea muncii (art. 111).
 2. Contribuții de asigurări sociale de stat obligatorii (art. 112).
 3. Primele de asigurare obligatorie de asistență medicală (art. 116).
 4. Plata mărfurilor și serviciilor (art.113).
- 4.1. Alocări pentru alimentație (art. 113, alineatul 09).

Calcularea indicilor de activitate pentru învățământul public (pentru școlile primare, gimnaziile și licee).

Elaborarea planurilor de finanțare a școlilor (devizul) începe cu determinarea indicilor de activitate – numărul de clase și numărul elevilor, numărul cotelor (normelor) pedagogice, volumul (cubajul) și suprafața încăperilor școlare. Numărul elevilor și numărul claselor se determină în școli pe grupe de clase (I-IV, V-IX, X-XII. Această informație se introduce în deviz către două date – la 1 ianuarie și la 1 septembrie al anului de plan. Numărul de clase (sau clase-complete), în afară de aceste două date, se determină și ca indice mediu anual.

Numărul de elevi la 1 ianuarie se ia după situația din ultima dare de seamă. În caz dacă se consideră că se va modifica numărul de elevi în perioada

dintre aceste două date, această modificare trebuie luată în considerare la alcătuirea devizului. Numărul elevilor la 1 septembrie al anului de plan se determină în conformitate cu planul de admitere și de promovare. Numărul de copii care vor merge la școală în clasa I în anul de plan, se stabilesc după datele evidenței speciale. Evidența este pusă în sarcina școlilor și a direcțiilor raionale de învățământ, care vor efectua anual

recensământul copiilor cu vârsta de la 5-6 ani și cu vârsta școlară, care din oarecare cauze nu frecventează școala în anul de studiu.

Numărul de copii în următoarele clase se planifică, de obicei, la nivelul promovării din clasele precedente. Astfel, contingentul elevilor din clasa a V-a se planifică la nivelul promoției clasei a IV-a, a VI-a – la nivelul promoției clasei a V-a și a. m. d. Excludere face

$$\overline{N} = \frac{Nr.la\hat{t}.a. + Nr.cop.noi \times l_1 - Nr.cop.plec. \times l_2}{12}$$

sau

$$\overline{N} = \frac{N.la\hat{t}.a. (i.a) \times 8(n.l_1) + N.la\hat{t}.a. (f.a) \times 4(n.l_2)}{2}$$

Unde:
 \overline{N} – numărul de elevi mediu anual;

l_1 – numărul lunilor rămase până la sfârșitul anului (de la 01. 01 până la 01. 09), sau de la 1 ianuarie până la 1 septembrie;

l_2 – numărul lunilor rămase până la începutul anului (de la 01.09 până la 01.01) sau de la 1 septembrie până la 1 ianuarie;

12 – numărul anual de luni.

Pentru instituțiile de învățământ general, licee și gimnazii:

- Numărul claselor.
- Numărul elevilor.

· Numărul instituțiilor.

La nivel republican, municipal, raional și al unității teritorial-autonome Gagauzia se indică numărul instituțiilor de învățământ după tipuri și, desigur, indicii sintetici de activitate.

Este semnificativ faptul, că indicii de activitate (numărul de grupe, numărul de copii) se indică la începutul anului, la sfârșitul anului și mediu anual. Din cauza necoincidenței anului calendaristic cu cel de studiu, numărul de la începutul anului se consideră numărul de la 01.01 (1 ianuarie), și cel de la sfârșit este cel de la 01.09 (1 septembrie).

Formula după care se determină

mărimea medie anuală a grupelor, claselor, copiilor și elevilor este:

$$\overline{N} = \frac{N.la\hat{t}.a. + N.cop.noi \times l_1 - N.cop.plec. \times l_2}{12}$$

$$\overline{N} = \frac{N.la\hat{t}.a. (i.a) \times 8(n.l_1) + N.la\hat{t}.a. (f.a) \times 4(n.l_2)}{2}$$

Unde:

N – numărul mediu anual de copii;

I_1 – numărul lunilor rămase pbnă la sfârșitul anului (1 septembrie);

I_2 – numărul lunilor rămase pbnă la începutul anului (1 ianuarie);

12 – numărul anual de luni.

Astfel, datele privind numărul de clase și elevi se indică on devizul de cheltuieli pentru două date: la 1 ianuarie și 1 septembrie al anului de plan.

Numărul elevilor și claselor la 1 ianuarie se indică după situația reală la moment cu condiția posibilității de a se modifica pbnă la sfârșitul anului curent.

Numărul elevilor la 1 septembrie al anului de plan se determină on conformitate cu planul de admitere și de absolvire al elevilor. Numărul copiilor, on anul viitor de studii, clasa ontbi se determină după datele unei evidențe speciale, desfășurate on școli.

Contingentul de primire on clasa a patra (clasa IV) este egal, ca regulă, cu contingentul de absolvire a clasei a treia (clasa III). Numărul elevilor clasei a IX-a se determină reieșind din

instituțiilor de onvățământ, specificați pe nivele de studii. Dacă urmărim evoluția finanțării onvățământului on timp, ca pondere on PIB, observăm o tendință de creștere (vezi tabelul 1).

Cheltuielile pentru onvățământ

Nr.	Indicativ	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007 [proiect]	2008 [proiect]	2009 [proiect]	2010 [proiect]
1.	Serviciu public	1,2	1,2	1,2	1,4	1,3	1,5	2,14	2,22	2,26			
2.	Operații	0,2	0,2	0,2	0,4	0,4	0,4	0,41	0,45	0,45			
3.	Cheltuieli publice "scurte"	1,7	1,6	1,6	2,1	1,9	1,7	2,93	3,23	3,28			
4.	Cheltuieli	4,7	4,2	4,2	3,2	3,4	0,2	0,23	0,24	0,24	3,4	3,9	3,7
5.	Cheltuieli	3,0	3,0	3,2	4,2	4,4	4,2	0,03	0,04	0,04	3,2	3,1	3,0
6.	Cheltuieli pentru "scurte"	1,2	1,2	1,2	2,9	2,7	2,2	2,14	2,16	2,22			
7.	Cheltuieli, mla, sport, "scurte"	0,2	0,2	0,2	0,4	0,4	0,7	0,24	1,16	0,27			
8.	Operațiuni, servicii "scurte"	1,1	1,0	0,9	0,2	0,4	0,2	1,25	1,23	1,22			
9.	Cheltuieli pentru "scurte"	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,14	0,25	0,24			
10.	Cheltuieli pentru "scurte"	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,23	1,16	0,22			

numărul elevilor, care au terminat clasa a VIII-a cu considerentele că unii vor continua studiile on alte instituții sau vor pleca să lucreze.

Numărul de clase la 1 septembrie al anului de plan se determină pentru clasele I, IV, IX și XII on corespundere cu numărul copiilor care vor fi onregistrați și completarea claselor conform normativelor admise: pentru clasele I-VIII completarea claselor poate fi pbnă la 40 de elevi și pentru clasele IX – XII – pbnă la 35 de elevi.

Numărul elevilor on fiecare clasă a școlii medii de cultură generală cu predarea unor discipline on limbi străine trebuie să fie pbnă la 30 de elevi.

La determinarea numărului de clase este necesar de ținut cont de posibilitățile de lichidare a unor clase cu un număr mic de elevi pe calea fuziunii lor cu alte clase paralele, formând clase complete sau unirea lor cu clase de același tip din alte școli din vecinătate.

Planificarea cheltuielilor pentru finanțarea onvățământului este un proces complex și trebuie să se ia on considerare toți indicii de activitate ai

**Cheltuielile Bugetului de Stat și
Bugetului UAT
(anuale) pentru servicii (ca % din
PIB)**

Tabelul 1

Sursa: Ministerul Finanțelor (După: Evaluarea cheltuielilor publice și responsabilității financiare: Raport privind performanța managementului financiar public. Iunie 2006, pag.9).

Pentru anii 2005, 2006 și 2007 calculele sunt efectuate de autor on baza informației de la Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova.

On baza informației din tabelul 1 constatăm că cheltuielile pentru servicii publice ca pondere on PIB sunt on

creștere, on general, pe toate tipurile. E de menționat că ponderea cea mai mare on PIB o dețin cheltuielile pentru onvățământ, alcătuint de la 4,7% on 1999 la 8,44% on anul bugetar 2006. Aceeași tendință este menționată și la creșterea ponderii cheltuielilor pentru sănătate de la 2,9% on anul 1999 la 3,84% on anul bugetar 2006. Această tendință se observă și la alte servicii publice (vezi tabelul 1).

Cheltuielile bugetului consolidat pentru asigurări sociale și securitate socială on anul 1999 au alcătuit 3,8% din PIB. On anii următori se observă o scădere, ajungând la 2,8% on 2004, ca

**Cheltuielile publice on Republica Moldova
după conținutul lor economic ca pondere on PIB %**

Tabelul 2

Indicatori	1999	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007 (preliminar)	2008 (preliminar)	2009 (preliminar)	2010 (preliminar)
PIB (mil. lei) (%)	11,1	11,1	11,1	11,1	11,1	11,1	11,1	11,1	11,1	11,1	11,1
Cheltuieli publice (%)	4,0	4,1	4,3	4,1	4,2	4,3	4,4	4,5	4,6	4,7	4,8
Cheltuieli publice pentru servicii (%)	1,1	1,2	1,3	1,4	1,5	1,6	1,7	1,8	1,9	2,0	2,1
Transferuri primare (%)	1,1	1,2	1,3	1,4	1,5	1,6	1,7	1,8	1,9	2,0	2,1
Cheltuieli publice pentru servicii de salarizări (%)	1,1	1,2	1,3	1,4	1,5	1,6	1,7	1,8	1,9	2,0	2,1
Salarii (%)	1,1	1,2	1,3	1,4	1,5	1,6	1,7	1,8	1,9	2,0	2,1
Capital (%)	1,1	1,2	1,3	1,4	1,5	1,6	1,7	1,8	1,9	2,0	2,1

mai apoi să se onregistreze o creștere substanțială până la 3,46% on anul bugetar 2006 (vezi tabelul 1).

Un interes deosebit prezintă analiza cheltuielilor publice din punct de vedere al conținutului lor economic, efectuată on baza tabelului 2.

Sursa: Ministerul Finanțelor (După: Evaluarea cheltuielilor publice și responsabilității financiare. Raport privind performanța managementului financiar public. Iunie 2006, pag.9). Calculele pentru anii bugetari 2005, 2006, 2007 au fost efectuate de autor on baza datelor din BASS pentru anii respectivi. Datele pentru anii bugetari 2008, 2009 și 2010 au fost calculate de autor on baza datelor din „Evoluția bugetului public național, 2004-2010, mil.lei” Ministerul

Finanțelor al Republicii Moldova (2007, anexa 2.1.).

E de menționat, că plățile pentru salarii au crescut anual din 2000 ca cotă on PIB la fel ca și cheltuielile pentru bunuri și servicii. Transferurile către

persoanele fizice (on cadrul asigurărilor sociale) constituie a doua categorie după mărime (cu excepția anului 2000 când a fost cea mai mare).

On tabelul 2 am prezentat on dinamică tendința acestor plăți.

Din datele tabelului constatăm că plățile salariale ca pondere on PIB sunt 11,1% on 2006, cu o creștere lentă on perioadele următoare.

O analiză detaliată a finanțării onvățământului public pe nivele de instituții prezentăm mai jos on baza informației din mun. Chișinău on dinamica anilor

Grupa cheltuiilor funcționale.	2003	2004	2005	2006	2007 (estimat)
§ 051 „Instituții preșcolare”, total cheltuieli reale ce revin la un copil, lei	2847,72	3625,97	4238,91	5023,31	5882,26
Inclusiv: Salarii t art. 111, 112, 116, 01 (% în total) cheltuieli reale pentru un copil	43%	43%	47%	48%	46%
Servicii comunale: art. 113.01; 113.04; 113.34; 113.35. (%)	36%	28%	26%	19%	28%
Procurări: art. 113.03; 113.05; 113.06; 113.17; 113.27; 242. (%)	3%	2%	3%	4%	4%
Alimentație: art.113.09, (%)	11%	17%	19%	22%	20%

Sursa: Pretura sec. Botanica, Departamentul Onvățământ și Tineret, mun. Chișinău.

Din datele tabelului constatăm că on instituțiile preșcolare (grupa funcțională de cheltuieli § 051 din mun. Chișinău) cheltuielile pentru retribuirea muncii la art. 111.00, 112, 116.01 au alcătuit ca pondere on totalul cheltuielilor reale pentru un copil pentru perioadele analizate după cum este indicat on tabelul de mai sus.

Din datele tabelului constatăm că cheltuielile pentru Retribuirea muncii (art. 111), contribuțiile on BASS (art. 112) și primele de asigurare obligatorie de destinație medicală (art. 116.01) dețin ponderea cea mai mare on totalul cheltuielilor reale anual pentru un copil, având o tendință de creștere de la 43% on 2003 la 48% on 2006.

Pe locul doi ca pondere sunt cheltuielile pentru plata mărfurilor și serviciilor

on creștere de la 7,7 % on anul 2000 la 9,5 % on 2006. Menționăm o creștere ponderată și a cheltuielilor pentru bunuri și servicii de la 6,0 % on anul 2000 la 8,2 % on 2006, planificându-se o creștere pentru perioadele următoare. La fel sunt on creștere și transferurile către persoane de la 8,7 % on 2000 la

(art. 113 și alineatele corespunzătoare din clasificția economică a cheltuielilor bugetare), care au alcătuit on anul 2003 36% on cheltuielile totale reale. Aceste cheltuieli având apoi tendințe de scădere substanțială, ajungând on anul 2006 la 19%. Spre anul 2007 s-a planificat o creștere de până la 28%.

O altă grupă de cheltuieli on instituțiile preșcolare sunt cele ce țin de procurarea de rechizite de birou, materiale și obiecte de uz gospodăresc (art. 113.03) manuale materiale didactice etc. (art. 113.05) cărți și ediții periodice (art. 113.06), reparații curente (art. 113.17); procurarea și instalarea contoarelor (art. 113.27), procurarea mijloacelor fixe (art. 242). Aceste cheltuieli oscilează ontre 3% și 4% pe parcursul perioadei analizate.

Un compartiment important de cheltuieli este „Alimentația” (art. 113.09).

Cheltuieli la acest articol cresc de la 11% on 2003 la 22% on 2006, cu o reducere lentă către anul 2007 (vezi tabelul Nr. 4).

Pentru a asigura organizarea alimentației copiilor din instituțiile preșcolare pentru anul bugetar 2007 conform normei zilnice luate on calcul de Ministerul Finanțelor, precum și pentru asigurarea respectării acesteia de către fiecare UAT, cheltuielile pentru acest scop au fost suplimentate cu mijloace pentru acoperirea insuficienței pondere on totalul cheltuielilor reale / pentru un copil on perioadele analizate după cum urmează on tabelul 4.

acestora on anul 2006. Insuficiența de mijloace s-a estimat ca diferența dintre cheltuielile calculate pornind de la numărul copiilor incluși on bugetul pe anul 2006 (an precedent de elaborare a bugetului) a fiecărei UAT, numărul unic de zile de alimentație pentru fiecare UAT (165 zile), norma de alimentație pe zi de 6 lei și cheltuieli aprobate on buget on acest scop.

On școlile primare (grupa funcțională de cheltuieli § 052 din mun. Chișinău) cheltuielile pentru Retribuirea muncii la art. 111.00, 112, 116.01 au alcătuit

Dinamica cheltuielilor ponderate on școlile primare

Categorii de cheltuieli	Ani				
	2003	2004	2005	2006	2007
§ 052 "Școli primare", materialitate, lei/zi	174,43	129,49	230,74	238,76	409,20
La nivel de					
- Municip. Chișinău, art. 111, 112, 116.01	57%	63%	77%	77%	67%
- Serviciu comunal art. 111.00, 112.00, 116.01, 116.02, 116.03	30%	30%	10%	1%	1%
- Primărie art. 111.00, 111.03, 116.06, 116.12, 116.13, 116.14	13%	7%	13%	12%	12%
- Serviciu comunal art. 116.05	0%	0%	0%	10%	10%

din min. Chișinău

Sursa: sec. Botanica, mun. Chișinău, DET (Direcția Educație și Tineret).

On școlile primare (grupa funcțională de cheltuieli § 052 din mun. Chișinău) cheltuielile pentru retribuirea muncii la art. 111.00, 112, 116.01 au alcătuit ca pondere on totalul cheltuielilor reale pentru un copil on perioadele analizate după cum sunt prezentate on tabelul 4.

Din datele tabelului constatăm că cheltuielile pentru Retribuirea muncii (art. 111), contribuțiile on BASS (art.

112) și primele de asigurare obligatorie de asistență medicală (art. 116.01) alcătuiesc ponderea cea mai mare on totalul cheltuielilor reale anual pentru un copil, având o tendință de creștere de la 52% on 2003 la 71% on 2006. On anul 2007 se observă o tendință lentă de scădere.

Pe locul doi ca pondere sunt cheltuielile pentru plata mărfurilor și serviciilor (art. 113 și alineatele corespunzătoare din clasificția economică a cheltuielilor bugetare), care au alcătuit on anul 2003 20% on cheltuielile totale reale.

Tabelul 4

Cheltuielile totale reale ce revin la un copil, având apoi tendințe de scădere substanțială, ajungând on anul 2006 la 9%. Spre anul 2007 s-a planificat o creștere de pbnă la 19%.

O altă grupă de cheltuieli on școlile primare sunt cele ce țin de procurarea de rechizite de birou, materiale și obiecte de uz gospodăresc (art. 113.03) manuale, materiale didactice etc. (art. 113.05) cărți și ediții periodice (art. de la 9% on 2003 la 13% on 2006 (vezi tabelul 4, art. 113.09).

Finanțarea școlilor de cultură generală după articole de cheltuieli este analizată on baza unui exemplu tipic din municipiul Chișinău (vezi tab. 5).

113.06), reparații curente (art. 113.17); procurarea și instalarea contoarelor (art. 113.27), procurarea mijloacelor fixe (art. 242). Aceste cheltuieli au alcătuit 6% on 2003, scăzând drastic pbnă la 1% on 2005 și apoi iarăși menționând o creștere de pbnă la 4% on 2006 și fiind planificat tot atbt pentru anul bugetar 2007.

Un compartiment important de cheltuieli este „Alimentația” (art. 113.09).

Cheltuielile la acest articol se prezintă

Grupa cheltuielilor funcționale	A N I I				
	2003	2004	2005	2006	2007 (estim.)
§ 053 "colimezii de cultură generală, total cheltuieli ce revin la un elev - lei -	1254,20	1510,24	2011,30	2710,12	2987,25
Inclusiv:					
Salarii: art. 111.00; 112; 116.01. (Ponderea în total cheltuieli reale pentru un copil, %)	68%	68%	71%	75%	72%
Servicii comunale art. 113.01; 113.04; 0113.11; 113.34; 113.35; (%)	19%	18%	16%	11%	19%
Procurări: art. 113.03; 113.05; 113.06; 113.17; 113.27; 242. (%)	3%	3%	2%	3%	3%
Alimentația: art. 113.09, (%)	4%	3%	4%	6%	5%

Dinamica cheltuielilor ponderate on școlile medii de cultură generală din mun. Chișinău
Tabelul 5. 2006, reducându-se lent, pentru anul 2007 (72%).

Sursa: sec. Botănică, mun. Chișinău, DET (Direcția Educație și Tineret).

Datele prezentate și analizate din tabelul 5 demonstrează că ponderea cea mai mare on total cheltuieli reale, prevăzute pentru un elev le dețin cheltuielile pentru art. 111 „Retribuirea muncii” inclusiv și pentru art. 112 „Contribuții de asigurări sociale de stat obligatorii” și art. 116.01 „Primele de asigurare obligatorie de asistență medicală”, ele fiind on creștere de la 68% on anul 2003 la 75% on anul

Locul doi după pondere ocupă cheltuielile pentru serviciile comunale. Aceste cheltuieli după conținutul lor economic se referă la art. 113 „Plata mărfurilor și serviciilor” și corespunzător alineatelor:

- 113.01 – Energia electrică.
- 113.04 – Energia termică.
- 113.11 – Servicii de telecomunicație și de poștă.
- 113.34 – Apă și canalizarea.
- 113.35 – Salubritatea.

Aceste cheltuieli s-au redus lent ca

pondere on total cheltuieli reale de la 19% on 2003 la 11% on 2006, iar on 2007 se prevede o creștere a lor pbnă la 19%.

Instituțiile școlare au nevoie și de cheltuieli pentru procurări de obiecte necesare pentru funcționarea normală procesului de onvățământ. Este vorba despre procurări la art. 113 alineatele corespunzătoare:

– 113.03 – Rechizite de birou, materiale și obiecte de uz gospodăresc.

– 113.05 – Manuale, materiale didactice, practica de științifică și metodică.

– 113.06 – Cărți și ediții periodice.

– 113.017 – Reparații curente ale clădirilor și oncăperilor.

– 113.27 – Procurarea și instalarea contoarelor.

– 242 – Procurarea mijloacelor fixe.

Aceste cheltuieli ca pondere on totalul cheltuielilor reale pentru un elev constituie 3% pentru fiecare an bugetar

analizat, abatere este anul 2005, menționând o diminuare pbnă la 2%.

O cheltuială foarte importantă pentru școli este „Alimentația”, care conform categoriei economice de cheltuieli se referă la art. 113, alineatul 09. Ponderea acestei cheltuieli variază ontre 4% și 5%, cu unele devieri de descreștere și de creștere față de anul 2003 (4%).

BIBLIOGRAFIE

1. Legea pentru modificarea și completarea Legii onvățământului nr. 547-XIII din 21 iulie 1995 (nr. 70—XVI, 5 mai 2005).

2. Clasificarea bugetară. Hotărbrea Parlamentului Republicii Moldova privind clasificarea bugetară. Nr. 969-XIII din 24 iulie 1996 (Ediția a doua, modificată și completată). – Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova.

3. Legea Republicii Moldova cu privire la salarizare. Nr. 1305 –XII din 25 februarie 1993 (cu modificări și completări).

4. Legea Republicii Moldova cu privire la sistemul de salarizare on sectorul bugetar, nr., 355 din 23.12.2005.

5 Condițiile de salarizare pentru cadrele didactice și alte categorii de personal din instituțiile și organizațiile de onvățământ preuniversitar. Hotărbrea Guvernului Republicii Moldova nr. 381 din 13 aprilie 2006.

6. Raportul privind evaluarea cheltuielilor pentru onvățământul preuniversitar on sec. Botanica, mun. Chișinău, DET (Direcția Educație și Tineret).

7. Ilie Dogaru. Formula de finanțare a onvățământului preuniversitar din Rombnia (Studii și proiecte). București, 2002.

Tribuna tonărilor cercetător

MECANISMUL DE COORDONARE A ACTIVITĂȚILOR DE PERFECTIONARE PROFESIONALĂ A PERSONALULUI DIN ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ

Aurelia ȚEPORDEL,
magistru on administrația publică,
lector superior universitar,
Academia de Administrare Publică
pe longă Președintele Republicii Moldova

SUMMARY

140

The public administration modernization is the first step necessary to perform by the Republic of Moldova in the process of European Union Integration and can be accomplished only by competent well-prepared personnel.

The creation of a modern and efficient public administration is based upon the competences of a whole group of civil servants that consists of an adequate process of training, as well as an adequate academic staff.

Taking all this into consideration, the bill of Law regarding the civil service and the civil servant status describes in a separate chapter the process of civil servant professional development.

The new system of public service has to take into account the fact that a modern and efficient public administration has to be in the citizens' service.

Therefore, it is up to time to create a coordination mechanism of the training process of central public administration authorities' personnel accomplished by different service offers in the domain. The Government of the Republic of Moldova offers a high attention to the training activities coordination, thus, this objective was included in the Plan of Actions regarding the Strategy of Central Public Administration Reform accomplishment for the year 2008.

precum și din sistemul administrativ
on special, determină perisabilitatea
cunoștințelor obținute on instruirea
inițială, de bază. On scopul completării
studiilor obținute on instituțiile de

onvățământ superior, precum și pentru
a fi eficienți on activitate, funcționarii
publici trebuie să-și evalueze continuu
necesitățile de instruire și să le adapt-
eze schimbărilor permanente din

administrația publică.

Este cert faptul că chiar și funcționarii cu un onalt grad de pregătire teoretică și practică, pe parcursul exercitării funcției publice necesită o reonnoire a cunoștințelor fundamentale și aplicative on concordanță cu noutățile furnizate de știință și practică.

Ținond seama de aceasta, proiectul Legii cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public descrie ontr-o secțiune separată procesul de dezvoltare profesională a funcționarului public. Noul sistem al funcției publice urmează să țină seama și de faptul că o administrație publică modernă și eficientă trebuie să fie on serviciul cetățenilor.

On acest context, crearea unei administrații publice moderne și eficiente se bazează pe competențele ontregului corp de funcționari publici, ceea ce implică un proces adecvat de formare, precum și un cadru instituțional adecvat.

Pregătirea profesională, teoretică și practică, a personalului din administrația publică trebuie avută on vedere on acțiunea de formare a acestora, pornind de la caracterul multilateral și specializat al activității on administrația publică, caracter ce determină și o pregătire profesională diferențiată. Astfel, pe longă o temeinică pregătire on domeniul dreptului și al științei administrației, competența profesională presupune bune cunoștințe de specialitate (proprii ramurii sau domeniului on care acționează respectiva autoritate a administrației publice), experiența on domeniu, ușurința de a pune on aplicare aptitudinile intelectuale, precum și ansamblul de

atitudini ce predispun persoana la aplicarea tuturor posibilităților sale intelectuale. Pentru a se obține o asemenea competență profesională, este necesar ca on toate sistemele ce asigură formarea, pregătirea personalului pentru administrația publică, să existe, pe de o parte, o stronsă legătură ontre procesul de onvățământ și cercetare (on vederea ombogățirii permanente a programelor de onvățământ cu cele mai noi realizări ale gondirii contemporane), iar, pe de altă parte, să se realizeze o mai bună legătură ontre onvățământ și practică.

Conform Hotărorii Guvernului Republicii Moldova nr.845 din 26.07.2004 “Cu privire la perfecționarea profesională a funcționarilor publici”, conducătorii autorităților publice vor asigura caracterul continuu sistematic și planificat al procesului de perfecționare profesională a funcțio-narilor publici, iar conform punctului 4, Ministerul Educației va prezenta trimestrial Aparatului Guvernului Republicii Moldova lista instituțiilor de onvățământ acreditate, care pot presta servicii de perfecționare profesională a diferitelor categorii de funcționari publici și aleși locali. Conform prevederilor Regulamentului “Cu privire la perfecționarea profesională a funcționarilor publici”, aprobat prin Hotărorea de Guvern nominalizată sunt stabilite sarcinile de bază ale perfecționării continue. Conform punctului 11, rețeaua de prestatori de instruire se formează de Academia de Administrare Publică pe longă Președintele Republicii Moldova, iar autoritățile publice vor selecta prestatorii de instruire, care vor propune programe corespunzătoare și condiții

convenabile.

On acest context, este oportună crearea unui mecanism de coordonare a procesului de instruire a personalului din autoritățile administrației publice centrale realizat de diferiți prestatori de servicii on domeniu. Guvernul Republicii Moldova acordă o atenție sporită coordonării activităților de perfecționare, astfel, acest obiectiv a fost inclus on planul de acțiuni privind realizarea on anul 2008 a Strategiei de reformă a administrației publice centrale.

On acest context, precum și on scopul perfecționării sistemului de instruire continuă a personalului din administrația publică, propunem:

I. On aspect legal:

- perfecționarea profesională a funcționarilor publici, inclusiv prin instruire de lungă sau scurtă durată, urmată de susținerea unor examene de calificare, se cere să fie legal coraportată cu procedura de atestare a personalului din administrația publică și luată on considerare la promovarea lui on carieră;

- modificarea Schemei privind durata și periodicitatea perfecționării continue a cadrelor din administrația publică la Academia de Administrare Publică prin comanda de stat (Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 962 din 05 august 2003);

- modificarea Dispoziției Guvernului Republicii Moldova nr.418-d din 04 noiembrie 1997 cu privire la confirmarea organelor administrației publice on calitate de centre metodice pentru instruirea funcționarilor publici.

II. On aspect instituțional:

- perfecționarea sistemului de instruire continuă a personalului axat pe

trei niveluri: Academia de Administrare Publică, centrele regionale, școlile de instruire la nivelul autorităților administrației publice;

- crearea unei autorități la nivel central care ar gestiona politica de personal on administrația publică;

- crearea unei rețele a prestatorilor de servicii de instruire și a mecanismelor de conlucrare ontre ei.

Un rol important on rețeaua prestatorilor de servicii de instruire oi va reveni Academiei de Administrare Publică, care, on colaborare cu Guvernul Republicii Moldova, va fi responsabilă pentru:

- elaborarea politicii cu privire la perfecționarea personalului din serviciul public;

- specificarea domeniilor, categoriilor de funcționari, care urmează să fie instruiți, durata și periodicitatea instruirii;

- studierea și analiza necesităților de instruire a categoriilor de funcționari care vor beneficia de seminare de instruire, asistarea și coordonarea activităților de studiere a necesităților de instruire cu organele administrației publice interesate;

- coordonarea și dezvoltarea rolului managerilor de personal din organele administrației publice;

- elaborarea și crearea unor sisteme informaționale on domeniul instruirii funcționarilor publici, crearea unei baze de date privind evidența instruirii funcționarilor publici;

- stabilirea standardelor de performanță, revizuirea și evaluarea periodică a performanței Centrului de instruire al Academiei;

On același timp, Academia de Administrare Publică va fi responsabilă

pentru:

- asistența profesională oferită organelor administrației publice la identificarea necesităților de instruire;
- instruirea formatorilor din cadrul organelor administrației publice;
- conversiunea cererilor de instruire în obiective ce țin de performanță;
- elaborarea și aprobarea programelor de instruire;
- angajarea prin cumul a formatorilor pentru a suplini eforturile proprii de instruire a personalului;
- predarea cursului de instruire utilizând setul complet al formelor și metodelor potrivite de instruire a personalului;
- evaluarea programelor specifice de instruire la nivel de rezultate (reacția participantului, asimilarea), precum și la nivel de consecință (impactul instruirii asupra performanței personalului și performanței organizaționale);
- coordonarea activităților de instruire continuă a personalului din administrația publică;
- menținerea relațiilor de colaborare cu Guvernul, organele administrației publice în vederea identificării eventualelor evenimente politice care ar putea afecta necesitățile de instruire în serviciul public în scopul reevaluării lor.

Academia urmează să presteze următoarele servicii:

- oferirea cursurilor de instruire de calitate înaltă și orientate spre performanță pentru funcționarii din administrația publică;
- asistență tehnică organelor administrației publice la studierea și identificarea necesităților de instruire a personalului din administrația publică;

- dezvoltarea în cadrul Academiei a aptitudinilor profesionale înalte la planificarea, elaborarea, predarea și evaluarea cursurilor de instruire și pregătirea materialelor pentru instruire;

- elaborarea și pregătirea programelor de instruire a funcționarilor publici și oficialilor aleși;

- predarea programelor de instruire, utilizând întreaga varietate de tehnici de instruire potrivite fiecărei situații;

- evaluarea tuturor programelor de instruire la un nivel potrivit de detaliere;

- angajarea altor persoane decât cele din cadrul Academiei, inclusiv a profesioniștilor deosebit de experimentați și efectivi în administrația publică ca formatori prin cumul;

- remunerarea formatorilor angajați prin cumul în corespundere cu limitele politicii publice cu privire la salarizare;

- publicarea rapoartelor și informațiilor statistice cu privire la instruirea funcționarilor angajați în serviciul public.

III. Finanțarea procesului de perfecționare profesională a funcționarilor publici¹

a) centralizat

– fonduri bugetare alocate în scopul finanțării comenzii de stat pentru instruirea anumitor categorii de funcționari publici și aleși locali, stabilită anual de către Guvern;

b) descentralizat

– mijloace financiare, netransferabile în alte scopuri, prevăzute ca linie bugetară specială în bugetul anual al fiecărei autorități publice.

Considerăm că procesul de

perfecționare a personalului din administrația publică se va desfășura mai eficient dacă politica financiară în acest domeniu va prevedea următoarele aspecte:

- alocarea în bugetele autorităților publice a sumelor prevăzute procentual de legislația în vigoare pentru perfecționarea profesională;

- suplimentarea fondurilor destinate perfecționării funcționarilor din administrația publică și din alte capitole bugetare referitoare la cheltuielile de personal;

- fiecare autoritate publică va aloca, în mod obligatoriu, Academiei un anumit procent din mijloacele necesare pentru finanțarea procesului de perfecționare profesională a funcționarilor publici la comanda de

stat, fapt care va fi reglementat printr-un act normativ;

- alocarea în bugetul Academiei, în grupă separată, a fondurilor bugetare destinate finanțării comenzii anuale de stat privind perfecționarea profesională a funcționarilor din administrația publică, conform necesităților financiare reale.

IV. Evaluarea activităților de perfecționare profesională, certificarea

1. Elaborarea procedurilor de evaluare:

- a activității participanților la instruire;

- a organizării și desfășurării procesului de instruire.

2. Elaborarea și propunerea pentru aprobare a unui Ondrumar metodic

privind efectuarea evaluării activității participanților la cursuri.

3. Elaborarea și implementarea mecanismelor de evaluare a impactului instruirii asupra activității funcționarilor din administrația publică.

4. Determinarea principiilor de certificare a funcționarilor din administrația publică.

Dezvoltarea insuficientă a administrației publice constituie un obstacol în calea spre integrarea europeană. În acest sens, Republica Moldova va trebui să depună eforturi considerabile pentru dezvoltarea unei administrații la nivelul standardelor moderne, europene. Aceasta presupune crearea noilor structuri administrative, precum și încadrarea în serviciul public a funcționarilor profesioniști, stabili, responsabili, imparțiali, pregătiți corespunzător pentru a asigura funcționarea unei administrații publice eficiente, capabili să satisfacă exigențele mereu crescânde ale cetățenilor.

Modernizarea administrației publice constituie un prim pas pe care trebuie să-l facă Republica Moldova în procesul de aderare la Uniunea Europeană și poate fi realizată doar cu personal temeinic pregătit pentru aceasta.

BIBLIOGRAFIE

1. Hotărârea Guvernului al Republicii Moldova nr.1402 din 30 decembrie 2005 „Cu privire la aprobarea Strategiei de reformă a administrației publice centrale în Republica Moldova”.

TRANSPARENȚA ADMINISTRATIVĂ – UN ELEMENT INTRINSEC AL MODERNIZĂRII ADMINISTRAȚIEI PUBLICE

Galina MARDARE,
magistru on administrație publică,
specialist principal, secția activitate editorială,
Academia de Administrare Publică
pe longă Președinte Republicii Moldova

SUMMARY

The article aims at revealing some theoretical and practical arguments regarding the achievements of the public administration reform. In order to clearly define the mechanism for the modernization of public administration through the prism of administrative transparency, the author proposes that the Government of the Republic of Moldova elaborate a Multiannual Program for the Modernization of Public Administration, whose objectives shall foresee the master-mind and the promotion of actions for the modernization of the central and local public administration in the Republic of Moldova.

Actualmente, eforturile Guvernului Republicii Moldova de a promova modernizarea serviciului public sunt amplificate prin multiple activități atât la nivel de concepții și proiectări, cât și la nivel de realizare. Prioritățile de modernizare în domeniul administrației publice necesită a fi raportate la obiectivele de dezvoltare a Republicii Moldova, stipulate în Strategia de Dezvoltare Durabilă a Republicii Moldova, precum și în corespundere cu standardele europene.

Obiectivul comun al Președinției, Guvernului, Parlamentului de a moderniza administrația publică din Republica Moldova la nivel local și central va permite îmbunătățirea calității serviciilor prestate către cetățeni – misiunea de bază a administrației publice.

Considerăm că, la rândul său, știința și practica administrației publice din Republica Moldova trebuie să asigure continuitatea demersurilor întru dezvoltarea țării, să conștientizeze locul și rolul în dezvoltarea țării, să propună

instrumentele concrete de proiectare, monitorizare și evaluare a acțiunilor.

Necesitatea elaborării acestor instrumente rezultă din scopurile declarate ale reformei administrației publice de a moderniza și a adapta administrația publică la schimbările, care se desfășoară în societatea moldovenească, implementând valorile administrative existente în spațiul european: transparența, responsabilitatea, eficiența, predictibilitatea.

În sistemele democratice, administrația publică trebuie să fie deschisă opiniei publice și mass-mediei. În cazurile în care acțiunile administrației publice sunt verificate de către cetățeni, iar la elaborarea deciziilor participă reprezentanții cetățenilor, autoritățile sunt limitate de a acționa abuziv, în scopul satisfacerii propriilor interese, astfel, creându-se condițiile de exercitare a unui element intrinsec de modernizare a administrației publice – transparența administrativă.

În pofida faptului că, în prezent, deseori se fac auzite declarații ale autorităților publice de a moderniza sistemul de administrație publică, totuși o parte din personalul încadrat în sistemul administrației publice este departe de a acționa în numele unei transparențe reale, conform legislației în vigoare. Acest fapt conduce la ineficiența soluționării problemelor cetățenilor de către aleșii lor, care rămân rupți de realitatea de jos, spre care nu au curajul să privească sau, mai grav, au devenit prea indiferenți.

„Întocmai precum există cerințe raționale impuse gândirii, există cerințe raționale impuse acțiunii, iar altruismul este una dintre ele, spunea Thomas

Nagel. O lecție pe care aleșii locali, politicienii, funcționarii publici actuali o uită sau o ignoră. Aceștia, de prea multe ori, spun mulțimii ceea ce vrea ea să audă și cred că pot spune orice, gândindu-se că după vorbe poate să nu se concretizeze nimic. Cu regret, acest lucru a fost posibil de-a lungul timpului și mai continuă să existe.

Noile perspective ale administrației publice vizavi de modernizare și democrație, cu siguranță, trebuie să contrazică spusele lui Harold D. Lasswell, care argumentează ideea precum că „administrația publică se referă la cine cui se zice, pe ce cale și cu ce efect”. În contextul actual, în care relațiile dintre administrație și cetățeni se bazează mai mult pe „idealuri” controversate și eronate, doar idealurile, bazate pe realitate, pot împiedica ca aceste relații să producă dezamăgire, dezinteres civic și pot relansa debateri serioase privind modernizarea administrației publice.

Cetățenii au nevoie de convingeri clare, de un sistem administrativ modern, care să le asigure valorile meritate. Modernitatea în administrația publică trebuie să se întemeieze pe cea a vieții individuale. Modernitatea este „o stare dezirabilă, un model de perfecțiune, un prototip și un îndemn pentru activitatea prezentă, dar și o direcție a transfigurării ei viitoare”. Acesta ar trebui să fie reperul unei administrații publice moderne. Prin modernitate în sistemul administrației publice cetățenii caută să se autodepășească, să se perfecționeze în permanență, să-și propună mereu ceva nou, să acționeze, stabilindu-și reperele, căile și mijloacele de acțiune. Modernizarea

on administrația publică constituie o formă de manifestare a valorilor umane și aceasta, desigur, on condiții de democratizare a societății. Iată de ce, on Republica Moldova, pentru a moderniza sistemul administrației publice este nevoie, on primul rond, de a consolida democrația, care este inseparabilă de respectarea drepturilor omului și ale cetățeanului. Totodată, amintim aici și de cele trei modele istorice din sec. XVII-XVIII (englez, american, francez), care stau la baza democrației moderne.

Democrația (on traducere literală “conducere de către popor”, din grecescul δημοκρατία - *demokratia* demos, “popor,” și *kratos*, “conducere”) este un regim politic prin voința poporului, este un regim on care sunt respectate drepturile cetățenești, de asemenea, existența pluripartidismului, a pieței libere, a constituției și dreptul la vot.

Conform DEX, democrația este “formă de organizare și de conducere a unei societăți, on care poporul oși exercită (direct sau indirect) puterea”. Exercițarea directă a puterii presupune participarea fiecărui cetățean on rezolvarea problemelor societății. Aceasta a fost posibil on Grecia antică, unde o cetate avea relativ puțini cetățeni cu drepturi. On societățile moderne, cetățenii nu se pot implica direct on politică, deoarece sunt prea mulți, iar problemele sunt prea complexe. De aceea, practic, orice democrație modernă este “indirectă” – cetățeanul votează o dată la coțiva ani și alege o persoană să-l reprezinte. Aici discuția se poate complica, de exemplu, vot uninominal, vot pe liste de partid, dar problema de bază rămone – cetățeanul este consultat foarte rar; atunci cond

oși exprimă votul nu are opțiuni foarte variate; iar alegerea este făcută, on general, pe baza imaginii candidatului/partidului (on care sunt “băgați” foarte mulți bani).

Există de mult timp ideea de democrație “directă” facilitată de calculator: fiecare cetățean poate să-și exprime opțiunile on orice problemă de ordin legislativ – trebuie doar să voteze prin Internet. Problema majoră a acestui sistem este informarea redusă și apatia – majoritatea oamenilor vor folosi sistemul doar on problemele care oi interesează. Cond participarea la vot este foarte redusă, votul nu mai este reprezentativ (o minoritate oși poate impune punctul de vedere, on defavoarea majorității). Deoarece accesul la calculatoare și la Internet devine din ce on ce mai răspândit menționăm că sistemul acesta ar putea deveni fezabil on scurt timp.

Democrația, ca sistem politic, fie prin definiția etimologică, fie prin pretențiile proclamate astăzi, implică conducerea unui popor prin el onsuși, prin alegerea unor reprezentanți, care să-l reprezinte și să dea curs voinței populare. Cu alte cuvinte, simplificand oarecum lucrurile, un grup de o sută de oameni, neputond vorbi toți deodată, aleg doi din rondul lor, care să vorbească și să acționeze on numele lor. Rezultă de aici că, ontr-un sistem democratic, aleșii unui popor sunt sau ar trebui să fie „goarna intereselor poporului” și să acționeze potrivit cu dorințele acestuia.

După ce-și alege reprezentanții și conducătorii, poporului, i se cere să asculte de conducători – aparatul de stat. Astfel, reprezentanții și conducătorii sunt aleși de popor pentru a-i repr-

ezența valorile naționale și punctul de vedere, iar conducătorii asigură aplicarea legilor, care, la rândul lor, sunt formulate de reprezentanți potrivit cu voința poporului.

Aceasta fiind teoria, să vedem ce avem în practică în Republica Moldova și, de fapt, în întreaga Europă. Cazul cu o democrație avansată nu poate fi abordat aici pentru că publicul are o gamă mult mai variată de exprimare a voinței publice. În Moldova, precum și în alte țări politicienii mai continuă să se folosească de sistemul democratic pentru a obține voturi și a accede la putere. Motivația alegerii acestor politicieni nu poate fi nici democratică, nici ontească de popor. Candidații nu-și propun să devină reprezentanți ai voinței populare, ci ademenesc poporul cu felurite propuneri și scheme social-politice, cu promisiunea că prin aplicarea acestora „raiul se va pogori pe pământ”.

Lucrurile devin cu totul nefirești după ce candidații sunt aleși. Ajunși sus, ei nu sunt nicidecum reprezentanți ai poporului, ci conducători și manipulatori. Odată ajunși sus, pentru a păstra iluzia de democrație, ei mint poporul cu informații false. Ei doresc să aibă o poleială de susținere populară, democratică pentru acțiunile lor politice. Poporul nu ține seama că, cei pe care i-a ales, ar trebui să plece urechea la voința alegătorilor, ci „onghite” propaganda și minciuna celor de sus.

Ce trebuie să se întreprindă?

1. Actualul sistem „democratic” trebuie reformat în sensul transformării lui într-unul cu adevărat democratic. Poporul trebuie să știe ce opțiuni îi stau înainte, pe plan național și internațional și trebuie să-și voteze

reprezentanții, care să fie dedicați intereselor lor, astfel încot să asigure și implementarea.

2. Pentru a evita această situație nedorită, în Republica Moldova se întreprind acțiuni concrete de consolidare a democrației, inclusiv prin prisma modernizării administrației publice. Prin urmare, administrației publice îi revine un rol aparte în identificarea valorilor atât pe plan național, cât și internațional și aceasta, desigur, prin intermediul unei configurații inedite în sistemul modern de administrație – transparența administrativă și accesul la informație. Ea trebuie să iasă din cercul oamenilor lipsiți de viziune, să se debaraseze de imaginile confecționate pentru a satisface starea de spirit a cetățenilor prin respectarea principiilor de transparență.

3. Obiectivele acestei configurații trebuie să fie, în primul rând, de a îmbunătăți calitatea vieții cetățenilor, de a răspunde aspirațiilor acestora, de a le oferi posibilitățile responsabilității proprii, de a regla relațiile dintre membrii comunității în așa fel încot fiecare să poată beneficia de tot ce este posibil în limitele existenței sale.

Transparența administrativă este o adevărată provocare a modernizării administrației publice, dar dezbaterea încă se lasă așteptată. Astfel, transparența administrativă ca unul dintre elementele de modernizare a administrației publice creează o participare zilnică a opiniei publice și mass-mediei la procesele administrative. Ea nu constă într-o comunicare care se face într-o singură direcție. Atunci când opinia publică și mass-media este informată de tot ce se întâmplă,

oncepond din zona guvernamentală până în zona administrațiilor locale, există și o serie de întrebări, probleme și sugestii, care vin din partea cetățenilor.

Termenul transparență este adesea utilizat în administrația publică într-un sens metaforic al termenului similar din optică: un obiect transparent este acel obiect, care lasă să se vadă clar conturul și detaliile obiectelor aflate de partea opusă. Cerința de transparență este adresată în scopul primirii de informații, deschidere, comunicare și evaluare. Într-o strânsă legătură cu cerința pentru o politică transparentă este cerința pentru o administrație transparentă.

Funcționarea unei administrații publice moderne și transparente constituie o condiție esențială a transformărilor structurale din societatea noastră, ceea ce va conduce la realizarea tuturor

reformelor în toate domeniile vieții social-economice.

Consolidarea autonomiei locale, administrative și financiare, perfecționarea cadrului general legislativ, armonizarea cu reglementările europene vor reprezenta, în mare măsură, o schimbare de fond a raportului dintre administrație și cetățean, punând accentul, în mai mare măsură, pe transparența administrativă și accesul la informație.

Actualmente, reușita reformei în administrația publică nu este posibilă decât prin stabilirea unei relații noi între cetățeni și administrație, bazată pe criterii de modernitate și democrație. Administrația publică modernă oferă cetățeanului șanse și cere, în schimb, participare.

Cetățenii, din ce în ce mai exigenți, sunt adesea foarte sensibili la măsurile destinate să facă administrația și serviciile prestate de aceasta mai puțin

procedurale și mai axate pe satisfacerea nevoilor cetățenești. Așteptările lor cu privire la serviciile publice sunt din ce în ce mai dificil de satisfăcute, în timp ce elementele noi în administrația publică oferă posibilități reale de apropiere între administrație și cetățeni.

În scopul unei definiții clare a mecanismului de modernizare a administrației publice, propunem elaborarea de către Guvernul Republicii Moldova a unui Program Multianual de Modernizare a Administrației Publice, obiectivele căruia să includă, nemijlocit, principiul de transparență administrativă.

- a) conceperea și/sau impulsivarea acțiunilor privind transparența administrativă la nivel central și local;
- b) identificarea soluțiilor adecvate de implementare a acțiunilor privind transparența administrativă;
- c) monitorizarea obiectivelor privind promovarea transparenței administrative în cadrul procesului de modernizare a administrației publice centrale și locale;
- d) evaluarea rezultatelor obținute.

BIBLIOGRAFIE

**CRITICĂ
ȘI BIBLIOGRAFIE**

ВАЖНЫЙ ВКЛАД В РАЗВИТИЕ ИСТОРИЧЕСКОЙ НАУКИ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

(Отзыв на монографию проф. Л.Е.Репида «Суверенная Молдова: История и современность», Кишинев, 2008, 384 стр.)

А. Т. РОМАН,
доктор хабилитат исторических наук,
профессор, ректор Академии публичного управления
при Президенте Республики Молдова

В данной монографической работе предпринята удачная попытка изучения в историческом разрезе важнейшей тематики становления и развития молдавской государственности, начиная с образования Молдавского государства 650 лет тому назад и до достижения суверенитета и независимости современной Республики Молдова.

Изучение соответствующего исторического опыта чрезвычайно важно, особенно в контексте созданной президентским указом Государственной комиссии по празднованию 650-летия основания Молдавского государства (под председательством главы государства В.Н.Воронина). Считаю, что научное исследование настоящей исторической проблемы является достаточно актуальным на современном этапе строительства демократического правового государства, последовательной демократизации центральных и местных органов власти в суверенной и независимой Республике Молдова.

Структурно монографическая работа состоит из следующих

составных частей: введения, семи тематических разделов, 26-ти глав и параграфов, заключения и библиографии. Фактически впервые в XXI-м веке на русском языке предпринимается научная попытка изучения проблемы становления и исторической эволюции молдавской государственности, сложных вопросов этнической идентификации, истории развития культуры и богатых традиций молдавского народа, преодоления тяжелых последствий двух мировых войн и внутреннего кризиса 90-х годов XX-го столетия, политико-административного управления бывшей МССР, как предшественницы нынешней Республики Молдова.

Книга написана опытным автором – патриархом исторической науки, первой женщиной доктором хабилитат исторических наук в нашей многонациональной стране, профессором Л.Е.Репида. Будучи крупнейшим представителем исторической науки современной Молдовы, автор данного труда является подлинным патриотом нашей Родины. Монография подготовлена в Институте

культурного наследия Академии наук Молдовы, т.е. в академической среде, в которой автор плодотворно трудится непрерывно вот уже около полувека, опубликовав более 300 научных работ и основав несколько научных школ в области современной исторической науки. Исследование является обобщающим научным трудом, полностью основанным на богатой историко-источниковедческой базе, состоящей из разнообразных архивных источников, особенно извлеченных из спецфондов различных архивов страны и из-за рубежа (я сам могу подтвердить, насколько это важно и непросто, но возможно, ибо в первой половине 90-х гг. прошлого века мне пришлось начинать ответственную работу по рассекречиванию секретных документов спецфондов, будучи генеральным директором Национального архива Республики Молдова), а также ценных археологических, этнографических и лингвистических источников.

Монография опытного ученого – профессора Л.Е. Репида «Суверенная Молдова» представляет собой важный обобщающий труд по истории государственности молдавского народа и открывается следующим эпиграфом: «Историческая наука нескончаема и неисчерпаема, как жизнь, ибо история и есть отражение жизни человеческого общества в бесконечной череде поколений» (стр. 3).

Рецензированное исследование начинается первым разделом, посвященном проблеме образования 650 лет тому назад и первоначального

развития Молдавского государства. В нем, на разнообразной документальной основе, изначально прослеживается процесс формирования полиэтнического общества и сохранение этнической индивидуальности молдаван, их самосознания с учетом специфики истории молдавской государственности. Данная монография содержит интересный анализ и информацию об истории государственного управления в Молдове. Для государственных служащих и других руководителей, думается, представят большой интерес различные вопросы процесса формирования органов управления в Бессарабии XIX-го века (стр. 75-82), а также в составе Молдавской Демократической Республики 1917-1918 гг. (стр. 107-112). Глава 3-я озаглавлена конкретно и четко: «Суверенитет советского государства и образование Молдавской Республики» (стр. 119-162). Впервые в научной литературе автор исследует кардинальные современные проблемы актуальных процессов административно-государственного строительства последних десятилетий, содержащихся в последних двух разделах, озаглавленных «Молдова на рубеже третьего тысячелетия» и «Политико-экономический кризис и пути его преодоления», в которых рассматриваются аспекты современного государственного строительства и достижения независимости Республики Молдова, проведения реформ административного управления в нашей

стране.

В целом, профессор Л.Е.Репида успешно справилась с поставленными задачами, дав глубокую характеристику сущности сложных исторических процессов и неординарных феноменов за столь длительный хронологический период. Ученый пришла в своем исследовании к интересным выводам о последовательности в истории молдавской государственности, о многогранности национальных процессов и последовательном совершенствовании административно-управленческой системы Республики Молдова.

Автор монографии справедливо заключает, что хотя в последнем десятилетии прошлого столетия Молдова пережила кризис, все же «в начале третьего тысячелетия ей удалось преодолеть его последствия, встать на путь демократизации, коренных преобразований, перелома ситуации в стране и международных отношениях». В целом же, данная очень ценная и интересная монография в большой степени предназначена для нынешнего молодого поколения и грядущих новых поколений граждан Республики Молдова, которые имеют полное право и должны знать всю правду о

“TRATAT DE PROTOCOL ȘI COMPORTAMENT CIVILIZAT” - O CARTE MULT AȘTEPTATĂ

Emilian CIOBU,

doctor on filozofie, conferențiar universitar,
Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar,
șef Direcție relații internaționale,
Academia de Administrare Publică
pe longă Președintele Republicii Moldova

Această carte, premieră națională on materie, constituie o frumoasă prezentare științifico-practică a protocolului, ceremonialului și bunelor maniere, apariția

154

Administrarea publică, nr. 2, 2008

ei fiind mai mult decot salutară on Republica Moldova după anii nouăzeci oncoace ai secolului trecut. Regretabil, de la 1762- an cond oși face apariția on Țara Moldovei Condica ce are ontru sine obiceiuri vechi și nouă a prea onălțaților Domni scrisă de Gheorghaki, al doilea logofăt, din porunca Domnitorului Grigorie Calimachi alte surse de informare privitor la traiecto-ria protocolului și uzanțelor moldovenești nu sont atestate. Această lucrare a dlui Orest Tăroșă, doctor on științe politice, conferențiar universitar, șef al Catedrei științe sociopolitice a Academiei de Administrare Publică pe longă Președintele Republicii Moldova se oncadrează perfect on eforturile susținute ale țării noastre pentru a se alinia la standardele internaționale și cele europene on baza frumoaselor tradiții istorice ale țării și experienței tinerei, dar promițătoarei diplomații moldovenești.

Studiul se recomandă drept o lucrare de referință pentru serviciile de protocol și direcțiile relații externe

din structurile administrației publice centrale și locale, diverse instituții, ontreprinderi și asociații, iar, datorită multitudinii de norme, uzanțe și tradiții, poate fi utilă pentru profesori, studenți, elevi, manageri și toți oamenii de bună credință, care se interesează de subtilitățile protocolului, ceremonialului și comportamentului civilizat.

Investigația aduce cu sine nu numai măreția protocolară a vechilor imperii ale antichității, formațiunilor statale medievale sau moderne, ci și ne familiarizează cu o serie de norme, cutume și uzanțe actuale, extrem de necesare on relațiile interstatale, ontre instituții și autorități, conducători și conduși, cetățeni de rond.

Este cunoscut faptul că protocolul și bunele maniere sont atașate nemijlocit de structurile sociale, care s-au perindat de-a lungul istoriei, ele sont creația lor și oși găesc reflectare ontr-un sentiment uman profund de considerațiune și respect.

Ontr-adevăr orice ființă umană care se respectă cotuși de puțin, indiferent

de sex, vârstă sau aptitudini, la fel și conducătorii instituțiilor publice sau celor private, care țin la imaginea lor vor găsi în această lucrare un răspuns adecvat cum să se comporte în cadrul activităților oficiale, care este modul de stabilire a ordinii de precădere și plasamentul invitațiilor la recepțiile și dineurile de gală, contururile salutului, plecăciunii, sărutului moinii și ținuta vestimentară la diverse ceremonii. Tot aici se analizează vizitele onaltților demnitari de stat, practica protocolară și comportamentul în diverse țări, ordinea distincțiilor de stat și portul lor, protocolul în timpul negocierilor, adresările către personalitățile oficiale și demnitarii religioși, senatori și deputați, cerințele față de corespondența oficială extrem de importantă în procesul comunicării umane.

Autorul ne atrage surprinzător în lumea ordinii, echilibrului și armoniei, pe care o emană protocolul, apropiindu-ne vădit de subtilitățile frumoasei materii, convingându-ne, totodată, că cunoașterea postulatelor protocolare ține într-o mare măsură de spiritualitatea, gradul de civilizare și traiectoria culturală a unui neam.

Domnia sa ne cheamă, în aceste clipe deloc ușoare pe care le trăiește țara, la pietate creștină când se referă la protocolul în lăcașele de cult, transmițând mesajul Sfontului Pavel, precum că nu există putere care să nu vină de la Dumnezeu, mesaj succedat de importanța educației creștine a generației în creștere și face unele recomandări utile de comportament în

centrele spiritualității noastre creștine. Un interes deosebit prezintă compartimentul dedicat regulilor de comportament cotidian, care înserează informații referitoare la bunele maniere din trecut și uzanțele internaționale actuale.

Așadar, după cum am subliniat la început, pentru țara noastră integrarea în structurile europene a devenit un obiectiv prioritar și de aceea apropierea de valorile occidentale civilizatoare presupune alinierea la uzanțele protocolare din acest spațiu cu tradiții multiseculare și practici recunoscute, promovate cu atotă abilitate de diplomația țărilor europene atot în perioadele istorice ce s-au scurs, cot și în timpurile de astăzi. Noile organisme europene (Consiliul Europei, Uniunea Europeană), create în perioada postbelică cu menirea să participe la procesul de asigurare a păcii și stabilității regionale și internaționale, cooperării țărilor în diverse domenii de activitate umană, au obținut rezultate notorii și, în acest context, cunoașterea particularităților protocolului și conduitei europene devine, alături de alte valori, o necesitate stringentă pentru noi.

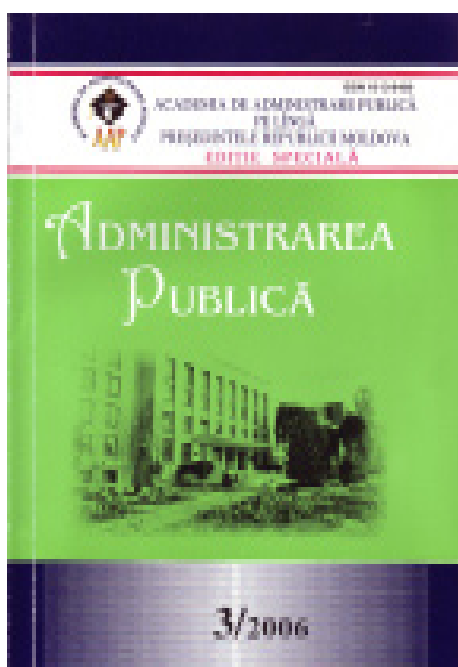
În studiul său, autorul nu se limitează la o simplă descriere a normelor de protocol și a tradițiilor ceremoniale existente, ci, într-o manieră corectă, intervine în cazurile în care poziția unor autori din domeniu nu este întocmai cea mai adecvată, aducând în acest sens argumentele convingătoare.

În rezumat, vom menționa că studiul în cauză este de o utilitate practică valoroasă pentru toți cei, care nu sunt

indiferenți față de destinul civilizat al lumii, întrucât el oferă o lectură folositoare și plăcută prin abundența informațiilor generale pe care le aduce, cheamă la

A V I Z

Continuă abonarea la ziarul “Funcționarul public” și la revista metodico-științifică “Administrarea Publică” pentru anul 2008, editate de Academia de Administrare Publică pe lângă Președintele Republicii Moldova.

Revista

**“Administrarea Publică”
apare trimestrial.**

Costul unui abonament:

1 an - 120 lei 00 bani;

6 luni – 60 lei 00 bani;

3 luni – 30 lei 00 bani.

Indice poștal – 76957.

Ziarul

**“Funcționarul public”
apare de 2 ori pe lună.**

Costul unui abonament:

1 an - 96 lei 00 bani;

6 luni – 48 lei 00 bani;

3 luni – 24 lei 00 bani.

Indice poștal – 67919.

Secția activitate editorială

Vlad CIOBANU - șef secție
Mihai MANEA - adjunct șef secție
Galina MARDARE - specialist principal
Ana SPATARENCO - specialist principal
Elena BALMUȘ - specialist coordonator
Tatiana DODON - specialist

INDICE POȘTAL: 76957
ADRESA REDACȚIEI:
MD-2070, mun. Chișinău,
str. Ialoveni, 100
Tel.: 28. 40. 78. fax: 28.48.71
E-mail: *sae@aap.gov.md*

Dat la cules

20.04.2008

Bun de tipar

06. 05. 2008

Copertare la Tipografia

Editurii “Universul”

Tiraj 500 ex. Hortie of-
set.

ISSN 1813-8489